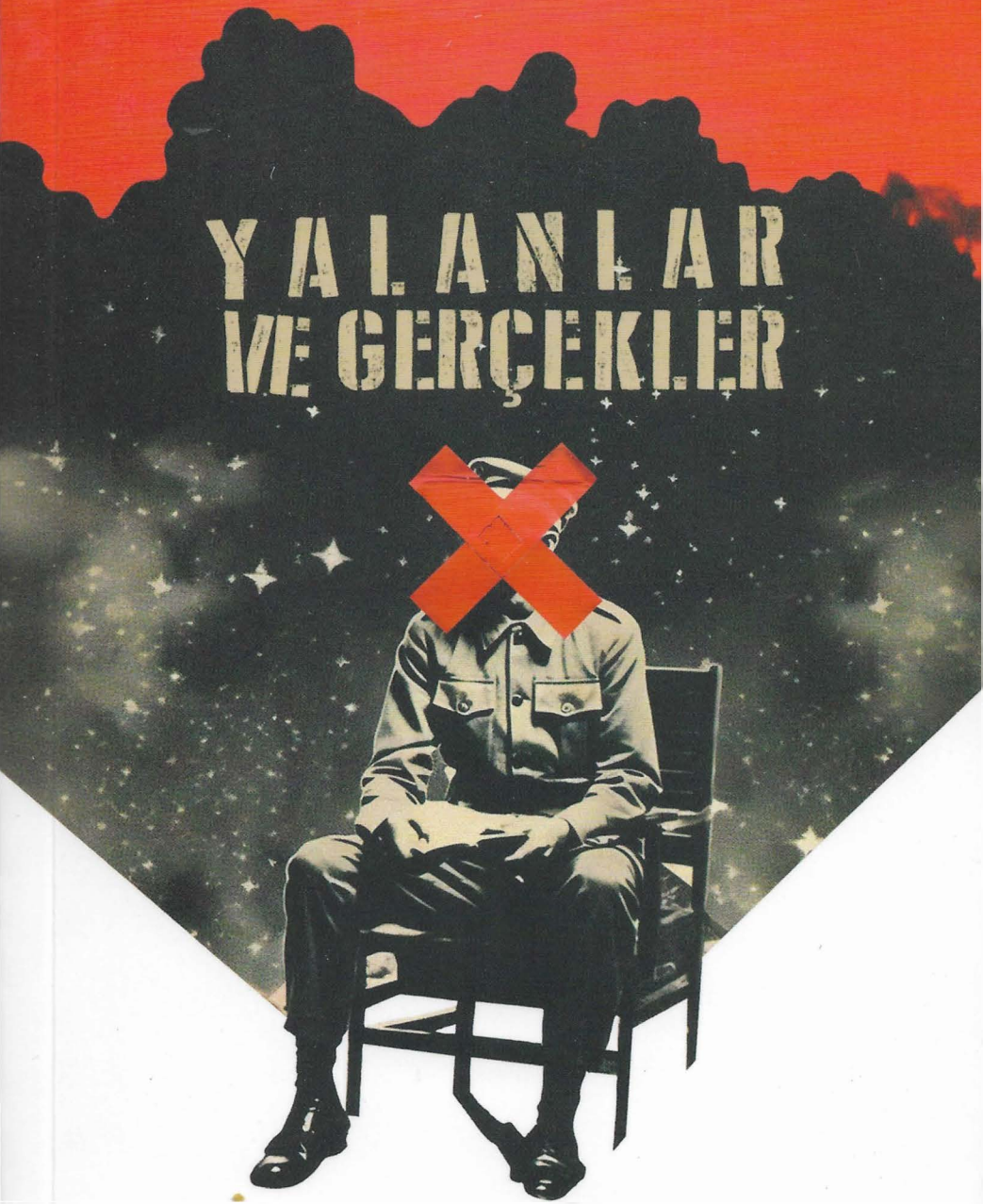
NAİM BABÜROĞLU

YALANLAR VE GERÇEKLER

Büyük Tehlikenin Eşiğinde

ARAŞTIRMA İNCELEME

İNKILÂP 96. yıl

NAİM BABÜROĞLU

YALANLAR VE GERÇEKLER

Yalanlar ve Gerçekler / *Naim Babüroğlu*

© *2023,* İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ

Yayıncı ve Matbaa Sertifika No: 44066

Bu kitabın her türlü yayın hakları Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince İnkılâp Kitabevi'ne aittir. Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Yayın direktörü Mehmet Bozkurt
Editör Gökçe Şenoğlu
Son okuma Saliha Ulusoy
Kapak tasarım Ekin Başak Akgül
Sayfa tasarım Beyzanur Karabulut Koç

ISBN: 978-975-10-4548-5

23 24 25 7 6 5 4 3 2 1
İstanbul, 2023

Baskı ve Cilt
İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna – İstanbul
Tel : (0212) 496 11 11 (Pbx)

İnkılâp Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ
Çobançeşme Mah. Sanayi Cad. Altay Sk. No. 8
34196 Yenibosna – İstanbul
Tel : (0212) 496 11 11 (Pbx)
Faks : (0212) 496 11 12
posta@inkilap.com
inkilap.com

NAİM BABÜROĞLU

YALANLAR VE GERÇEKLER

İNKILÂP 96.yıl

Naim Babüroğlu

Naim Babüroğlu, 1960 yılında Antakya'da doğdu. İlk ve ortaokul öğrenimini Antakya'da tamamladı. 1977 yılında Kuleli Askeri Lisesi'ni, 1981 yılında Kara Harp Okulu'nu, 1982 yılında Piyade Okulu'nu bitirdi. Kıbrıs dahil, Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın çeşitli birliklerinde Takım, Bölük, Tabur ve Alay Komutanlığı yaptı.

1992 yılında Kara Harp Akademisi'nden Kurmay Yüzbaşı olarak mezun olduktan sonra, Hakkâri Dağ ve Komando Tugay Komutanlığı'na atandı. Ardından, Kara Harp Akademisi'nde Öğretim Üyeliği ve Plan Subaylığı görevlerini sürdürdü. 1995 yılında Silahlı Kuvvetler Akademisi'ni bitirdi. 1996-1997 yıllarında, Türk Silahlı Kuvvetleri'ni temsilen Kuveyt ve Irak'ta Birleşmiş Milletler Askeri Gözlemci Subayı olarak görev yaptı. Tabur Komutanlığı görevinin ardından, 1998-2001 yıllarında Belçika'da NATO Karargâhı'nda Kuvvet Plan Subayı görevinde bulundu.

2001-2004 yılları arasında Genelkurmay Başkanlığı Karargâhı'nda çalıştı. 2004-2006 yıllarında, Iğdır-Yüksekova arasında yaklaşık 300 kilometrelik sınırdan sorumlu Van Hudut Alay Komutanlığı görevini yaptı. 2006 yılında Tuğgeneralliğe yükseltildi ve Manisa 1. Piyade Eğitim Tugay Komutanlığı'na atandı. 2009-2011 yıllarında Ege Ordusu Harekât Kurmay Başkan Yardımcılığı görevinde bulundu.

Mustafa Kemal Atatürk'ün çok sevildiği Anadolu'nun bir köyünden, Cumhuriyet'in erdemleri ve öğretmenleri sayesinde Askeri Lise sınavını kazanarak 14 yaşında başladığı askerlik yolculuğu, 37 yıl sürdü ve Tuğgeneral rütbesinde iken 2011 yılında emekli edildi.

Cambridge Üniversitesi'nden İngilizce Öğretmenlik Sertifikasını aldı. ABD Oklahoma Üniversitesi'nde İnsan İletişimi ve İlişkileri konusunda; Türkiye'de Harp Akademileri Komutanlığı'nda Ulusal Güvenlik ve Uluslararası İlişkiler dalında Yüksek Lisans yaptı. Doktora çalışmasını, Cumhuriyet Tarihi bilim dalında tamamladı.

"Birleşmiş Milletler Madalyası" sahibidir.

Yazarın İnkılâp Kitabevi'nden yayımlanan kitapları: "Cumhuriyet'in Sonbaharı-Beni Hatırlayınız" (2020), "Kemalyeri" (2020), "Çanakkale 1915-Almanların Büyük Tuzağı" (2020), "22 Gün 22 Gece Sakarya" (2020), "Tarihin Kıskandığı Lider" (2021), "Avucumda Solan Bir Yaprak" (2023) ve "Yalanlar ve Gerçekler" (2023).

Ayrıca yazarın "Gözlemler" (1998), "Bir Devletin Çöküşü-Stratejik Derinlikten Bozguna" (2016) ve "En Uzun Gece" (çok yazarlı, 2017) adlı üç kitabı daha bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7
Göçmen Sorunu ve Türkiye'yi Bekleyen Büyük Tehlike 11
Terörle Mücadele ve Ulusal Çıkarlar 23
Terör Örgütü Devletçiği Nasıl Kuruldu? 43
Batı Ülkelerinin Kürt Politikası ve Türkiye 51
Sultan Abdülhamid 69
Padişah Vahdettin 87
Millî Mücadele'yi Padişah Vahdettin mi Başlattı? 115
Lozan Gerçekten Hezimet mi Yoksa Başarı mı? 135
Batı Gelişirken, Müslüman Ülkeler Neden Geri Kaldı? ... 147
Diktatörlerin Portresi 161
Kaynakça 173

ÖNSÖZ

Türkiye, dünyada en fazla sığınmacı/yasa dışı göçmene ev sahipliği yapan ülke konumuna geldi. Göçmen politikası sonucu oluşan tablo, Türkiye için bir BEKA (devletin devamlılığı) sorununa dönüştü. Dünyanın en zengin ve en güçlü ülkeleri; ABD, Almanya dahil hiçbir ülke, dünyanın en fazla sığınmacısını/yasa dışı göçmenini barındıran ülke olmak istemez. Türkiye, geri dönülemeyecek büyük tehlikenin eşiğinde... Neden?

Terörle mücadele kapsamında, **"Demokratik Açılım Süreci"** 2009'da başlatıldı. 10 Mart 2009'da Cumhurbaşkanı, bu konuda; **"Yakında çok güzel şeyler olacak"** diyordu. Bu söz, Türkiye'ye çok pahalıya mal oldu. Oysa, siyasi iktidarın değiştiği 2002 yılında, terör minimum düzeye indirilmiş ve o yıl sadece altı şehit verilmişti.

PKK terör örgütünün kolu PYD/YPG, Suriye'nin yüzde 25'ini işgal ederek bir devletçik kurdu. El Kaide, DEAŞ/IŞİD türü radikal terör örgütleri, Suriye'de Türkiye'ye yakın bölgede yuvalandı. Türkiye, Küçük Afganistan'la komşu durumuna getirildi.

Dün, Türkiye'de Şeyh Sait nasıl kullanıldıysa bugün de benzer aktörler öyle kullanılmaktadır. Batı ülkeleri, Kürtler ve Siyasi İslam üzerine şekillendirdikleri Ortadoğu politikalarını kararlılıkla ve son hızla sürdürmektedirler. Sıra Türkiye'de mi?..

II. Abdülhamid, 33 yıl süren iktidarında bugün söylenenlerin tersine, en çok toprak kaybeden padişah değil mi? Sultan Abdülhamid, donanmayı da Haliç'e hapsedip, çürütmedi mi? Bunun Osmanlı'ya ağır sonuçları olmadı mı?.. Neden II. Abdülhamid?..

Sömürgesi olmak için İngiltere'ye başvuran; Millî Mücadele'ye başlatan Mustafa Kemal ve arkadaşlarını kâfir ilan eden ve idam kararlarını onaylayan; İngiltere'ye kaçan Padişah Vahdettin hain mi değil mi?..

Millî Mücadele'yi başlatması için, Mustafa Kemal Paşa'yı Vahdettin mi görevlendirdi?..

Lozan Barış Antlaşması hezimet mi, başarı mı? Batı ülkeleri, PKK terör örgütü ve Türkiye'nin bölünmesini hedefleyenler, Lozan Barış Antlaşması'ndan neden nefret ederler? Lozan'a neden hezimet diyorlar?..

Hıristiyan dünyasıyla karşılaştırıldığında, İslam dünyası yoksul ve bilgisiz kaldı. 20. yüzyılın özellikle ikinci yarısında, İslam ülkeleri için çöküş daha da hızlandı. Oysa, 9. ve 12. yüzyıllar arasında İslam dünyası, Bizans'ın ilerisindeydi. Osmanlı Devleti, 600 yıl boyunca İslam coğrafyasında yaşamış olan İbn-Sina ve İbn-Rüşd düzeyinde tek bir filozof ve bilim insanı çıkartamadı. Neden?..

Alman halkının, **"Tanrı'nın elçisi, büyük başkan, lider, önder, büyük kurtarıcı"** sloganlarıyla yere göğe sığdıramadığı Adolf Hitler, sona gelindiğinin farkına varır ve intihar eder. Savaş sonunda, Alman halkı; yıkıntılar içinde, ölmüş at eti bulup yemeye başlar. Hitler'i ezici bir çoğunlukla seçen, bu Alman halkıydı...

İşte!.. Belgeler ışığında, **"Yalanlar ve Gerçekler..."**

En fedakâr kadın, Annem'e,
Mücadele ve sabrın sembolü Babam'a,
Atatürk ve Cumhuriyet diyenlere...

"Hiçbir problem onu yaratan bilinç düzeyi ile çözülemez."
Albert Einstein

Göçmen Sorunu ve Türkiye'yi Bekleyen Büyük Tehlike

Afgan hükümetinin çağrısı üzerine, 1979'da Sovyetlerin Afganistan'a müdahalesinin ardından, Pakistan 4,5 milyona yakın Afgan sığınmacıyı kabul etti. Afganistan'la 2.430 kilometre sınırı bulunan Pakistan, bölgede lider olma ihtirasıyla Afganistan'ı nüfuzu altına almak istedi. Sovyetleri Afganistan'dan çıkarmak için ABD ile Pakistan, radikal cihatçı unsurları bulma işine girişti. Sığınmacılar, savaşçı yetiştirme kaynağına dönüştü.

ABD Merkezî İstihbarat Teşkilatı (CIA), Pakistan üzerinden yaklaşık üç milyar dolarlık "eğit-donat" programıyla radikal savaşçıları Sovyet işgaline karşı yetiştirdi. Savaşçıları, Pakistan ordusu ve İstihbarat Teşkilatı (ISI) eğitti. Pakistan, hem radikal savaşçılar için bir eğitim ve lojistik destek üssü oldu hem de sınırı kolaylıkla geçen binlerce teröristin yuvalandığı komşu ülke durumuna geldi. Silah ve para kaynağı, ABD ve bazı Arap ülkeleriydi.

Sovyetler 1989 yılında Afganistan'dan çekilmek zorunda kalınca, Pakistan'ın desteklediği savaşçılardan El-Kaide, tüm dünyanın başına bela olmuştu. Pakistan'ın eğitip-donatarak komşusu Afganistan'a gönderdiği savaşçı gruplar, kendisini de vuran bir canavara dönüşmüştü. Beslediği akrep, artık kendisini acımasızca sokmaya başlamıştı. Bu akrep, Pakistan'ın desteklediği sözde **"Özgürlük Savaşçıları"** idi.

"Özgürlük Savaşçıları", Pakistan'da etkili bir güce ulaştı ve ülkede şeriat istemeye başladı. Afganistan'da savaşmak üzere eğittiği bu unsurlar Pakistan'ı, etnik ve mezhepsel çatışmaların süreklilik kazandığı, toplumda derin bölünmelerin yaşandığı bir ülke konumuna getirdi. Pakistan toplumu ve medyası, radikalleşti. Siyasi İslamcılık, Pakistan ordusunda ve diğer devlet kurumlarında yaygınlaştı. 1980'lerde Hindistan'la yarışan ve nükleer güç sahibi olan Pakistan, bir daha istikrar yüzü göremedi.

Sığınmacılar için, Birleşmiş Milletler (BM) ve bazı İslam ülkeleri tarafından Pakistan'a önemli bir ekonomik destek sağlandı. Pakistanlı mülteci uzmanı Cavit Sıddıki, ülkedeki mülteciler tarafından organize edilen suçlar ve terör faaliyetleri nedeniyle sosyal hayatın tehdit altına girdiğini belirtti. Sıddıki, mültecilerin Pakistan'da sosyal hayatı zedelediğinin tam olarak farkına varılmasının 30 yıl sürdüğünü söyledi.[1]

Pakistan Başbakanı Benazir Butto, 2007 yılında kaleme aldığı anılarında, Afgan sığınmacıların, Pakistan'ın sosyal dokusunu nasıl tehdit ettiğini şöyle anlatıyor: ***"Afganistan'ın işgali sonrasında uyuşturucu trafiği de arttı. Afgan mültecilerin gelmesinden önce uyuşturucu kullanılmayan Pakistan'da, şimdi bir milyondan fazla insanın uyuşturucu kullandığı ve kuzeydeki mülteci kamplarından getirilen milyonlarca dolarlık afyon ve eroinin Karaçi'den kaçırıldığı söyleniyordu. Karaçi, Lahore ve büyük aşiret topraklarında uyuşturucu parasıyla yapılan muazzam malikaneler çıktı meydana. Askeri rejim bunlara göz***

1 "Mülteci sorunu, Türkiye'yi de Pakistanlaştırabilir", sozcu.com.tr, 13.06.2016, https://www.sozcu.com.tr/2016/dunya/multeci-sorunu-turkiyeyi-de-pakistanlastirabilir-1040754/amp/ (erişim tarihi: 21.03.2023).

yumdu ya da payını aldı. Rivayete göre Karaçi'ye gelen ordu kamyonları mücahitlere verilen silahlarla doluydu."[2]

***

Resmî rakamlara göre, Türkiye'de kayıt altına alınmış geçici koruma statüsündeki Suriyeli sayısı 13 Temmuz 2023 tarihi itibarıyla toplam, **3 milyon 329 bin 516** kişidir.[3] Suriye'nin parçalanmasında, ABD'yi destekleyen zengin Avrupa ülkeleri sığınmacıları kabul ederken Türkiye gibi yapmadılar. Seçerek belirledikleri, çok daha az sayıda Suriyeliyi aldılar.

Yaklaşık olarak Almanya 532 bin, İsveç 114 bin, Avusturya 53 bin, Kanada 54 bin, Yunanistan 36 bin, ABD 33 bin, Hollanda 33 bin, Danimarka 20 bin, İsviçre 20 bin, İngiltere 20 bin, Fransa 19 bin, Bulgaristan 18 bin Suriyeli sığınmacı kabul etti.[4]

ABD, Suriye'de terör devletçiği için PKK/PYD terör örgütü eliyle demografik yapıyı değiştirdi ama en fazla 33 bin Suriyeli sığınmacı kabul ediyor. Zengin Avrupa Birliği (AB), seçerek, çok az sayıda Suriyeli aldı, fazla Suriyeli sığınmacı istemiyor. Zengin Körfez Arap ülkeleri, Suriyeli sığınmacı kabul etmiyor. Bu ülkelerin çoğu, Suriye'nin parçalanmasını ve PKK/PYD terör devletçiğini destekliyor.

ABD ve AB, Suriyeli sığınmacıların ülkelerine dönmelerine karşı. PKK/PYD terör örgütü de sığınmacıların ülkelerine dönmelerini istemiyor, çünkü göç ettirdiği yerleri işgal etti ve demografik yapıyı değiştirdi. George Soros, göçmenlerin ülkele-

2 Benazir Butto, *Doğu'nun Kızı*, çev. Enver Günsel, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2014, s. 385.

3 "Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Temmuz 2023", multeciler.org.tr, 09.01.2023, https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/?gad=1&gclid=CjwKCAjw-b-kBhB-EiwA4fvKrCvStdOY9d0t4v8hL63B_4bpWMqpPZLjI1O5sd4Ke7LXPcgNRufD7xoCl4QQAvD_BwE (erişim tarihi: 19.07.2023).

4 "Grafiklerle, Suriyeli mültecilerin on yıllık umut yolculuğu", haberuskudar.com, 29.06.2021, https://haberuskudar.com/grafiklerle-suriyeli-multecilerin-on-yillik-umut-yolculugu (erişim tarihi: 19.06.2022).

rine dönmelerini istemiyor. Yani, hepsi göçmenlerin Türkiye'de kalması için büyük çaba harcarken, Avrupa'ya ya da ülkelerine dönmelerine kesinlikle karşılar. Peki neden?

ABD'nin, 10 bin kilometre uzaktan gelerek Irak ve Suriye'yi parçalamasının ve petrole el koymasının amacını Türkiye görmeliydi. ABD ve AB'nin çok açık olan bu göç projesi oyununa gelmemeliydi. Sonuçta, Türkiye, dünyanın en fazla göçmenine ev sahipliği yapan ülke konumuna geldi. Zengin veya fakir hiçbir ülke, dünyada en fazla göçmene ev sahipliği yapan ülke olmak istemez.

***

George Soros, Yahudi asıllı Macar kökenli bir Amerikalıdır. 1992 yılındaki "Kara Çarşamba" ekonomik krizi sırasında, bir günde bir milyar dolar kazanarak "İngiliz Bankalarını Soyan Adam" unvanını kazanır. Döviz spekülatörü, hisse senedi yatırımcısı olarak tanınır. 1991'de Sovyetlerin dağılmasından sonra, Doğu Avrupa'da oluşan ekonomik ve politik boşluğu yaptığı yatırımlarla doldurmaya çalışır. Özellikle Belarus, Polonya, Ukrayna ve Romanya bu ülkeler arasında yer alır. Soros'un, Libya ve Gürcistan gibi ülkelerde de darbelere yardım ettiği yaygın bir görüştür.

Soros, göçmenlerle çok yakından ilgilenmiş ve bu konuda altı makale yazmıştır:

26 Eylül 2015...

Soros, sığınmacılarla ilgili yazdığı birinci makalede diyor ki:

-Sığınmacıları bulundukları yerde veya yakınında tutmak daha az rahatsız edicidir ve çok daha ucuzdur.

-Türkiye, Lübnan ve Ürdün gibi sığınmacıları misafir eden ülkelere AB tarafından "fon" sağlanması gerekir.

Soros'a göre sığınmacılar, Türkiye'de kalmalı ve bunun maliyetini AB karşılamalı. Soros, AB en fazla bir milyon göçmeni kabul edebilir diyor.

8 Şubat 2016...

Soros, sığınmacılar konusunda ikinci bir makale kaleme alıyor. Makalede;

-Türkiye, Ürdün ve Lübnan gibi ön saflarda yer alan ülkeler, sığınmacılar için daha fazla harcama yapmalı,

-Sığınmacılara iş olanakları yaratılmalı, sağlık ve eğitim hizmetleri sunulmalı, diyor. Yani, göçmenlerin Avrupa'ya gitmemelerini; Türkiye, Ürdün ve Lübnan'da kalmalarını istiyor. Neden? Çünkü, Avrupa ülkeleri çok fakir(!) ama Türkiye çok zengin(!).

11 Nisan 2016...

Soros'tan başka bir makale daha...

-Türkiye ile yapılan müzakerelerin olumlu geçtiğini, 202 sığınmacının Yunanistan'dan Türkiye'ye iade edildiğini belirtiyor.

-Soros, sığınmacılar için ülkelere mali desteğin yapılması gerektiğini tekrarlıyor.

Ayrıca, Soros fonuyla beslenen ve sığınmacıların Türkiye'de kalmalarını savunan bir grubun oluşması isteniyor. Böylece, Soros'un istediği şekilde, "sığınmacılar ülkelerine dönmesin" propagandası da fon karşılığı yapılmış olur.

27 Haziran 2016...

Yeni bir makale.

-Soros, İngiltere'nin AB'den ayrılabilmek için sığınmacı karşıtlığını kullandığını söylüyor. AB'de sığınmacı karşıtlığı nedeniyle, sağ partilerin yükselişte olduğuna dikkat çekiyor.

-Ani sığınmacı akını, AB genelinde insanların yaşamlarını olumsuz etkiledi ve panik yarattı, diyor.

Ani sığınmacı akını, AB'yi olumsuz etkiledi ama Türkiye'yi hiç olumsuz etkilemedi(!) demek istiyor Soros.

Göçmenler, AB için çok büyük sorun ama Türkiye için değil diyor Soros.

12 Eylül 2016...

Bir makale daha yazıyor.

Göçmen krizi ve oluşturduğu felaketler, yabancı düşmanı milliyetçi hareketleri güçlendirdi.

Soros, AB'nin bu sorunları yaşamaması için sığınmacıların Türkiye'de kalmasını istiyor. Hatta, AB ile Türkiye arasında 2016'da yapılan anlaşmayı yetersiz buluyor. AB'nin demografik tehlike yaşayacağını düşünüyor. Peki çare ne? Sığınmacıların Türkiye'den ayrılmaması... Türkiye ile yapılan anlaşma, Soros için en iyi çözüm.

5 Mart 2020...

Soros, altıncı makalesinde sığınmacılarla ilgili şu düşüncesini kaleme almış:

-Türkiye'nin sığınmacılara ev sahipliği yapması nedeniyle desteklenmesi gerektiğini söylüyor.[5]

Tüm makalelerinin özetinde, Soros diyor ki;

-Göçmenler, AB için tehlikeli ama Türkiye için değil,

5 George Soros, "Rebuilding the Asylum System", project-syndicate.org, 26.09.2015, https://www.project-syndicate.org/commentary/rebuilding-refugee-asylum-system-by-george-soros-2015-09 (erişim tarihi: 03.05.2023); "George Soros: 'The EU is heading for a disorderly disintegration'", 27.07.2016, weforum.org, https://www.weforum.org/agenda/2016/06/george-soros-the-eu-is-heading-for-a-disorderly-disintegration/ (erişim tarihi: 03.05.2023); "Saving Refugees to Save Europe", project-syndicate.org, 12.09.2016, https://www.project-syndicate.org/commentary/comprehensive-european-refugee-plan-by-george-soros-2016-09?barrier=accesspaylog (erişim tarihi: 03.05.2023); "Europe Must Stand with Turkey over Putin's War Crimes in Syria", georgesoros.com, 05.03.2020, https://www.georgesoros.com/2020/03/05/europe-must-stand-with-turkey-over-putins-war-crimes-in-syria/ (erişim tarihi: 03.05.2023).

-Avrupa ülkeleri, yani 30 ülke, bir milyondan fazla göçmeni kaldıramaz ama Türkiye tek başına dört milyon Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapabilir,

-Göçmenler, Avrupa ülkelerine gelmesin, çünkü demografik yapıyı bozar ama Türkiye'de kalırlarsa demografik yapıyı bozmazlar, finans desteği sağlanır.

Sonuç olarak, sığınmacıların ülkelerine dönmelerini ve Avrupa ülkelerine gitmelerini ABD, AB, Soros ve PKK/PYD terör örgütü istemiyor. Türkiye'de kalsınlar diyorlar. "Göçmenler, Türkiye'de kalsın, ülkelerine dönmesinler" nakaratını tekrarlayanlar da, AB'nin sığınmacı kabul etmeyişini hiç eleştirmezler. Soros'tan, AB'den fonlananlar, göçmenlerin/sığınmacıların Türkiye'de kalmaları gerektiğini yüksek sesle tekrar edip dururlar...

***

Geri Kabul Anlaşmaları

AB, Suriye'den Türkiye'ye gelen sığınmacıları kabul etmemek ve Türkiye'de kalmalarını sağlamak için, Türkiye ile iki "Geri Kabul Anlaşması" imzaladı.

Birincisi, 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan anlaşma. TBMM, Anlaşma'yı 25 Haziran 2014'te 6547 No'lu kanun olarak kabul etti. Anlaşma'nın 4. maddesi şöyle:

"Türkiye bir AB üyesi ülkenin başvurusu üzerine, ülkede bulunma ve ikamet etme koşullarını sağlamayan üçüncü ülke vatandaşlarını ve vatansız kişileri kabul eder."

Anlaşma'nın 23. maddesi ise Türkiye'ye sağlanacak mali destek ile ilgiliydi:

"AB, teknik yardım konusunda ekli ortak bildiri uyarınca bu anlaşmanın uygulanmasında, Türkiye'yi desteklemek amacıyla mali kaynak sağlama taahhüdünde bulunmuştur."

"Geri Kabul Anlaşması" ile AB; Türkiye'ye, "Suriyeli göçmenleri ülkende tut, Avrupa ülkelerine bırakma, kaçanları sana iade edebileyim, anlaşmanın uygulanmasında da mali destek sağlarım" diyor.[6]

Anlaşma, Türkiye vatandaşlarına AB ülkelerine girişte vize serbestliği getiriyordu. Vize serbestliği hiç gerçekleşmedi ama göçmenler, Türkiye'de tutularak onların Avrupa'ya gidişleri önlendi.

***

IŞİD/DEAŞ terör örgütünün sahada yerini almasıyla birlikte, 2014-2015 yıllarından itibaren Suriye'den Türkiye'ye göç sayısında artış oldu. Bu göçmenler, Türkiye'den Yunanistan'a ulaşarak oradan Avrupa'ya gitmeye çalışıyorlardı.

AB için tehlikeli olan göçmenlerin, Türkiye'de kalması gerekiyordu. AB, tekrar adım attı ve göçmenlerin geri kabulü için yeni bir anlaşma hazırladı.

Anlaşma 20 Mart 2016'da, Türkiye ile AB arasında imzalandı. Anlaşma gereği sığınmacılar, 4 Nisan 2016'dan itibaren Türkiye'ye geri gönderilmeye başlandı.

***

16 Aralık 2013'te imzalanan "Geri Kabul Anlaşması" ve 20 Mart 2016 tarihli "Düzensiz Göçmenlerin Geri Kabul Anlaşması", bir dönüm noktası oldu. Bu anlaşmalar, Türkiye'den Batı'ya, Avrupa ülkelerine doğru göçmenlerin gidişini engelledi. Türkiye'ye göçmen geliyor, ancak Avrupa'ya gidemiyordu.

6 Mehmet Ali Güller, *Tampon Ülke Emperyalizmin Göç Stratejisi,* Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2021, s. 153-158.

Anlaşmalardan önce, Türkiye tarih boyunca göçmenler için bir transit yeriydi. Asya'dan, Ortadoğu'dan gelen göçmenler; Türkiye'yi geçici bir konaklama yeri olarak kullanırlardı. Anlaşmalarla, Türkiye daimî konaklama yeri oldu. Türkiye, Avrupa'ya geçiş güzergâhı olarak kullanılıyordu. Anlaşmaların imzalanmasıyla birlikte, Türkiye göçmenlerin toplanma alanı oldu. AB'nin ve Soros'un "AB için büyük tehlike" dedikleri göçmenleri, Türkiye kendi coğrafyasında tutarak Avrupa'nın güvenliğini sağlamış oldu.

Avrupa ülkeleri için "tehlikeli olan göçmenler", her nedense Türkiye için değildi(!). ABD, Almanya, İngiltere, İtalya, Fransa ve diğer NATO ülkeleri için "tehlikeli olan göçmenler", NATO üyesi olan Türkiye için değildi(!).

Çok zengin AB ülkeleri; seçerek ve çok az sayıda Suriyeli kabul ettiler. Türkiye de yaklaşık dört milyon Suriyeliye ev sahipliği yapar konuma geldi. ABD, AB, Soros ve PKK/PYD terör örgütü mutluydu.

***

AB'nin göçmenleri kabul etmemesinin önemli gerekçeleri vardı. 28 Nisan 2022'de İsveç, bu konuda bir açıklama yaptı. İsveç Başbakanı Magdalena Andersson; ülkesinin, kabul ettiği göçmenleri topluma entegre etmekte başarısız olduğunu, bunun da paralel toplumlara ve çete suçlarına yol açtığını söyledi.[7]

İsveç, seçerek ihtiyacı olan 114 bin Suriyeli kabul etmişti. Bu göçmenleri topluma entegre etmekte başarısız olduğunu itiraf ediyordu. Açıklamasında önemle üzerinde durulacak nokta;

7 "Başbakan Andersson: İsveç göçmenlerin entegrasyonunda başarısız oldu ve çete suçları arttı", tr.euronews.com, https://tr.euronews.com/2022/04/28/basbakan-andersson-isvec-gocmenlerin-entegrasyonunda-basar-s-z-oldu-ve-cete-suclar-artt (erişim tarihi: 22.06.2022).

göçmenlerin paralel toplum ve çete suçlarına yol açtığını söylemeseydi. İsveç'te kişi başına düşen millî gelir, yaklaşık 56 bin dolar. Türkiye'nin yaklaşık yedi katı. Ve İsveç; seçerek aldığı sığınmacıları entegre edemediğini, ülkesinde göçmenlerden dolayı çete suçlarının oluştuğunu itiraf ediyordu.

Mülteci konusunda çalışmalar yapan ve bu konuda uzman olan Prof. Dr. Nuray Ekşi, Almanya'nın; bayram nedeniyle Suriye'ye giden 60 bin Suriyelinin "Geçici Koruma Statüsü"nü iptal ettiğini ve onları Almanya'ya almadığını belirtti. Almanya'nın, bu konuda Suriyelileri uyarmadığını da söyledi. Bayram tatiline giden Suriyelinin, ülkesinde güvenlik sorunun ortadan kalkmış olduğu gerekçesiyle Almanya, 60 bin Suriyeliye kapılarını kapatmıştır.[8] Almanya, Türkiye'den daha fakir değildi; Avrupa'nın en zengin ülkesiydi...

***

6 Şubat 2023'te meydana gelen deprem felaketi nedeniyle, başta Hatay olmak üzere sınır kentlerinden yerli halkın önemli bir bölümü göç etti. Demografik yapı değişiyor. ABD'nin, AB'nin, Soros'un projesi; göçmen istilasıyla hedefe hızla ilerliyor. Türkiye'yi yönetenler, Hatay'a özel bir ekonomik paket uygulayarak, yerli halkın göçünün önlenmesini sağlamalıydı. Yabancı göçmenlerin de ülkelerine ya da başka yere gönderilmesi için gecikmeden adım atmalıydı. Türk vatandaşı olmuş yabancılar dâhil, yabancılara her türlü mülk satışı yasaklanmalıydı. Şehitlerimize ve gelecek kuşaklara karşı kutsal bir borçtur bu...

Temmuz 2023 itibariyle, ne yazık ki, siyasi iktidar bu konuda henüz adım atmış değil.

8 "Almanya 60 Bin Suriyeliye Nasıl Tuzak Kurdu?", https://www.youtube.com/watch?v=oyHV8SbyAOM (erişim tarihi: 22.06.2022).

Türkiye'nin dünyada en fazla göçmene ev sahipliği yapan ülke olması, artık BEKA (devletin devamlılığı, kalıcılığı) sorununa dönüşmüştür.

***

Türkiye, gelecek kuşaklara da devredilme potansiyeli taşıyan üç stratejik sorunla karşı karşıya kalmıştır:

- 911 kilometrelik Suriye ve 378 kilometrelik Irak sınırı olmak üzere, toplam 1300 kilometrelik güney sınırı, terör üreten bir coğrafya durumuna gelmiştir.

- Dünyada en fazla göçmene ev sahipliği yapan ülke konumuna gelmiştir.

- Suriye'de Hatay'la 130 kilometre sınırı bulunan **İdlib kenti**, ABD tarafından Küçük Afganistan'a dönüştürülmüştür.

Dünyanın en zengin ve güçlü ülkeleri; ABD ve Almanya dâhil hiçbir ülke, Türkiye'nin yüz yüze kaldığı bu konuma düşmek istemez. Ama Türkiye bu durumda...

Göçmen politikası sonucu oluşan tablo, Türkiye için bir BEKA sorununa dönüştü. Ve, Temmuz 2023'e gelinmesine rağmen göçmenlerin ülkelerine gidişi konusunda, yönetenler tarafından henüz bir adım atılmadı.

Einstein, ***"Hiçbir problem onu yaratan bilinç düzeyi ile çözülemez"*** demişti. Çok doğru söylemiş...

"Söylesem, tesiri yok;
Sussam gönül razı değil."
Fuzûlî

Terörle Mücadele ve Ulusal Çıkarlar

1978 yılında kurulan PKK (Kürdistan İşçi Partisi) bölücü terör örgütü, 1985 yılından itibaren köy baskınlarına yöneldi ve toplu katliamlar dönemini başlattı. 1994-1999 yılları arasında yapılan operasyonlarla ağır kayıplar verdi. 1999'da, terörist başının yakalanarak Türkiye'ye teslim edilmesi, terör örgütü açısından bir şoktu. Güvenlik güçlerinin teröristle mücadeleyi kararlılıkla sürdürmesi sonucu, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara geldiği 2002 yılında, PKK'nın gücü iyice zayıflamış ve terör olayları minimize edilmişti. Milli Savunma Bakanlığı verilerine göre, 2002 yılında şehit sayısı, altı güvenlik görevlisidir.[1] PKK elebaşı Öcalan'ın 1999'da yakalanmasının ardından, toparlanmak için eylemsizlik kararı alan terör örgütü, 2004 yılından itibaren silahlı eylemlerini tekrar başlatmıştır.

1 "2002: 6 şehit, 2012: 123 şehit", https://www.ntv.com.tr/turkiye/2002-6-sehit-2012-123-sehit,I13imXKSXkCuxc94VXYPSg (erişim tarihi: 09.06.2023).

2002-2006 yılları arasındaki dönem, terörle mücadele açısından kaybedilmiş altın yıllardır. Bu dönemde, Milli Güvenlik Kurulu'nda terör konusunda alınan kararlar, yayımlanmasına rağmen uygulanmadı. Siyasi, ekonomik, hukuki, kültürel, sosyolojik ve psikolojik olarak alınabilecek önlemler tam olarak yürürlüğe konulmadı. Terör örgütünün şiddet eylemleri, 2007-2008 yıllarında zirveye ulaştı.[2]

"Demokratik Açılım Süreci", Temmuz 2009'da İçişleri Bakanı Beşir Atalay tarafından yapılan bir konuşma ile başlatıldı. Hükümete göre hedef, demokratikleşme yolu ile terör sorununun çözülmesiydi. 10 Mart 2009'da, Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, İran'a giderken bu konuda soru soran bir gazeteciye, *"Yakında çok güzel şeyler olacak"* diyordu.[3]

"Yakında güzel şeyler olacak" müjdesiyle atılan adımlar, 2015'e gelindiğinde PKK terör örgütü tarafından bazı yerleşim yerlerinin ele geçirilmesine neden olacak ve Suriye'deki iç savaşı andıran görüntüler ortaya çıkacaktı. Güneydoğu'da; Sur, Cizre, Silopi, Yüksekova ve Nusaybin gibi ilçelerden halkın yaklaşık yarısı, evlerini terk edecekti. Mayıs 2016'ya gelindiğinde, 600 civarında güvenlik görevlisi şehit olacaktı. "İyi şeyler olacak" deyimi, terörle mücadele tarihi açısından, gerçekten pek örneğine rastlanmayan stratejik bir öngörüydü. *"Yakında çok güzel şeyler olacak"* ifadesi, aslında eşsiz bir algı yönetimiydi. Bu dönemde, 29 Mart 2009'da yerel seçimler vardı ve bu seçimler önemliydi.

* * *

19 Ekim 2009'da, terörist başı Öcalan'ın çağrısı ile PKK'nın kontrolündeki Kandil ve Mahmur kamplarından 34 kişilik bir

2 Alaettin Parmaksız, *PKK Gerçeği*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2009; Osman Ararat, *PKK Terörü ve Türkiye*, Andaç Yayınları, Ankara, 2015.

3 Osman Ararat, *PKK Terörü ve Türkiye*, Andaç Yayınları, Ankara, 2015.

grup, terörist kıyafetleri ile Habur sınır kapısından Türkiye'ye giriş yaptı. Teröristler, Silopi'de aralarında Halkın Demokratik Partisi (HDP) yöneticilerinin de bulunduğu 50 bin kişi tarafından davul, zurna ve halaylarla karşılandı. Habur'da, çadırda kurulan mahkemede teröristlerin yargılaması yapıldı. Sorgulama sonrası serbest bırakılan teröristler, o dönemin HDP Genel Başkanı'nın da yer aldığı 15 HDP milletvekili ile Diyarbakır'a gittiler. Bin araçlık konvoyla, Diyarbakır'a gelen grubu 50 bin kişi karşıladı.[4]

Cumhurbaşkanı Gül'ün, *"güzel şeyler olacak"* demesinden altı ay sonra PKK'nın bu gövde gösterisi gerçekleşti. *"Türkiye'de güzel şeyler oluyor"* denmesinin ardından gerçekleşen Habur Olayı, PKK'nın başarısı ile sonuçlanmış oldu. Bu olayla, psikolojik üstünlük terör örgütüne geçmiş oldu. Oysa Habur Olayı'na kadar geçen sürede, PKK bölücü terör örgütü tarafından yaklaşık 7.500 asker, polis ve köy korucusu şehit edilmiş; 5.500 sivil katledilmişti.[5]

Bu arada, PKK ile "Oslo Görüşmeleri"nin yürütüldüğü ve terör örgütüyle bir protokol yapıldığı haberleri basında yer aldı. Protokolde, Haziran 2011 seçimlerine kadar ateşkesin sağlanması, KCK (Kürdistan Topluluklar Birliği-PKK'nın çatı örgütü) tutuklularının ve bazı Kürt siyasetçilerin serbest bırakılması, bölgedeki operasyonlara son verilmesi gibi maddelerin olduğu ortaya çıktı. Görüşmelere İngiliz, Norveç ve İsveç temsilcilerinin katıldığı yazıldı.[6] Böylece PKK, hükümet tarafından Türkiye Cumhuriyeti Devleti karşısında, bir taraf durumuna getirilmişti. İngiltere, Norveç ve İsveç üçüncü göz olarak görüşmelere katılmıştı. PKK terör örgütünün şımartılması, yabancı devletlerin hakem olarak görüşmelere katılması, pek önemsenmedi. Çünkü, Türkiye genel seçim sürecine giriyordu. 12 Haziran 2011'de genel seçimler vardı ve bu seçimler önemliydi.

* * *

4 Osman Ararat, *PKK Terörü ve Türkiye*, Andaç Yayınları, Ankara, 2015.
5 Alaettin Parmaksız, *PKK Gerçeği*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2009.
6 *Akşam* gazetesi, 24 Nisan 2013; cnnturk.com, 18 Eylül 2012, saat 15.17.

26 Eylül 2012'de, dönemin Başbakanı'nın *"İmralı ile görüşmeler tekrar başlayabilir"* açıklaması sonrası, 2013'te terörist başı ile yapılan görüşmeler sonucunda "İkinci Açılım" süreci başlatıldı. Türkiye'de terör sorununun biteceği yönünde iyimser bir hava estirildi. 21 Mart 2013'te, Diyarbakır'da Nevruz kutlamalarında toplanan halka, terörist başı Öcalan'ın mektubu okundu ve bu görüntü televizyonlarda canlı olarak yayımlandı. Mektupta, PKK terör örgütünün Türkiye'yi terk edeceğinden söz ediliyordu. Bunun bir fiyasko olduğu, kısa sürede anlaşıldı. Üstelik, mektupta örgütün silah bırakmasına ilişkin bir çağrı da yoktu.[7]

"Çözüm Süreci"nin anlatılması ve halkın ikna edilmesi için 63 kişiden oluşan "Akil İnsanlar", Başbakan'ın katılımı ile ilk toplantısını 10 Nisan 2013'te yaptı ve çalışmalarına başladı. "Akil İnsanlar", Güneydoğu dışında gittikleri hemen her yerde halkın protestolarıyla karşılaştı. Bazı illerde, toplantı düzenleyemeden ayrılmak zorunda kaldılar.[8]

"Akil insan", bir anlamda "aydın" demekti. "Aydın" ya da "münevver" demek; sorgulayan, çevresini aydınlatan, geleceğe ilişkin öngörüsü olan insan demekti. "Akil İnsanlar" topluluğunun öngörüsü oldukça derindi(!). Öyle derindi ki, halkı ikna toplantıları yaptıkları günlerde, PKK; Güneydoğu'da silah, patlayıcı, cephane depolamaya, yolların altına patlayıcı düzenekler yerleştirmeye, mevzi kazmaya ve gençlik örgütlenmesini oluşturmaya başlamıştı.

"Akil İnsanlar", "analar ağlamasın" sloganı ile yola çıkarıldılar. Ancak, çok değil iki yıl sonra analar değil; tüm Türkiye ağlayacaktı. Güneydoğu Anadolu'da bazı ilçelerden halk göç etmek zorunda kalacak, Başkent Ankara'da canlı bombalarla çok sayıda insan ölecekti. 20 Mart 2016'da İstanbul'da Fenerbahçe-Galatasaray maçı bile güvenlik endişesiyle ertele-

7 Osman Ararat, *PKK Terörü ve Türkiye*, Andaç Yayınları, Ankara, 2015.
8 Osman Ararat, *PKK Terörü ve Türkiye*, Andaç Yayınları, Ankara, 2015.

necekti. PKK, kurulduğu günden bu yana gücünün zirvesine ulaşacaktı. İşte "akil" yani "aydın" insanların derin öngörüsü buydu.

Sonuçta, PKK terör örgütü, bu süreçten yararlandı ve tüm Türkiye'yi ağlatmayı başardı. "Akil İnsanlar"ın, Türk analarına bir özür borcu olmalıydı, fakat bunu yerine getiren olmadı. "Akil İnsanlar"ın, Mayıs 2016 itibariyle 600'e yaklaşan kahraman şehide ve özverili ailelerine önemli bir borçları olmalıydı. En azından şehit mezarlarını ziyaret etme ve şehit ailelerine giderek başsağlığı dileme borçları vardı. Bazıları, "kandırıldık" demek zorunda kaldı, bazıları ise zaten bir metre önünü görebilecek durumda değildi. Önünü göremeyen sözde "aydın", Türkiye'ye özgü bir zenginlikti.

***

Mart 2013 sonrası, devletin otoritesinin zayıfladığı ve PKK'nın kontrolü ele geçirmeye başladığı dönemdir. "Çözüm Süreci" denilen bu dönemde; PKK'nın bölgede vergi topladığı, asker alma daireleri kurduğu, mahkeme oluşturduğu ve HDP belediye meclislerinin yerel parlamento gibi çalışmaya başladıkları basına yansıdı. Şırnak'ın Cizre ilçesinde, YDG-H (Yurtsever Devrimci Gençlik Hareketi) adıyla PKK'nın örgütlediği gençlerin, oluşturdukları "asayiş birimi" ile yol kestikleri, kimlik kontrolü yaptıkları, para topladıkları, tören yaptıkları ortaya çıktı. Bu eylemler, birkaç yerde daha tekrarlandı. Diyarbakır Kulp ilçesinde, Şenyayla bölgesinde "Şenyayla Festivali" düzenlendi. Teröristlerin silahlarıyla birlikte katıldığı etkinlik, PKK'nın propagandasına dönüştü. Diyarbakır Lice ilçesinde teröristlerin gömülü bulunduğu, sözde şehitlik adı altında bir mezarlığın açılışı törenle yapıldı. Beytüşşebap hastanesine sözde PKK bayrağı çekildi.

1 Eylül 2013'te, Dünya Barış Günü nedeniyle HDP, Diyarbakır'da bir miting düzenledi. Mitingde PKK marşı okundu, bu arada PKK'nın Suriye kolu PYD'nin eş başkanı Asya Abdullah da mitinge katıldı.[9] Devlet görmedi. 2015 yılına gelindiğinde, PYD Suriye'nin kuzeyinde PKK Koridoru'nun taşlarını döşeyecek ve Türkiye'yi yönetenler, 2015'ten itibaren PYD'ye terör örgütü demeye başlayacaktı. Oysa PYD eş başkanı Salih Müslim, birkaç kez Ankara ve İstanbul'a resmen davet edilmiş ve kendisiyle görüşmeler yapılmıştı. Bu dönemde Türkiye, 2014 Mart ayında yapılacak yerel seçimlere hazırlanıyordu. Seçim, ülkeyi yönetenler için bir dönüm noktasıydı.

***

15 Kasım 2013 tarihinde, Nusaybin'de görev yapan askerî araçlara PKK'lı teröristler ateş açtı. Askerler karşılık verdi. Genelkurmay Başkanlığı bu konuda: *"Açılan bu ateşe, meşru müdafaa kapsamında taktik tekerlekli zırhlı araçlar üzerindeki makineli tüfekler ile derhâl karşılık verilmiş, unsurlarımızın karşı ateşi üzerine terörist ateşi kesilmiştir"* şeklinde bir açıklama yaptı.[10] Genelkurmay'ın bu açıklaması, herhangi bir yardımsever derneğinin protestosuna karşı yapılmış gibiydi. Genelkurmay, âdeta kendini pasif savunma hattına çekmiş, terörle mücadele konseptini "meşru müdafaa"ya dayandırmıştı. Oysa bu açıklamanın yapıldığı güne kadar sekiz binden fazla güvenlik görevlisi, şehit edilmişti. Bu açıklama yapıldığında, terör örgütü; bazı şehirlerde silah, patlayıcı depoluyor; patlayıcı maddeleri tuzaklıyor, mühimmat istifliyor ve iç karışıklık çıkarma eğitimi yapıyordu.

"Çözüm Süreci", işte böyle bir açıklamanın yapıldığı dönemdi. Böylece, terörle mücadele stratejisinde, hiçbir devletin

9 Osman Ararat, *PKK Terörü ve Türkiye*, Andaç Yayınları, Ankara, 2015.
10 *Hürriyet* gazetesi, 15 Kasım 2013.

kabul etmeyeceği yeni bir anlayış ve yaklaşım ortaya çıkmıştı. PKK'nın, başlatacağı şiddet eylemleri için hazırlıklarını aralıksız sürdürdüğü bu aşamada, 30 Mart 2014'te yapılacak yerel seçimler büyük önem taşıyordu.

16 Kasım 2013'te, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Barzani'nin Başbakan ile Diyarbakır'da görüşmesi planlandı. Barzani, Habur Sınır Kapısı'ndan 50 araçlık bir konvoyla törenle karşılandı. Diyarbakır caddeleri, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin (IKBY) bayraklarıyla donatıldı. Diyarbakır Valiliği önündeki "Ne Mutlu Türk'üm Diyene" yazısı kaldırıldı. Dönemin Diyarbakır Belediye Başkanı, misafiri "Kuzey Kürdistan'a hoş geldiniz" sözleriyle karşıladı. Barzani'nin yanında gelen Kürt Şarkıcı Şivan Perver ile Türkiye'nin ünlü sesi İbrahim Tatlıses, birlikte şarkı söylediler. Kürtçe şarkılar söylendiğinde, çok duygulanan devlet protokolü hep birlikte ağladı. Başbakan konuşmasında, "Kuzey Irak Kürdistan Bölgesi..." diyerek "Kürdistan" kelimesini kullandı.[11]

Büyük devletlerin vazgeçmediği, "millî siyaset" ve "millî menfaat" kavramları, Türkiye'de oldukça eskimiş, köhnemiş bir görüntü yansıtır gibiydi. Çünkü bu dönemde, Türkiye 30 Mart 2014'te yapılacak yerel seçimlere doğru hızla yol alıyordu. Ardından 10 Ağustos 2014'te Cumhurbaşkanı seçimleri yapılacaktı. Bu seçimler, hem istikrar hem de Türkiye'yi yönetenler açısından gerçekten çok önemliydi.

***

Çok değil, iki yıl sonra sadece Türkiye değil, komşularımız Irak ve Suriye de değişecekti. 2015'te PKK, Güneydoğu'da bazı

11 "Başbakan Erdoğan: Dağdakiler inecek, cezaevleri boşalacak", hürriyet.com.tr, 16 Kasım 2013, https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakan-erdogan-dagdakiler-inecek-cezaevleri-bosalacak-25134624 (erişim tarihi: 19.03.2023).

yerlerde kontrolü ele geçirecek güce ulaşacaktı. İzlenen "stratejik derinlik" ve "sıfır sorun politikası" hız kesmeyecekti. Irak ve Suriye fiilen bölünecek, 23 milyon nüfuslu Suriye'nin 13 milyonu evlerini terk edecekti. Resmî sayılara göre, 4 milyon civarında Suriyeli sığınmacı Türkiye'ye yerleşecekti. Türkiye'nin Suriye sınırında bir "PKK Devleti"nin tohumları atılacaktı. IŞİD terör örgütü, PKK gibi Türkiye'yi de tehdit edecek bir konuma getirilecekti. En önemlisi, Türkiye'nin toprak bütünlüğü tehlikeye girecekti.

8 Haziran 2014'te Diyarbakır'da bir terörist, gündüz saatlerinde tel örgüleri aşarak askeri kışlaya girdi. Türk Bayrağı'nı gönderden indirdi ve kışla dışına attı. Güvenlik güçleri bu bölgeye gelmedi. 15 Ağustos 2014'te, Diyarbakır Lice ilçesinde bir teröristin heykeli dikildi. Heykel, ancak dört gün sonra mahkeme kararıyla kaldırıldı.[12]

***

30 Ağustos 2014 Resepsiyonu'nda, dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necdet Özel, basın mensuplarının sorusuna karşılık, "Çözüm Süreci" ile ilgili olarak şunları söyledi:

"Çözüm sürecine ilişkin yol haritasını bilmiyoruz, o çalışmanın içinde yokuz. Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay çalışmanın kamu kuruluşlarına gönderileceğini söylemişti, henüz bir şey gönderilmedi. Görürsek biz de görüşlerimizi söyleriz. Kırmızıçizgiler aşılırsa gereğini yapacağımızı söyledik, gereğini de söyleriz."[13]

Genelkurmay Başkanı, *"kırmızıçizgiler aşılırsa gereğini yapacağımızı söyledik"* şeklindeki sözleri söylediğinde, başlatılan "Demokratik Açılım/Çözüm Süreci"yle birlikte PKK terör örgü-

12 *Sabah* gazetesi, 8 Ağustos 2015; Arslan Bulut, *Yeniçağ* gazetesi, 8 Ağustos 2015.
13 cnnturk.com, 30 Ağustos 2014, 21.06.

tü, Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun bazı yerlerinde kontrolü ele geçirmeyi sürdürüyordu. "Alan hâkimiyeti" de terör örgütünün eline geçmişti. Oysa "alan hâkimiyeti"nin kazanılması için 20 yıl boyunca şehitler verilmişti. Terörle mücadele eden Silahlı Kuvvetler Komutanı'nın, *"Siyasi iktidarın proje ile ilgili çizdiği yol haritasından haberimiz yok"* itirafı, iş işten geçtikten sonra yapılmıştı. Teröristler; hendek kazıyor, patlayıcı düzenekleri yerleştiriyor, mevzi hazırlıyor ve sokaklarda eğitim yapıyorlardı. Askerler tarafından teröristlerin yerlerinin belirlenmesine ve istihbaratın teyit edilmesine rağmen, mülki makamlar operasyona izin vermiyordu. Genelkurmay Başkanı'nın bu itirafı, aslında terörle mücadelede ne kadar koordineli(!) çalışıldığının bir göstergesiydi.

Dönemin Genelkurmay Başkanı, bu sözleri söyledikten 10 ay sonra, PKK şiddet eylemlerine başlayacak ve Güneydoğu'da bazı ilçeler PKK'nın kontrolüne geçmiş olacaktı. Terörle mücadeledeki bu strateji, dokuz ayda 500'den fazla şehit verilmesine yol açacak ve 2002'de eylemleri minimum düzeye düşürülen PKK, gücünün zirvesine ulaşacaktı.

Genelkurmay Başkanı, terör konusunda tecrübeliydi. 2014 yılına gelinceye kadar; iki yıl terörle mücadeleden sorumlu İkinci Ordu Komutanlığı, bir yıl Jandarma Genel Komutanlığı ve üç yıl da Genelkurmay Başkanlığı yapmıştı. Ayrıca, terör bölgesinde iki yıl kolordu komutanlığında bulunmuştu. Yani, sekiz yıl süre ile terörle mücadeleden sorumlu bir makamda görev yapmıştı. "Alan hâkimiyet"nin önemi, PKK'nın hedefleri ve istihbarat raporları iyi bilinmeliydi. En azından, güvenlik güçlerinin yollarda denetim ve kontrol görevlerini yapmadıklarında, boşluğun teröristler tarafından doldurulacağı; terör örgütünün ilçelere mühimmat, silah ve patlayıcıyı boşuna depolamayacağı bilinmeliydi.

***

2009-2015 dönemi, terörle mücadele açısından stratejik hataların ve yanılgıların tekrarlandığı yıllardır. Bu yıllar, PKK terör örgütünün kontrolü ve inisiyatifi ele geçirdiği, eksikliklerini tamamladığı ve şiddet eylemlerine hazırlandığı bir dönemdir. Dünyanın hiçbir ülkesinde "Çözüm Süreci" uğruna, namluları devlete çevrilecek binlerce silahın depolanmasına sessiz kalınamazdı. "Çözüm Süreci", toplumda hem travmalara neden oldu hem de devletin tepkisiz kalmasına bir anlam verilemedi. Bu durum, "ulusal çıkarlar/ulusal güvenlik" açısından yanıtı olmayan, tarihe geçecek stratejik bir hata olarak değerlendirildi. Bu hatanın bedelini kahraman güvenlik güçleri ödeyecekti. Bölge halkının önemli bir bölümü evlerini terk edecek ve bazı ilçeler yıkıma uğrayacaktı. Özetle, "Çözüm Süreci" bir felakete dönüşmüştü.

6-7 Ekim 2014'te, IŞİD'in Suriye'de Ayn el-Arap'a (Kobani) saldırısı gerekçesiyle, terör örgütü tarafından Türkiye'de halkın kışkırtılması sonucu 45 vatandaş hayatını kaybetti, iki polis şehit oldu. 25 Ekim 2014'te, Yüksekova'da, işlek bir caddede gündüz saatlerinde üç asker, başlarından vurularak şehit edildi. 29 Ekim 2014'te, Diyarbakır Bağlar ilçesinde pazarda ailesiyle alışveriş yapan bir astsubay, başına ateş edilerek şehit edildi.[14] Çözüm Süreci uğruna, bu eylemlere rağmen PKK'ya ciddi bir operasyon yapılmadı. Oysa hedefe odaklanmak ve millî güç unsurlarını bu hedefe yönlendirmek, stratejide temel kuraldı. Ancak bu kuralı da hatırlayan olmadı. **PKK'nın şiddet eylemlerine başladığı bu dönemde, 7 Haziran 2015'te genel seçimler yapılacaktı ve bu seçimler bir dönüm noktasıydı.**

***

Türkiye-Suriye sınırının 37 kilometre güneyinde bulunan Türk toprağı Süleyman Şah Saygı Karakolu (Türbeşi), 22 Şu-

14 Osman Ararat, *PKK Terörü ve Türkiye*, Andaç Yayınları, Ankara, 2015.

bat 2015'te bulunduğu bölgeden PKK'nın Suriye kolu PYD terör örgütünün desteğiyle tahliye edilerek sınırın yaklaşık 200 metre yakınına getirildi. Tahliye operasyonu için, PYD eş başkanı Müslim, Türkiye'ye çağrıldı. Suriye'deki Türk toprağının terki anlamındaki bu tahliye, Ayn el-Arap'ın (Kobani) PYD tarafından ele geçirilmesi ve "Kürt Koridoru" taşlarının döşenmesi aşamasında gerçekleşti.[15]

***

7 Haziran 2015 genel seçimi sonrası, terör olaylarının hızla artması nedeniyle Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, Ağustos 2015'te NTV canlı yayınında, Genelkurmay Başkanı'nın belki de söyleyemediği, PKK'nın eylemlerine karşı güvenlik kuvvetlerinin sessiz kalışını şöyle açıkladı:

"Halkın şöyle söylediğini biliyorum. 'Üzerinde silah olan bu PKK'lı teröristler karakolun önünden geçiyor. Asker de onlara hiçbir şey yapmıyor.' Durum biraz böyleydi. Ama bunun bir tek sebebi vardı, terörün tekrar hortlamaması ve siyasi görüşmelerin sonuca ulaşması."[16]

AKP Genel Başkan Yardımcısı Yasin Aktay da, Habertürk TV'de: *"Devlet 'Çözüm Süreci'nde operasyon yapmazken, PKK yığınak yapıyordu. PKK 2,5 yıllık çözüm süreci boyunca silahı bırakmadığı gibi aksine daha çok palazlandı. İnsan kaçırmak, haraç kesmek, karakol kurmak, vergi daireleri oluşturmak gibi faaliyetlerde bulundu..."*[17] diyerek "Çözüm Süreci"nde terör eylemlerine karşı devletin sessiz kaldığını belirtiyordu.

PKK terör örgütü, "Çözüm Süreci" döneminde operasyonların durmasını fırsat bilerek, Türkiye'ye en az 80 bin silah ve

15 milliyet.com.tr, 22 Şubat 2015, 15.23.
16 Arslan Bulut, *Yeniçağ* gazetesi, 7 Ağustos 2015.
17 Arslan Bulut, *Yeniçağ* gazetesi, 7 Ağustos 2015.

tonlarca patlayıcı madde depoladı. Suriye iç savaşında bazı gelişmiş silahları elde ederek Türkiye'ye getirdi.[18]

"Çözüm Süreci"nde, stratejik hata yapılarak toplum, meclis ve ordu (emniyet güçleri) dışlandı. "Çözüm Süreci"nin, "ulusal çıkarlar"a aykırı olduğu ortaya çıktı ve Türkiye'yi bölünme noktasına getireceği tehlikesi görülmeye başlandı.

***

Kuzey Irak'ta bir Kürdistan devleti kurma hedefi doğrultusunda hareket eden Irak Kürt Bölgesel Yönetimi, Irak Merkezî Hükümeti'nin karşı çıkmasına rağmen Türkiye tarafından desteklendi. "Çözüm Süreci" ile Güneydoğu Anadolu'da devletin egemenliği neredeyse tartışılır duruma getirildi. İşte böyle bir dönemde Türkiye, 1 Kasım 2015'te yapılacak genel seçimlere gidiyordu ve bu seçimler önemliydi.

***

Suriye'ye Fırat Kalkanı Operasyonu, 24 Ağustos 2016'da başlatıldı, 29 Mart 2017'de tamamlandı. Operasyon, 198 gün sürdü. Operasyonun siyasi hedefi; Türkiye-Suriye sınırının güvenliğini sağlamak; terörist unsurların (IŞİD/DAEŞ ve PKK) sınırdan giriş çıkışını önlemek ve bir PYD/PKK terör örgütü koridorunun oluşumuna engel olmaktı. Bu amaçla; Cerablus, Menbiç ve El Bab askerî hedef olarak belirlenmişti. Menbiç'te YPG/PKK vardı. Cerablus'un ele geçirilmesinin ardından, Menbiç'e iler-

18 Prof. Dr. Ümit Özdağ, "Seçime Giderken PKK Ayaklanması", 21. Yüzyıl Enstitüsü, 26 Ağustos 2015, https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/terorizm-ve-terorizmle-mucadele/secime-giderken-pkk-ayaklanmasi (erişim tarihi: 03.05.2023).

lemeyi planlayan Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) ve Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) önüne, ABD kendi özel kuvvet askerleriyle tampon oluşturdu. Yani, Türkiye'ye "buraya yaklaşma" mesajı verildi. TSK, bunun üzerine Menbiç'e gitmedi, El Bab'a yöneldi. PKK terör örgütü koridorunun oluşumunun önlenmesi Fırat Kalkanı Harekâtı'nın asıl hedefiydi. Bu hedefe, Menbiç'ten ve Afrin'den YPG/PKK'nın çıkarılmasıyla ulaşılabilirdi. Fakat ABD ve Rusya'nın hamleleri, Fırat Kalkanı Harekâtı'nın siyasi hedefinin gerçekleşmesini kısmen engellemiş oldu.

Bu arada, 16 Nisan 2017 Referandumu'yla Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi kabul edildi ve 9 Temmuz 2018 tarihinden itibaren uygulanmaya başlandı. Söz konusu sistem, verimsizliği ve olumsuz sonuçları yönünden sürekli tartışma konusu olacaktı.

Suriye'nin Afrin bölgesinde PKK/PYD terör örgütünün etkisiz duruma getirilmesine yönelik operasyon, "Zeytin Dalı Harekâtı" adıyla 20 Ocak 2018'de başladı. Operasyon 58 gün sürdü ve 18 Mart 2018 tarihinde Afrin şehir merkezi kontrol altına alındı.

***

31 Mart 2019'da Türkiye'de yerel seçimler yapıldı. İstanbul seçimleri 23 Haziran 2019'da yenilendi. Terörist başı Abdullah Öcalan'ın İstanbul seçimine yönelik çağrısını içeren mektubu, devletin haber ajansı "Anadolu Ajansı" tarafından servis edildi. PKK terör örgütünün sözde eski yöneticisi ve binlerce asker ile sivilin ölümünden sorumlu olan terörist başının kardeşi Osman Öcalan, devlet kanalı olan TRT Kurdi'de açıklama yaptı. Yaptığı açıklamada, ağabeyi Abdullah Öcalan'ın İstanbul seçimi çağrısını yeniledi. TRT Kurdi'nin yaptığı haber; **"Abdullah Öcalan İmralı'da bir mektup yazdı** ve mektubunda **HDP İstanbul Seçimi'nde tarafsız**

olsun dedi" şeklindeydi. Devlet televizyonunda (TRT Kurdi) mikrofon uzatılan Osman Öcalan, **"Ekrem İmamoğlu ciddi bir mesaj vermedi Kürtler için. Elinden geldiğince Kürtlerden kaçtı ve kendini onlardan bağımsız tutmaya çalıştı. Kürtler için CHP'nin hiçbir projesi yoktur"** dedi. Türkiye, terörist Osman Öcalan hakkında kırmızı bülten çıkarırken, devletin kurumu olan TRT'nin teröristle röportaj yapması oldukça dikkat çekiciydi.[19] Altı yıl önce, 21 Mart 2013'te Diyarbakır'da Nevruz kutlamalarında terörist başının mektubu okunmuş ve televizyonlarda canlı olarak yayımlanmıştı. Şimdi ise, terörist başına devlet televizyonunda, seçimleri etkileyebilecek açıklama yaptırılıyordu. Çıta yükseltilmişti.

Terörist başı ve kardeşi, CHP adayı Ekrem İmamoğlu'na oy verilmemesini istiyordu. Seçim kazanmak uğruna, 1984'ten beri terörle mücadele ederek şehit düşen kahramanların kemikleri sızlamadı mı? Siyasi iktidarın, seçimi kazanmak uğruna terörist başını devlet televizyonunda konuşturması tarihte bir ilkti. Böylece devletin ciddiyeti sorgulanır bir konuma getirilmiş oldu.

***

Türkiye, PYD/PKK terör örgütünü etkisiz duruma getirmek, terör koridorunu önlemek, Suriyeli sığınmacıların dönüşlerini emniyetle sağlamak ve Suriye'nin toprak bütünlüğünü korumak için, Suriye'de Fırat'ın doğusunda 9 Ekim 2019'da "Barış Pınarı Harekâtı"nı başlattı. ABD tepki gösterdi. Bir hafta sonra 17 Ekim 2019'da, Türkiye-ABD arasında yapılan anlaşma sonucu operasyona ara verildi. ABD, yaptırım kartını masaya sürmüştü.

ABD Başkan Yardımcısı Pence ve Dışişleri Bakanı Pompeo, ABD Başkanı Trump'ın talimatıyla operasyonun sonlandırılması

19 "Binlerce askeri şehit eden Osman Öcalan TRT'ye böyle çıktı", odatv4.com, 22.06.2019, https://www.odatv4.com/guncel/binlerce-askeri-sehit-eden-osman-ocalan-trtye-boyle-cikti-22061938-163488 (erişim tarihi: 21.03.2023).

için Türkiye'ye geldiler. 17 Ekim 2019 günü, Ankara'da Cumhurbaşkanı Erdoğan başkanlığındaki heyet ile yaklaşık 4 saat 20 dakika süren bir görüşme yaptılar. Görüşme sonucunda, ABD "ateşkes" ilan edildiğini belirtti. Türkiye ise, "operasyona ara verme" konusunda anlaştıklarını açıkladı. "Ateşkes" kavramı, iki devlet arasında yapılır. Türkiye'nin 1984'ten beri mücadele ettiği bölücü terör örgütüyle "ateşkes" ilanı, terör örgütünün varlığının resmen tanınması anlamındaydı. ABD, YPG/PKK'yı meşrulaştırma açısından "ateşkes" kavramını ısrarla kullandı. ABD'nin devreye girmesiyle, PYD/PKK terör örgütü, 440 kilometre genişliğinde 30-32 kilometre derinliğinde oluşturulacak bir "Güvenli Bölge"nin dışına çıkarılacaktı. ABD ile bu kapsamda anlaşma yapıldı. Ardından, Rusya ile yapılan Soçi anlaşmasıyla 440 kilometre yerine, ancak 140 kilometre genişliğinde bir alan Türkiye'nin kontrolü altında kaldı. Sonuçta, yaklaşık 300 kilometre genişlik ve 30 kilometre derinlikteki bölge; ABD, Rusya, Suriye ve PYD/PKK terör örgütünün kontrolünde kaldı.[20] Sonuçta, Barış Pınarı Harekâtı hem askeri hem de siyasi hedefi gerçekleştiremedi. ABD ve Rusya'nın devreye girmesiyle durduruldu.

Askerini Suriye'den çekeceğini taahhüt eden ABD, tersine askerî varlığını artırdı. Kamışlı bölgesi ve civarındaki petrol alanlarını kontrol için geri döndü. Rusya da, Kamışlı'da havaalanı yakınında bir üs kurdu. PYD/PKK'nın bir bölümü, ABD'nin ve Rusya'nın taahhüt ettiği 30 kilometre dışına çekilmedi. PYD/PKK, etkisiz duruma getirilemedi; Suriyeli sığınmacıların emniyetle dönüşü için adım atılmadı; Suriye'nin toprak bütünlüğü, ABD'nin varlığı nedeniyle sağlanamadı. ABD, PYD/PKK terör örgütünü meşrulaştırdı, sempati ve itibar kazandırdı. ABD mutlu, Rusya mutlu, İsrail de mutluydu... Suriye, parçalanmıştı. Sınır ülke Türkiye ise, Suriye'den sonra en fazla zarar gören ülke olacaktı. Türkiye, terör üreten bir coğrafya ile yaşamak zorunda kalacak; milyonlarca sığınmacıyı barındıran ve dünyanın en fazla

20 "Tarihi zirve sonrası Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Putin'den ortak açıklama", hürriyet.com.tr, 22.10.2019, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-tarihi-zirve-sonrasi-cumhurbaskani-erdogan-ve-putinden-ortak-aciklama-41356342 (erişim tarihi: 03.05.2023).

göçmenine ev sahipliği yapan bir ülke olacaktı. Hiçbir ülkenin istemediği bir BEKA sorunuyla yüz yüze kalacaktı.

Başka bir deyişle, Suriye'de Fırat Nehri'nin doğusuna düzenlenen askerî operasyon, politik amacı karşılamadı. NATO üyesi ABD, Türkiye'nin bütünlüğünü tehdit eden PKK/PYD terör örgütüne ısrarla ve kararlılıkla desteğini sürdürdü.

***

27 Şubat 2020 tarihinde Rusya'nın, Suriye'nin İdlib kentinde yaptığı hava saldırısı sonucunda 34 kahraman Türk askeri şehit oldu. Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, saldırının ertesi günü, ***"Birliklerin bulunduğu yerler önceden Rusya'nın sahadaki yetkilileri ile koordine edilmesine rağmen maalesef bu saldırı gerçekleşti"*** dedi. ***"İlk atışı müteakip bir kez daha uyarı yapılmasına rağmen saldırının devam ettiğini"*** söyledi. Rusya, Türk askerinin şehit edilmesinden dolayı özür de dilemedi.

Bu süreçte, Cumhurbaşkanı Erdoğan, askerlerin şehit edilmesinden altı gün sonra, 5 Mart 2020'de İdlib'de ateşkes anlaşması için Rusya'nın Soçi kentine gitti. Rusya Devlet Başkanı Putin ile bir araya geldi. RUSYA-1 kanalının yayımladığı görüntülerde, Putin'in Cumhurbaşkanı Erdoğan, Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar'ın da olduğu heyeti kapıda iki dakika beklettiği ortaya çıktı.[21] Rusya şehit edilen kahraman askerler için özür dilemeden, Cumhurbaşkanı'nın Rusya'ya gitmesi ve Putin'le bir araya gelmesi, uluslararası ilişkiler açısından kabul edilebilecek ve açıklanabilecek bir durum değildi. Rusya özür dilemedi.

21 "34 askerimizin İdlib'de şehit edilmesinin üzerinden iki yıl geçti", yenicaggazetesi.com.tr, 27.02.2022, https://www.yenicaggazetesi.com.tr/unutmadik-unutturmayacagiz-ruhlari-sad-olsun-alcak-ruslar-tarafindan-idlibde-34-askerimizin-sehit-edilmesinin-uzerinden-iki-yil-gecti-514723h.htm (erişim tarihi: 21.03.2023).

***

Türkiye, Suriye'de ABD'nin devletçiğe dönüştürdüğü PKK/PYD terör örgütüne operasyon yapacağını 2020'den bugüne (2023), **"bir gece ansızın gelebiliriz"** sözüyle sürekli dile getirdi. Ancak 2023 Haziran'ına gelinmesine rağmen, ABD'nin karşı çıkması nedeniyle henüz operasyon yapılamadı. Terör örgütü tehdidi gün geçtikçe büyüdü ve örgütün düzenli orduya dönüşme adımları hızlandı. 17 Mart 2023'te, terör örgütünün helikoptere sahip olduğu ortaya çıktı. Milli Savunma Bakanı Akar, ***"PKK/YPG destekçileri, teröristlere helikopter vererek bir kez daha suçüstü yakalanmışlardır. Bunların beyhude çabalar olduğunu artık anlamaları lazım"*** açıklamasını yaptı.[22] Açıklama yapıldı, ama ABD'ye gerekli karşılık verilmedi.

Helikopter, Irak ve Suriye'de ABD'nin bilgisi dışında uçamazdı. Bu gelişme, tehdidin büyüklüğünün ne denli ciddi olduğunu gösteriyordu. PKK terör örgütünün helikopteri varsa, ABD'nin haberi vardır ve uçuş bilgilerini ABD biliyordur. Çünkü, PKK'ya havacılık eğitimini ABD ve Fransa veriyordu.

PKK'ya ağır silah ve helikopter veren ABD'nin, bir tek Türkiye'ye doğrudan savaş açmadığı kalmıştı. ABD'nin doğrudan savaş açması mı beklenecekti? Türkiye, açıklama yerine ABD'ye NOTA vermeliydi. ABD Büyükelçisi'ni sınır dışı etmeliydi veya kendisinden bilgi talep etmeliydi. Hiçbiri yapılmadı. Tersi bir politika izlendi. ABD'yi uyarması gereken Türkiye, ABD'nin projesi ve hedefi olan Finlandiya'nın NATO üyeliğini bu süreçte TBMM'de onayladı. ABD çok mutluydu. Türkiye ise, eldeki stratejik kartı heba etmişti.

22 "Duhok'ta düşen terör helikopterlerin aslı sahibi kim? Teröristlerin kimliklerindeki ilginç detay! PKK nasıl suçüstü oldu?", takvim.com.tr, 17.02.2023, https://www.takvim.com.tr/guncel/2023/03/19/duhokta-dusen-teror-helikopteri-ile-ilgili-flas-detaylar-pkk-elebaslarindan-mazlum-kobaninin-yegeni-servan-kobani-de-oldu (erişim tarihi: 20.03.2023).

Türkiye'nin Finlandiya'nın NATO üyeliğini onaylama gerekçesi neydi? NATO, PYD'yi terör örgütü listesine mi aldı? ABD, PKK/PYD'ye desteği mi kesti? ABD, Türkiye'nin PKK/PYD'ye operasyon düzenlemesine yeşil ışık mı yaktı? Türkiye'ye parası ödenen F-35 savaş uçağını mı verdi? Türkiye'ye uygulanan CAATSA yaptırımlarını mı kaldırdı? Yunanistan'ı, Türkiye'ye karşı desteklemekten vaz mı geçti? Hayır... Peki, neden? Tarih, bu stratejik hatayı yazar...

Oysa, Suriye'de PKK/PYD terör örgütüne zamanında operasyon yapılabilseydi tehdit büyümeyecekti. Suriye ile işbirliği yapılsaydı, PKK/PYD terör örgütü ve sığınmacı sorunu çözülecekti. Ama yapılmadı. Neden?..

ABD'ye ve NATO'ya rağmen, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nı zaferle sonuçlandıran bu Türkiye değil miydi? 1974 Türkiye'si, 2023 Türkiye'sinden daha mı güçlüydü?

***

Suriye kenti İdlib, Suriye yüzölçümünün yüzde 5'i kadar. Türkiye (Hatay) ile 130 kilometre sınırı var. İdlib, teröristlerin, radikal unsurların ve Suriyeli muhaliflerin toplandığı, tehdit üreten bir coğrafya. Radikal grupları ABD destekliyor. BM Güvenlik Konseyi'nin 15 Temmuz 2019 tarihli raporunda, IŞİD'in bir bölümünün İdlib'e geçtiği belirtiliyor. Raporda, **"Yabancı terörist savaşçıların en yoğun toplandıkları iki bölgenin İdlib ve Afganistan olduğu"** yer alıyor. Ayrıca, **"Yabancı terörist savaşçıları açısından dünyanın en büyük çöplüğü (dumping ground) hâline geldiği"** kaydediliyor.[23] BM Raporu, aslında şu gerçeğin altını çiziyor: **Türkiye'yle 130 kilometre sınırı bulunan İdlib, Küçük bir Afganistan'a dönüşmüş durumda.**

23 Sedat Ergin, *Hürriyet* gazetesi, 02.10.2019 ve 12.02.2010 tarihli yazılar.

Dünyanın hiçbir ülkesi, Küçük Afganistan'la komşu olmak istemez. Ne yazık ki Türkiye, 130 kilometre sınırla İdlib'e komşu.

Mantıklı ve tutarlı olmayan hedeflere hiçbir strateji ile ulaşılamaz gerçeği tekrar görülmüş oldu.

Türkiye'nin, 2002-2023 dönemi terörle mücadelesi; ABD, Rusya ve Türkiye'de yapılan seçimler üçgeninde gerçekleşiyordu. ABD, hep mutluydu; kaybeden ülke ise hep Türkiye idi...

"Tarih ulusların tarlasıdır.
Her ulus, bu tarlaya ne ekerse
gelecekte onu biçer."
Voltaire

Terör Örgütü Devletçiği Nasıl Kuruldu?

2 Ağustos 1990'da, Irak, Kuveyt'i işgal etti. 17 Ocak 1991'de ABD öncülüğünde İngiltere, Fransa ve Suudi Arabistan'ın aralarında yer aldığı 37 ülkeden oluşan koalisyon; Irak'a karşı Birinci Körfez Savaşı'nı başlattı.

28 Şubat 1991 tarihinde Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra, Kuzey Irak'taki Kürtleri o zamanki Irak lideri Saddam Hüseyin'e karşı korumak için ABD liderliğinde İngiliz, Fransız uçak ve helikopterlerinden oluşan kuvvet; Türkiye (İncirlik, Pirinçlik) üzerinden "Çekiç Güç" harekâtını gerçekleştirdi. 1991 yılında, Irak Hava Sahası'nda 36. paralelin kuzeyi ile 32. paralelin güneyi, "Uçuşa Yasak Bölge" ilan edildi. Bu bölge, Irak Hava Kuvvetleri'ne yasaklandı. Bu uygulama, ABD işgalinin başladığı 2003 yılına kadar 12 yıl sürdü. Çekiç Güç, 12 yıl boyunca Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin kurulmasına şemsiye oldu ve PKK terör örgütünün canlanmasına uygun ortam sağladı.

***

14 Ocak 1992 günü, Cudi Dağı'nda kıstırılan PKK'lı teröristlere Diyarbakır'dan kalkan ABD helikopterlerinin malzeme attığının tespit edildiği, Genelkurmay Başkanlığı tarafından yazıldı. Bir askerî tim, olay yerine PKK'lı teröristlerden önce ulaşarak 27 çuval malzemeyi ele geçirmiş, çuvallardan giyecek ve yiyecek çıkmıştı. Amerikalılar; olayı doğruladılar, ancak malzemelerin yanlışlıkla atıldığını söylediler. 17 Aralık 1992 günü, Çekiç Güç'e bağlı ABD uçakları, Kuzey Irak'ta Selahattin Kenti yakınlarında Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Eşref Bitlis'in helikopterini taciz ettiler. Bitlis Paşa, Türkiye'nin Kuzey Iraklı Kürt liderlerle başlattığı görüşmeler için o bölgede bulunmaktaydı. 14 Nisan 1994'te, Çekiç Güç Harekâtı'na katılan iki ABD savaş uçağı, iki ABD helikopterini düşürdü ve üçü Türk 26 kişi hayatını kaybetti.[1]

Çekiç Güç Türk Komutanlığı'nı yapmış olan Kurmay Albay Nazmi Çora, helikopterlerin düşürülmesi konusunda şunları yazdı:

"14 Nisan 1994. ABD uçakları bilgisizlik, tecrübesizlik ve koordinasyon eksikliğinden ötürü Türk ve ABD'li albayların bulunduğu helikopteri (güya) Irak helikopteri sanarak vurmuştur... 15 Nisan 1994. Helikopter kazası esnasında yerel halktan bir kameraman tarafından çekilen F-15 savaş uçaklarının helikopterlere yaklaşmasını, füze atmasını ve helikopterlerin düşmesini gösterdiği ifade edilen bir kasetin Barzani tarafından Çekiç Güç ABD komutanına iletilmek üzere gönderildiği bildirilmiştir. Filmin Türklere verilmemesi, Barzani'nin Türkler hakkındaki ikiyüzlü politikasının bir sonucudur."[2] Bunlar, Çekiç Güç'ün ne-

1 Nazmi Çora, *Çekiç Güç'ün Gizli Günlüğü*, 2. baskı, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2007.

2 Nazmi Çora, *Çekiç Güç'ün Gizli Günlüğü*, 2. baskı, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2007.

den olduğu olaylardan sadece bazılarıydı. Buna rağmen siyasi iktidar, Barzani'yle iyi ilişkiler geliştirdi.

***

Kuzey Irak'ta ilan edilen "uçuşa yasak bölge" ve "Çekiç Güç"ün varlığı sayesinde, "hükümet dışı organizasyonlar (NGO)", "yardım kuruluşları" görüntüsü altında Kürt devletinin temellerini attılar. Genelkurmay Başkanlığı'nın o dönemde hazırladığı raporlarda, "Çekiç Güç Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kuruyor" değerlendirmesi yapıldı.

Saddam'ın 1996 yılında yeniden Irak'ın kuzeyinde kontrolü sağlamasıyla "Çekiç Güç", "Kuzeyden Keşif Harekâtı" adını aldı. 1 Ocak 1997'de başlayan bu harekât, 1 Mart 2013 yılına kadar sürdü.

Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal'dı. O zaman, "bir koyup üç alma" politikası hüküm sürüyordu. Özal, ulusal güvenliğe zarar verecek bir kararla, Saddam'dan kaçan Kürtlerin Türkiye'ye girmesine izin verdi. Oysa Genelkurmay Başkanlığı, Kürt sığınmacıların Türkiye sınırlarına alınmadan, Irak topraklarında belirlenecek bir bölgeye yerleştirilmesi ve kendilerine insani yardımların yapılması önerisinde bulunmuştu. Ancak Özal bu teklifi reddetmişti. Özal'ın bu kararı sonucunda, Saddam'dan kaçan sığınmacıların yanında, çok sayıda PKK terör örgütü elemanı silahlarıyla Türkiye'ye geçmiş oldu.[3] PKK, bu yolla daha fazla güçlendi.

Özal, sadece Kürt sığınmacıları Türkiye'ye almakla kalmadı, Kürtlerin Saddam'dan korunması için ABD'den, Türkiye'ye "Çekiç Güç" gönderilmesini istedi. Cumhurbaşkanı, "Çekiç Güç" talebini Genelkurmay Başkanlığı'na danışmadan yapmış-

3 Mehmet Ali Güller, *Suriye'nin Sevr'i Amerikan Koridoru*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015.

tı.[4] Böylece, Adana İncirlik'te konuşlanan "Çekiç Güç" sayesinde Kuzey Irak'ta 36. paralelin kuzeyinde Kürtler için bir "Güvenli Bölge" oluşturuldu. Özal, düzeltilmesi mümkün olmayan stratejik bir hata yapmıştı. Adana İncirlik'te, ABD ve İngiliz uçakları konuşlanmış, "Çekiç Güç" Harekâtı'yla Kuzey Irak'ta bir Kürt devletinin temelleri atılmıştı. Ekilen rüzgâr, gelecekte yıkıcı bir fırtınaya dönüşecekti. Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulacaktı. Özal, 10 Ağustos 1920 tarihli SEVR Antlaşması'nın ne olduğunu bilmiyor muydu?

***

Bölgeden sorumlu dönemin Asayiş Kolordu Komutanı, daha sonra yine bölgeden sorumlu İkinci Ordu Komutanı olan Emekli Orgeneral Necati Özgen, 15 Eylül 2005'te Çekiç Güç konusunda şunları söyledi:

"1992'deki o güvenli bölge, 36. paralelle birlikte, PKK'ya karşı operasyon için iyi bir bölge oluştu diye düşündük. İstediğimiz zaman Kuzey Irak'a girer, kimseden müsaade almadan operasyon yaparız dedik. Yaptık da... Ama bugün bunun tersine döndüğünü gördük. Sonra ne oldu? Orada özel bir statü ve resmî bir devlet kuruldu."[5]

1991 yılında, Birinci Körfez Savaşı'nda Irak'a saldırı öncesinde, ABD Türkiye'den cephe açmaya karar vermişti. Cumhurbaşkanı Turgut Özal, ABD Başkanı Bush'la anlaştı. Türk Silahlı Kuvvetleri, o dönemde buna karşı çıktı. Dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necip Torumtay, Cumhurbaşkanı Özal'ın Irak'a ABD ile birlikte asker göndermesine direndi ve 1990'da istifa etti. Torumtay, 1994 yılında yayımladığı anılarında,

4 Mehmet Ali Güller, *Suriye'nin Sevr'i Amerikan Koridoru*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015.

5 Mehmet Ali Güller, *Suriye'nin Sevr'i Amerikan Koridoru*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015.

"Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Türkiye'yi plansız, hazırlıksız ve donanımsız olarak Irak topraklarına, Irak savaşına ABD önderliğindeki saflarda dâhil etme kararını engellemenin tek yolu olarak istifayı uygun bulduğunu"[6] belirtmişti.

Orgeneral Torumtay, bu istifasıyla aslında Türkiye'nin çıkılmaz bir bataklığa girmesini önlemiş ve ettiği yemine bağlı kalarak, gelecek kuşaklara karşı görevini yerine getirmişti. 2015'lere gelindiğinde, izlenen hatalı politikaların sonucunda Suriye'nin kuzeyinde PKK/PYD terör örgütünün oluşumu aşamasında ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünü tehlikeye atan kararlar karşısında Torumtay'ın gösterdiği millî hassasiyeti hatırlayan olmayacaktı.

***

Özal'ın bu politikasından 25 yıl sonra, 2015 yılı Mayıs ayı ilk haftasında, ABD'yi ziyaret eden Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) Başkanı Mesut Barzani'ye devlet başkanı protokolü uygulandı. Kendisi, devlet başkanı gibi karşılandı ve toplantılar devlet başkanı düzeyinde yapıldı. ABD, artık "Bağımsız Kürdistan"a sıra geldiğini, ancak IŞİD ile yürütülen mücadelenin sonucunu beklemek gerektiğini belirtti. Bunun üzerine, Barzani: *"Bağımsız Kürdistan Devleti yolda"* dedi.[7] ABD'nin bu stratejik kararının arkasında hem Özal'ın hem de 2002'den itibaren uygulanan politikaların büyük etkisinin olduğu tarihî bir gerçekti.

Türkiye'ye Suriyeli sığınmacı akını, ilk olarak Nisan 2011 tarihinde başladı. Türkiye, bu tarihten itibaren Suriyelilere yönelik **"açık kapı politikası"** uygulayacağını ilan ederek 100 bin

6 Necip Torumtay, *Necip Torumtay'ın Anıları*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1993.
7 T24, 10.05.2015, 21.41.

kişinin kritik eşik olduğunu dile getirdi. Ancak Suriye'den gelen göç dalgası, bu sayının çok üzerindeydi.[8]

18 Mart 2011 tarihinde, Suriye'de eylemlerin başladığı günlerde, sınırda henüz Suriyeli sığınmacı yığılması yokken, Türkiye; sınır hattında çadır kentler oluşturmaya başladı. Sonuçta, izlenen hatalı politikayla; resmi kaynaklara göre yaklaşık dört milyon Suriyeli sığınmacı Türkiye'ye geldi. Bu sayede, başta sınır kentleri olmak üzere bazı şehirlerin demografik yapısı bozulmaya başladı.

***

Suriye Devlet Başkanı Esad, 4 Ekim 2013'te Yurt gazetesi ve Halk TV ile yabancı medyaya verdiği demeçlerde şunları söylüyordu:

"Erdoğan benden reform yapmamı istedi. Bunu yaparken de kendisi bir Osmanlı sultanı ben de onun bir valisiymişim gibi davranıyordu... Erdoğan bana demokrasiye geç ya da reform yap derken hep tek bir şey istiyordu. Yasaklı olan Müslüman Kardeşler'i serbest bırakmamı, onlara siyaset yapma özgürlüğü tanımamı ve iktidarı onlarla paylaşmamı."[9]

Oysa, "Arap Baharı" denilen, gerçekte "kanlı sonbahar" olan, ülkeleri parçalama projesinin sahibi ABD idi. Bahreyn'de, 14 Şubat 2011'de nüfusun çoğunluğunu oluşturan Şii halkı ayaklandığında, ABD'nin izniyle Suudi tankları Bahreyn'e girip isyanı bastırmıştı. Aynı ABD; Irak, Libya ve Suriye'de sözde "Arap Baharı"yla özgürlük geldiğini söylüyor, gerçekte "ABD-İsrail baharı" fırtınası estiriyordu. Irak, Libya ve Suriye'nin parçalanması; Saddam, Kaddafi ve Esad'ın uzaklaştırılması; ABD

8 Osman Ağır-Murat Sezik, "Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları", *Birey ve Toplum*, 2015, c. 5, sayı 9, s. 96.

9 Hüsnü Mahalli, *Diren Suriye*, Destek Yayınları, İstanbul, 2014.

ve İsrail için stratejik önemdeydi. Çünkü, ABD-İsrail projesine karşı çıkan ve ciddi tepki gösteren bu üç Arap ülkesiydi.

ABD; Suriye, Libya ve Irak'taki stratejik hedeflerine maşa ülkeler ve örgütler sayesinde adım adım ilerliyordu.

Suriye'yi bölme savaşının, gerçekte İsrail'in güvenliğini ve PKK terör örgütü devletçiğinin oluşumunu sağlamak amacıyla yapıldığı ortaya çıkıyordu. Ve Türkiye'yi yönetenler, işte bu tuzağı göremiyorlardı. Çok değil, dört yıl sonra 2015'te Suriye kuzeyinde PYD/PKK terör örgütü, Türkiye ile komşu olacaktı. Ve ABD, enerji ve su kaynaklarının, verimli toprakların bulunduğu, Suriye'nin yüzde 25'ini terör örgütüne işgal ettirecekti.

***

Esad'ın, Kaddafi'nin ve Saddam rejiminin devrilmesi, ABD ve İsrail'in Ortadoğu'daki stratejik hedefleriydi. Irak kuzeyindeki Kürt bölgesini Suriye'nin kuzeyinde oluşacak PYD/PKK bölgesine bağlayarak, Doğu Akdeniz'e kadar uzanan maşa devleti; ABD ve İsrail'in projesiydi. Bu projeden dolayı Müslüman Suriye, Libya ve Irak halkı kan ağlıyordu. Türkiye ise en olumsuz etkilenen komşu ülke oluyordu. Esad'a vurdukça, PKK'nın Suriye kolu PYD güçlendi. Esad'ın gücü zayıfladıkça, PKK/PYD Suriye'nin kuzeyinde Türkiye'nin varlığını tehdit edecek bir terör bölgesi oluşturdu. ABD'nin Suriye'yi parçalaması ve Esad'ı zayıflatması, Türkiye'nin toprak bütünlüğü için tehdit oluşturuyordu. Türkiye, ne yazık ki bu oyunu göremedi ve başlangıçta ABD ile işbirliği yaptı.

***

1990'larda, "Bir Koyup Üç Alma" hayaliyle "Çekiç Güç" oluşturularak Kuzey Irak'ta Kürt devletçiğinin kurulması ve PKK'nın güçlenmesi sağlanmıştı.

Temmuz 2023 yılı itibariyle, PKK terör örgütünün Suriye kolu PYD, ABD desteği ile Suriye coğrafyasının yüzde 25'ini işgal etmiş durumda. El-Kaide ve IŞİD türevi radikal terör örgütleri, Türkiye (Hatay) ile 130 kilometre sınırı bulunan Suriye İdlib'e yerleşerek kökleşti. İdlib, ABD tarafından İkinci Afganistan'a dönüştürüldü. Kuzey Irak'ta Irak Kürt Bölgesel Yönetimi, kendi kendini yöneten devlet konumuna geldi. Suriye'nin doğusunda, PKK/PYD terör örgütü, ABD'nin desteğiyle devletçik oldu. 17 Mart 2023 tarihinde, PKK'nın helikoptere sahip olduğu açıkça görüldü. Gerçekte, ABD'nin Türkiye'ye doğrudan savaş açmadığı kalmıştı.

6 Şubat 2023 depremiyle birlikte, başta Hatay olmak üzere sınır kentlerinde demografik yapının değişmesi tehlikesinin, gerçekte bir BEKA sorunu olduğu ortaya çıktı.

Gerçekten, Ortadoğu yeniden şekilleniyordu. Ancak, Irak, Suriye ve Libya haritaları yeniden çizilirken, Türkiye'nin güneyinde, Suriye kuzeyinde bir PKK devletçiği kuruluyordu. Bu sözde devletçik, Türkiye'nin bütünlüğünü tehdit edecek bir güce kavuşturulmuştu. Türkiye, ABD ile işbirliği yerine, başlangıçtan itibaren Suriye'yle işbirliği yapsaydı, PKK/PYD terör örgütü tehdidi ve sığınmacı sorunu bu denli büyük tehlike olmayacaktı. Suriye ile işbirliği yapılsaydı, Türkiye'nin güney sınırı terör üreten bir coğrafyaya dönüşmeyecekti.

"Tarih ulusların tarlasıdır. Her ulus, bu tarlaya ne ekerse gelecekte onu biçer."

"İkimizin de ömrü Kürdistan'ın bağımsızlığını kendi gözlerimizle görmeye yetecek."
ABD Başkan Yardımcısı Biden (2015)

Batı Ülkelerinin Kürt Politikası ve Türkiye

Batı ülkeleri, Türkiye ve ulusçuluğa yönelen Arap ülkelerine karşı, sürekli Kürtleri kullandılar. 1918-1938 yılları arasında, Anadolu'da 12 Kürt ayaklanması çıkarken, İstiklal Savaşı sırasında dış kaynaklı ve din motifli 60 gerici ayaklanma oldu. Batılılar, Türkiye sınırları dışında kalan Kürtler üzerinde de çeşitli oyunlar oynadılar. Irak, Türkiye'den koparıldıktan sonra, İngiltere her sıkıştığında, Bağdat'taki Arap yöneticilere karşı Iraklı Kürt lider Şeyh Mahmut Berzenci'yi kullanarak Kürtlerin yoğun yaşadığı yerlerde ayaklanma başlatırdı. Dün Irak'ta Berzenci ve Türkiye'de Şeyh Sait nasıl kullanıldıysa bugün de Barzani, PKK/PYD ve diğer terör örgütleri, öyle kullanılmaktadır.[1]

Batı ülkeleri, günümüzde Kürtler ve Siyasi İslam üzerine şekillendirdikleri Ortadoğu politikalarını, Mustafa Kemal Paşa'ya

1 Metin Aydoğan, *Bitmeyen Oyun*, Umay Yayınları, İzmir, 2005.

karşı da uygulamışlardı. İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Sir A. Calthorpe, 1919'da Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a gönderdiği gizli raporda şöyle yazıyordu:

"Binbaşı Noel (İngiliz ajan), Kürt şefleriyle görüş birliğine varırsa, bundan büyük faydalar sağlayacağını söylüyor... Kürtler henüz Mustafa Kemal'e karşı ayaklanmadılar ama Noel bunu başaracağından emin."[2]

Binbaşı Noel, 1886'da doğmuş bir İngiliz istihbarat subayıdır. Tam adı, Edward William Charles Noel'dir. İstihbarat görevine Hindistan'da başlar ve daha sonra İran'a gönderilir. İran'da bölgedeki etnik yapı üzerine çalışır. Kürtçe öğrenir. Mondros Ateşkes Anlaşması zamanında Bağdat'a görevlendirilir. Kısa bir süre sonra İstanbul'a çağrılır. Yeni görevi, İngiliz desteğinde bir Kürdistan Devleti'nin kurulmasıdır. Kürtleri Mustafa Kemal Paşa'ya karşı ayaklandırmak için çalışır. Kilit noktalara, Nakşi Kürtleri yerleştirecek kadar bilgi sahibidir. İlişki kurduğu kişilerin tümü, 1908'de kurulan Kürtçü örgütlerin yöneticileri olan aşiret reisleri ve Nakşi şeyhleridir. İngiliz Ajanı Noel, Elâzığ Valisi Ali Galip ile birlikte Sivas Kongresi'ni basma girişiminde bulunur. Ancak başarısız olur ve Türkiye'den kaçar.[3]

Binbaşı Noel, 1919 ortasında bir rapor yazar ve Kürdistan haritasını çizer. Noel'in Kürdistan haritasında; **Hatay, Kahramanmaraş, Sivas, Erzincan, Erzurum, Kars ve güneyi "Büyük Kürdistan"** olarak yer alır. Bu harita, günümüzde Kuzey Irak'ta Barzani yönetimi ve PKK terör örgütü tarafından sözde Kürdistan coğrafyası olarak kullanılmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa, 1919'da Sivas Kongresi'nde yaptığı konuşmada şunları söyler: *"İngilizlerin amacının, para ile ülkemizde propaganda yapmak ve Kürtlere Kürdistan kurma sözü*

2 Uğur Mumcu, *Kürt-İslam Ayaklanmaları*, Tekin Yayıncılık, 1995.

3 Kaya Atabek, *Türk Siyasetinde Kürt İslamcılar*, 2. baskı, İleri Yayınları, 2015, s. 137-138.

vererek onları aleyhimize ve bize karşı suikast düzenlemeye yöneltmek olduğu anlaşılmış, karşı önlemler alınmıştır."[4]

***

Bir jandarma birliği, altı asker kaçağını yakalamak için 13 Şubat 1925'te Bingöl'ün Eğil Bucağı'na bağlı Piran köyüne gelir. Piran köyü, Şeyh Sait'in kardeşi Şeyh Abdurrahman'ın köyüydü. Ayaklanma hazırlığı yapan Şeyh Sait, üç yüz kadar atlı isyancıyla birlikte oradaydı. Kaçakları jandarmaya vermek istemez. Birlik komutanları, görevlerini yapmak zorunda olduklarını söylerler. Bunun üzerine Şeyh Sait, subay ve askerlere ateş açar. İki teğmeni tutsak alır.[5] Planlanan ve tarihe Şeyh Sait İsyanı olarak geçen ayaklanma böylece başlatılmış olur.[6]

Hınıslı bir aşiret reisi olan Şeyh Sait, bölgedeki Nakşibendi Tarikatı'na bağlı müritlerin önderi ve okuma yazma bilmeyen bir toprak ağasıydı.[7] Dinsel konumunu kullanarak, köylülere ücretsiz çobanlık yaptırmış ve onların sırtından büyük bir servet kazanmıştı. Ankara'da kurulan Cumhuriyet, onu rahatsız ediyordu. Osmanlı döneminde sahip olduğu ayrıcalıklı haklarını yitirmekten korkuyordu.[8]

Ayaklanmaya, özellikle Varto ve Dersim'in (Tunceli) Alevi aşiretleri katılmadılar. Hatta karşı koydular. Vartolu Hormek aşiretinin reisi Alevi Veli Ağa, kendilerini ayaklanmaya çağıran Kürt Albay Halil Bey'e şunları söyler:

"Halil Bey, erkekçe konuşalım. Biz Kürt değiliz. Nemrut'la akrabalığımız yoktur. Siz Hamidiye alayları oldunuz. Yıllarca

4 Uğur Mumcu, *Kürt-İslam Ayaklanmaları*, Tekin Yayıncılık, 1995
5 Uğur Mumcu, *age*, s. 67-68.
6 Uğur Mumcu, *age*, s. 69.
7 Lord Kinross, *Atatürk*, 12. baskı, Altın Kitaplar, İstanbul, 1994, s. 465.
8 Lord Kinross, *age*, s. 465.

birbirimizi kırdık. Bu kez sultan olmak isterseniz, biz size kul olmayız. Biz beylik istemiyoruz. Bırakın kardeş gibi yaşayalım."[9]

Veli Ağa Aşireti, Şeyh Sait'e karşı savaştı. Mustafa Kemal Paşa, 27 Şubat 1925'te Hormek Aşireti'ne bir kutlama telgrafı gönderdi. Telgrafta şu ifadeler yer alır:

"Şeriat perdesi altında Cumhuriyet ve birliğimize karşı düzenlenen suikast girişimine karşı gösterdiğiniz fedakâr ve vatansever duygularınıza teşekkür ederim. Gerici örgüt ve girişimler, halkımızın her yerde gösterdiği lanet ve nefret duygularıyla, en kısa zamanda ve tümüyle cezalandırılacaktır. Hepinize selam ve saygılar."[10]

***

Şeyh Sait'in adamları, ellerinde yeşil sancak, göğüslerinin üzerinde Kur'an-ı Kerim; bankaları, evleri, dükkânları basıp soyarak ilerlediler.[11] Kürdistan'ın geçici başkenti yapmayı düşündükleri Bingöl ve Elâzığ'ı ele geçirdiler. Lice'yi, Ergani'yi ve çok sayıda köyü işgal ettiler.[12] Silahlı isyancılar, cami şerefelerinden Türk askerine ateş açtılar.[13] Çatışmalar, Diyarbakır'da bir savaş durumunu yansıtıyordu.[14] Şeyh Sait'in hocaları, Şeyh Sait'le birlikte savaşanlara cennette ödüller vaat ediyordu. Kent ve köylerde, yerden ve havadan bildiriler dağıtılıyor, ***"Hilafetsiz Müslümanlık olmaz; saltanat ve hilafet geri getirilmeli, okullarda dinsizlik öğreten, kadınları yarı çıplak gezdiren Kemalist hükümetin başı ezilmelidir"*** deniyordu. Ayaklanmacılar, hem dini hem de etnik yapıyı kullandılar. İngiltere Büyükelçiliği'nde

9 Uğur Mumcu, *age*, s. 54.
10 Uğur Mumcu, *age*, s. 54.
11 Lord Kinross, *age,* s. 467.
12 Uğur Mumcu, *age*, s. 71-72.
13 Lord Kinross, *age,* s. 468.
14 Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, c. III, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983, s. 220.

görevli Askerî Ataşe Binbaşı Harenc, Londra'ya bir rapor gönderir. Raporda, *"Şeyh Sait Ayaklanması, dinci, milliyetçi ve Cumhuriyet karşıtıdır. Bu etkenlerden hangisinin sonucu belirleyeceği şimdiden kestirilemez"* diyordu.[15]

Şırnak Aşireti Reisi Abdurrahman Ağa, Bağdat'taki İngiltere Başkomiserliği'ne gönderdiği mektupta, *"Kürt milletinin hukukunu elde edip hükümetini kurmasına kadar, savaş mühimmatı konusundaki eksiklerimizi, yapacağınız gizli yardımlarla giderebiliriz"* diyordu.[16]

Ayaklanma sanıklarından Kemal Feyzi, yakalandıktan sonra mahkemede, *"Ben bağımsız bir Kürdistan kurulması için çok çalıştım. Bu çaba için yıllarca aşiretler içinde yaşadım. Şimdi, birçok kimse gibi önceden var saydığım ve uğruna mücadele ettiğim şeyin bir hayal olduğunu anlamış bulunuyorum. Ortada millet denilecek bir Kürt topluluğu yokmuş"* dedi.[17]

***

Şeyh Sait İsyanı, Kürtçülerin ve Şeriatçıların anlattığı gibi Piran'da (Dicle) hazırlıksız bir şekilde aniden başlamadı. En az iki yıldır hazırlıkları yapılıyordu. İngiliz istihbarat elemanları isyanın çıkacağını yedi ay önce Londra'ya bildirmişti. Musul-Kerkük için adım atan Türkiye'ye karşı, Nakşi-Kürt kartını masaya sürme hazırlığı yapılmıştı. İngilizler, Musul-Kerkük'e el koymak için çalışırken, Kürtçüler ise "Kürt-İslam Devleti" kurmak hayaliyle onlarla işbirliği yapıyorlardı.[18] İngilizler, isyanın zamanlamasını Türkiye'nin Musul-Kerkük'e odaklanacağı sırada, enerjisini ve kuvvetini isyan bölgesine çekecek şekilde planladılar. İsyan başarılı olmazsa bile, Türkiye kuvvet gönderemeyeceği için

15 Uğur Mumcu, *age*, s. 97.
16 Uğur Mumcu, *age*, s. 117.
17 Uğur Mumcu, *age*, s. 57.
18 Kaya Atabek, *age*, s. 144.

Musul-Kerkük'ten olacaktı. İngiltere'nin istediği buydu. Böyle de oldu.

Şeyh Sait İsyanı çıktığında, İstanbul'da yakalanan Seyit Abdulkadir Nehri'nin evinde ele geçen belgelerden biri de, Damat Ferit Paşa Hükümeti ile Kürt Teali Cemiyeti arasında bir anlaşma yapıldığını ortaya çıkardı. Anlaşmaya göre, İstanbul Hükümeti Kürtlere özerklik sözü vermekteydi.

Seyit Abdulkadir ifadesinde şöyle diyecekti:

"Bu anlaşma gereğince Kürdistan'a özerklik verecektik..."[19]

Birinci Dünya Savaşı sona ermiş, Osmanlı yenik düşmüştür. 4 Mart 1919'da Osmanlı tarihinin en büyük ihanet iktidarı iş başına gelir: Birinci Damat Ferit Hükümeti. İngilizler ne emrederse onu yapar. Hükümetin Danıştay Başkanı yukarıda sözü edilen Abdülkadir'den başkası değildir. İngilizler, Abdülkadir için, *"Satın alındığı takdirde güçlük çıkarmaz"* diyeceklerdir. Abdülkadir, 1919'dan Şeyh Sait İsyanı'nın çıktığı ve bastırıldığı 1925 yılına kadar İngilizlere hizmet edecektir.[20]

***

İngiltere'nin İstanbul Büyükelçiliği'nde görevli Türkiye uzmanı Ryan, 23 Eylül 1920 tarihli gizli raporunda, *"Millicileri ezmek için iç ayaklanmalara güvenilmesi gerektiğini"*[21] yazıyordu.

Şeyh Sait ayaklanması, aslında tüm Kürt isyanları gibi ülke dışındaki güçlerle bağlantılıydı. İngiltere, zengin petrol yatakları nedeniyle Musul-Kerkük'ten çıkmak istemiyordu. Kürtleri, kurulmakta olan Türk Devleti üzerinde baskı oluşturacak bir araç

19 Kaya Atabek, *age*, s. 145-147.
20 Kaya Atabek, *age*, s. 138-139.
21 Doğan Avcıoğlu, *Milli Kurtuluş Tarihi*, c.1, İstanbul, 1973.

olarak kullanıyordu. Ayaklanmanın başlangıç aşamasında, Bağdat'taki Fransız Komiserliği, Paris'e 40 sayfalık bir rapor gönderir. Raporda şöyle yazılır:

"Şeyh Sait, 1918'den beri amacı İngiliz mandası altında bir Kürt Devleti kurmak olan, İstanbul Kürt Komitesi'ne bağlı olarak çalışmaktadır. Şeyh Sait, 1918'de Kürdistan Bağımsızlığı Türkiye Komitesi lideri Abdullah Bey tarafından, İngilizlerin Kürt politikasındaki temel unsurlardan biri olan Noel'le ilişkiye geçirildi."

İngiltere'nin İstanbul Büyükelçilik görevlisi Kidston, 28 Kasım 1919'da Londra'ya gönderdiği raporda, *"Kürtlere ne kadar güvenmesek de onları kullanmamız çıkarlarımız gereğidir"* diyordu.[22]

İngiltere Başbakanı Lloyd George, 19 Mayıs 1920'de San Remo konferansında şunları söylüyordu:

"Kürtler arkalarında büyük bir devlet olmadıkça varlıklarını sürdüremezler... Musul bölgesinin, öteki bölümlerinden ayrılarak yeni bağımsız bir Kürdistan Devleti'ne bağlanabileceği düşünülmektedir..."[23]

İngiliz Hükümeti, "anlaşma yoluyla çözmenin güç olduğu" bu sorunu aşmak için, silahlı çatışma yolunu seçti. Bu iş için, para ve siyasi koruma önererek kimi Kürt aşiretlerini kullandı. Musul ve Kerkük bölgesini, Misak-ı Milli sınırları içinde gören yeni Türk Devleti'ni güç durumda bırakmak için, Doğu ve Güneydoğu'da karışıklıklar çıkarmaya yöneldi.

Şeyh Sait'in kardeşi Şeyh Abdurrahim, 10 arkadaşıyla bir araya gelerek "Müstakil İslam Hükümeti" kurmaya karar vermişti.

***

22 Uğur Mumcu, *age*, s. 123.
23 Metin Aydoğan, *Atatürk ve Türk Devrimi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 128-129.

İngiltere, Padişah Vahdettin'le işbirliği yaparak, Millî Mücadele'yi başarısızlığa uğratmak ve Yunan Ordusu'nun saldırısını kolaylaştırmak için Türkiye'de isyanlar çıkartıyordu.

- 6 Mart 1921'de Koçgiri Ayaklanması, Yunan ordusunun Eskişehir ve Afyon'a saldırılarından iki hafta önce,

- 7 Ağustos 1924'te başlayan Nasturi Ayaklanması, İngiltere'nin Musul Sorunu için Milletler Cemiyeti'ne başvurmasından bir gün önce başladı. Nasturi Ayaklanması'nda, misyoner kılığındaki İngiliz subaylar Nastur halkını örgütlemiş, İngiliz uçakları, isyancıları havadan desteklemişti.[24]

Şeyh Sait Ayaklanması, İngiliz kuvvetlerinin Musul'a intikal ettiği, bölgede İngiliz subay izinlerinin kaldırıldığı, İngilizlerin Kuzey Irak'ta sıkıyönetim ilan ettiği anda çıkarıldı. Sömürgeler Bakanı Musul'da denetlemelerde bulunuyor ve İngiliz donanması Basra Körfezi'ne hareket ediyordu.

***

1925 yılında, Bağdat'taki Fransız Yüksek Komiserliği, Paris'e gönderdiği gizli raporda Şeyh Sait isyanı ile ilgili şunları yazar:

"Şeyh Sait Ayaklanması kendiliğinden birdenbire ortaya çıkmadı. Kürdistan dağları yabancıların kışkırtması ve desteği ile ayaklandı. Bu bölgede ortaya çıkan olaylar, İngilizlerin uğradıkları yenilgiden sonra hiç affetmedikleri Mustafa Kemal'e karşı yürüttükleri siyasetin bir parçasıdır. Kürt ayaklanması bundan daha iyi koşullarda patlak veremezdi. Ayaklanma, Türklerin Musul üzerindeki iddialarını araştıran komisyonda, Türklerin kendi topraklarındaki Kürtler arasında bile huzuru sağlayamayacağını gösterecekti."[25]

24 Uğur Mumcu, *age*, s. 51.
25 Metin Aydoğan, *Bitmeyen Oyun*, Umay Yayınları, İzmir, 2005.

Sadece bu belge bile, İngilizlerin Musul-Kerkük üzerindeki hedeflerini göstermektedir. İngilizlerin Mustafa Kemal Atatürk'e duydukları derin düşmanlık da kayda değer.

Şeyh Sait İsyanı mimarlarından Kürt İslamcılar, Ermeni terörist çetelerle ittifak içindedirler. Ortak bir örgüt de kurarlar. Örgütün adı, Taşnak-Hoybun'dur. Örgüt, Türkiye ve Türkler aleyhine çalışmak ve kan dökmek amacıyla kurulur. 1980'lerde PKK/ASALA ittifakı, bu örgütün devamıdır. Hedef, Türk düşmanlığı.[26]

PKK terör örgütü ile Ermenistan arasında hep yakın işbirliği olmuştur. 2020'de Azerbaycan'ın Ermenistan tarafından işgal edilmiş Karabağ'ı kurtarma savaşında, PKK teröristleri Azerbaycan'a karşı kullanıldılar.[27]

***

Ayaklanma haberi geldiğinde, Atatürk, Aşar Vergisi'nin kaldırılması ve Türk Tayyare Cemiyeti'nin kurulması gibi önem verdiği iki konu üzerinde çalışıyordu. Doğu ve Güneydoğu'da, dış desteğe dayalı bir kalkışma onun için beklenmeyen bir durum değildi. İngiltere, petrolü için Musul'u istiyordu. Musul'un Misak-ı Milli sınırları içinde olduğu dünyaya duyurulmuştu. İngiltere, gizli faaliyetlerle Türkiye'yi Musul'dan vazgeçirmeye çalışacak ve bunun için kimi Kürt aşiretlerini kullanacaktı. 50 yıl sonra açıklanan İngiliz gizli belgelerinde yazılı olan bu durumu, Atatürk o günlerde açıkça görmüştü. İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliği'nde görevli Kidston, 1919'da *"Kürtleri kullanmamız çıkarlarımız gereğidir"* derken, Elçilik Müsteşarı Hohler, *"Kürt sorununa verdiğimiz önem Kuzey Mezopotamya (Kuzey*

26 Kaya Atabek, *age*, s. 151-152.

27 "Geçmişten bugüne Ermenistan-PKK ilişkisi", trthaber.com, 16.09.2021, https://www.trthaber.com/haber/dunya/gecmisten-bugune-ermenistan-pkk-iliskisi-609492.html (erişim tarihi: 13 Haziran 2022).

Irak) bakımındandır. Kürtlerin ya da Ermenilerin durumu beni hiç ilgilendirmiyor" diyordu.[28]

***

Ayaklanmaya karşı pasif tutum izleyen Başbakan Fethi (Okyar) Bey, 3 Mart 1925'te Başbakanlıktan çekildi ve İsmet (İnönü) Paşa yeni hükümeti kurmakla görevlendirildi. Meclis'te ve Cumhuriyet Halk Fırkası grubunda şiddetli tartışmalar ve kavgalar oldu. Mustafa Kemal Paşa, ayaklanma hakkında ayrıntılı bir konuşma yaptı. Ayaklanmanın, millî varlığa ve devlete karşı bir hareket olduğunu belirtti. Konuşmasını, şu ünlü sözüyle bitirdi:

"Devrimi başlatan tamamlayacaktır."[29]

İsmet Paşa Hükümeti, 4 Mart 1925'te Takriri Sükûn Kanunu'nu çıkardı. Üç gün sonra, 7 Mart'ta biri Doğu illerinde, öbürü Ankara'da görev yapacak iki İstiklal Mahkemesi kuruldu. Hemen ardından kısmi seferberlik ilan edildi.

1925 Nisan ayı ortasında, Şeyh Sait ve yanındakiler kuşatıldılar. Durumu umutsuz gören Şeyh Sait, yenilgiyi kabul ederek teslim oldu. Üzerinde, çeşitli belgeler ve yetkilileri şaşırtacak kadar altın çıktı. 13 Şubat'ta başlayan ayaklanma, 62 gün sürdü ve 15 Nisan 1925'te bastırıldı.[30]

***

International Press'in Londra muhabiri, 5 Ağustos 1930 tarihli gazetede şunları kaleme aldı:

28 Metin Aydoğan, *Atatürk ve Türk Devrimi*, 2. Kitap, s. 133.
29 Şevket Süreyya Aydemir, *age*, s. 129.
30 Metin Aydoğan, *Atatürk ve Türk Devrimi*, 2. Kitap, s. 127-130.

"Irak'taki Kürtler, Musul petrol bölgesinde yaşamaktadırlar... İngilizler, bu bölgeleri gerektiğinden fazla güçlük çıkmadan Irak'tan koparmak için, buralarda bir çeşit 'Kürt Özerkliği' oluşturmuşlardır. Amaç, İngilizlerin bu özerk Kürdistan ile Türkiye, Suriye ve İran Kürtleri üzerinde çalışma yapabilecekleri bir merkez oluşturmaktır."[31]

ABD Merkezî İstihbarat Teşkilatı (CIA) eski Ortadoğu Direktörü Graham Fuller, 1990'da şunları söyledi:

"Kemalizm bitti. Dünyadaki bütün liderler gibi o da sonsuza dek yaşayacak bir ürün veremedi. Oysa İncil ve Kur'an hâlâ veriyor. Bu nedenle, kendisine entelektüel güven duyan Türkiye, İslam'ın günlük yaşamdaki yerini almasını yeniden düşünmelidir."[32]

ABD'nin etkili eski Dışişleri Bakanı Kissinger, 2014 yılında, Amerikan NBR radyosuna verdiği demeçte: *"1919-1920 yıllarında yapılan ittifaklarla kurulan ulusal sınırlar bir bütün olarak yıkılmalıdır"*[33] dedi.

***

Cumhuriyet'e ve Türkiye'nin bütünlüğüne kasteden Şeyh Sait'in adı, yıllar sonra, 2014'te Diyarbakır'da bir meydana verildi. Diyarbakır Büyükşehir Belediye Meclisi, Dağkapı Meydanı'nın adını, Şeyh Sait Meydanı olarak değiştirdi. Meydana giden yollarda bulunan yön tabelalarına, "*Şeyh Said Meydanı*" yazıları konuldu.

Dönemin Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı, PKK terör örgütüyle bağlantılı olduğu iddia edilen Halkların Demokratik Partisi'nden (HDP) Gültan Kışanak şunları söyledi: *"Biz bu nedenle meclisimizde tartıştık. Şeyh Said isminin meydana verilmesi bizim önerimizdi. AK Partili meclis üyeleri de destek*

31 Metin Aydoğan, *Bitmeyen Oyun,* Umay Yayınları, İzmir, 2005, s. 122.
32 *Cumhuriyet* gazetesi, 26 Şubat 1990.
33 Mehmet Yuva, *Aydınlık* gazetesi, 10 Eylül 2014.

verdi. Dağkapı'da idam edildikleri ve defnedildikleri de düşünülen bu meydana ismini vermek toplumsal hafızamızda hiçbir zaman silinmeyen, derin bir acı ve iz bırakan bu olayı kentimizde bir meydan isminde yaşatmak istedik. Şeyh Said'i sevenler ve ailesi bir şekilde rahatladılar..."[34]

İngilizlerle işbirliği yaparak isyan eden, Musul ve Kerkük'ün elden çıkmasına neden olan Şeyh Sait, iktidar partisi AK Partili üyelerin desteğiyle meydana adı verilerek yaşatılıyordu. Bu durum, Türk tarihi açısından ibret vericidir.

***

7 Ağustos 2003...

Eski ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, Ulusal Güvenlik Danışmanı iken Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) kapsamında, 23 ülkenin rejimi ile sınırlarının değişeceğini belirtti. Moritanya, Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Sudan, İsrail, Ürdün, Suudi Arabistan, Yemen, Umman, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Katar, Kuveyt, Irak, Suriye, Lübnan, Türkiye, İran, Afganistan ve Pakistan'ın oluşturduğu ülkeler, 17 milyon kilometrekarelik bir coğrafyayı kapsamaktaydı.[35]

ABD'nin Irak ve Suriye'yi parçalama politikasına, Türkiye'nin başlangıçta verdiği destek, bugüne uzanan yolculukta döşenen taşlardan bazıları. **"Arap Baharı"** denilen, gerçekte **"Kanlı Sonbahar"** olan fırtınada, yine ABD'yle işbirliği, en fazla Türkiye'yi olumsuz etkiledi.

34 "O meydanın adı Şeyh Said Meydanı oldu", milliyet.com.tr, 02.12.2014, https://www.milliyet.com.tr/siyaset/o-meydanin-adi-seyh-said-meydani-oldu-1982663 (erişim tarihi: 27.01.2023).

35 Metin Aydoğan, *Türkiye Nereye Gidiyor,* 6. baskı, Umay Yayınları, İstanbul, 2007.

***

ABD'li Orgeneral Wesley Clark, 1997-2000 yılları arasında, NATO Avrupa Yüksek Müttefik Kuvvetleri Komutanlığı (Brüksel) görevini yapmıştır. 11 Eylül 2001'de, ABD'ye düzenlenen terör saldırısından yaklaşık 10 gün sonra, ABD Savunma Bakanlığı'nı (Pentagon) ziyaret eder. Şimdi bu ziyareti kendisinden dinleyelim:

"11 Eylül saldırılarından yaklaşık 10 gün sonra Pentagon'a gittim. Savunma Bakanı ve yardımcısı ile görüştüm. Aşağı kata indim. Komutanlardan biri beni çağırdı. 'Biraz içeri girip benimle konuşmalısınız' dedi. 'Siz çok meşgulsünüz' dedim. 'Hayır hayır' dedi. 'Karar verdik Irak'la savaşa gireceğiz.' dedi. Tarih 20 Eylül gibiydi. 'Irak'la mı savaşa giriyoruz' dedim. 'Neden?' 'Bilmiyorum, sanırım başka ne yapacaklarını bilmiyorlar' dedi. 'Peki Saddam ile El-Kaide arasında bir bağlantı buldular mı?' diye sordum. 'Hayır, hayır bu konuda bir gelişme yok. Sadece Irak'la savaşmaya karar verdiler. Sanırım teröristler konusunda ne yapacağımızı bilmiyoruz fakat iyi bir orduya sahibiz ve Saddam'ı devirebiliriz' dedi. Birkaç hafta sonra onu görmeye geri geldim. O sırada Afganistan'ı bombalıyorduk. 'Hâlâ Irak'la savaşa girecek miyiz' diye sordum. 'Ah ondan da beter' dedi. Masasından bir kâğıt aldı ve Savunma Bakanı'nın ofisini kastederek, 'Bunu üst kattan aldım' dedi. 'Bu Irak'tan başlayarak Suriye, Lübnan, Libya, Somali, Sudan son olarak İran'la bitireceğiz' dedi. Bu yedi ülkeyi beş yılda nasıl ortadan kaldıracağımızı anlatan bir not."[36]

Irak, Libya ve Suriye parçalandı. Lübnan'da dinmeyen iç çatışma; Sudan bölündü, şiddet olayları durmuyor; Somali'de yaygın terör eylemleri yaşamın bir parçası. Sırada İran var. Suriye ve

36 https://twitter.com/i/status/1530968055404175362 (erişim tarihi: 04.06.2022).

Irak'ın parçalanması ve bu ülkelerde süren istikrarsızlık, İsrail'in önünü tümüyle açtı. İran'dan sonra sıra Türkiye'de...

***

Yıl 2016...

ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın e-postaları sızdırıldı. Clinton'ın 24 Temmuz 2012 tarihinde gönderdiği bir e-postada, İsrail istihbaratının Suriye'deki iç savaş hakkındaki değerlendirmesi yer alıyordu. İsrail istihbaratı şöyle diyordu:

"Suriye'deki iç savaşın olumlu bir tarafı var. Eğer Esad rejimi devrilirse, İran Ortadoğu'daki yegâne müttefikini kaybedecek ve tecrit olacak. Aynı zamanda, Esad hanedanının düşüşü bölgede İran'ı da içine alacak şekilde Şiilerle Sünni çoğunluk arasında mezhep savaşını körükleyecek..."

Clinton'ın e-postaları sonrasında, IŞİD/DEAŞ terör örgütü bölgeyi kana bulayacak ve dünyanın başına bela olacaktı.

***

2014 yılında, İsrail ve Suudi Arabistan'ın yeni bir Ortadoğu planı üzerinde çalıştığı belirlendi. İki ülkenin 2014'ten beri 17 ayda beş kez gizlice masaya oturdukları ve yedi maddelik bir plan hazırladıkları ortaya çıktı. Suudi Arabistan ile İsrail'in anlaştıkları yedi madde şöyleydi:

1. Türkiye sınırında bağımsız bir Kürt devletinin kurulması,

2. Ortak bir Arap ordusunun oluşturulması,

3. İran'da rejim değişikliğinin yapılması,

4. İsrail ve Araplar arasında bir barış planının yapılması,

5. Körfez ülkelerinin birlikte hareket etmesi,

6. Yemen'de barış sağlanması,

7. Arap dünyasındaki demokratik hareketlerin desteklenmesi.

İsrail Dışişleri Bakanlığı Direktörü Dore Gold ile Suudi Arabistan temsilcisi Macid Eşki, 4 Haziran 2015'te, yedi maddelik planı, ABD'de, Washington'daki CFR (Council on Foreign Relations-Dış İlişkiler Konseyi) toplantısında açıkladılar.[37]

1921'de kurulan CFR, ABD'nin stratejilerini belirlemede en güçlü aktördür. Dünyanın en güçlü bankeri George Soros, ABD Merkez Bankası'nı uzun süre yönetmiş olan Alan Greenspan, ABD dış politikasında etkili olan Henry Kissinger, ABD'nin dünyayı yöneten stratejilerini yazan Zbigniew Brzezinski, ABD tarihinin ilk kadın başkan yardımcısı Madeleine Albright; CFR üyelerinden bazılarıdır ve hepsinin ortak özelliği Yahudi kökenli olmalarıdır.[38]

Toplantıda Suudi Arabistan temsilcisi Eşki, "Büyük Kürdistan" devletinin kurulmasını savunduklarını vurguladı.[39] Böylece, birbirini düşman gören ve Suudilerin şeytan dedikleri İsrail ve Suudi Arabistan'ın çıkarları, Türkiye'nin toprak bütünlüğünü yok edecek bir Kürt devletinin kurulmasında örtüşmüş oldu.

***

Mayıs 2015'te Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesut Barzani, ABD'yi ziyaret etti. Başkan Obama ve ardından Başkan

37 Mehmet Ali Güller, *Suriye'nin Sevr'i Amerikan Koridoru*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015, s. 85.

38 İsmail Tokalak, *Dünyayı Yönetenler ve Sistemleri*, Gülerboy Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 99-100.

39 CFR, *Regional Challenges and Opportunies: The View From Suudi Arabia and İsrail*, CFR, 4 Haziran 2015.

yardımcısı Biden ile görüştü. Bu görüşme sırasında, Biden'ın şu sözleri söylediği Barzani tarafından belirtildi:

"İkimizin de ömrü Kürdistan'ın bağımsızlığını kendi gözlerimizle görmeye yetecek."[40]

25 Eylül 2017...

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) tarafından, sözde "Güney Kürdistan'ın Bağımsızlığı" için "Bağımsızlık Referandumu" yapıldı. Barzani uygun zamanı kolladı; ABD, Rusya, Fransa ve İsrail'i arkasına alarak Türkiye'nin toprak bütünlüğünü tehdit edecek "Bağımsızlık Referandumu"na gitti. Kerkük'ü de sınırlarına katacak şekilde oyununu oynadı. Referandumda yaklaşık %93 "evet" denildiği belirtildi. ABD ve Fransa; referandumun yapılmasına değil, zamanlamasına karşı çıktılar. Türkiye, Irak ve İran şiddetli tepki gösterdiler. Türkiye, yaptırım uyguladı. Barzani, referandum sonuçlarını uygun bir dönemde masaya sürmek üzere cebine koydu. İlişkiler, tekrar normale döndü.[41] 25 Eylül 2017 Bağımsızlık Referandumu'nu, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını ve toprak bütünlüğünü tehdit açısından önemli bir kırılma noktası olarak, tarih kaydetmiştir. Ama taşlar döşenmişti. Barzani, sadece bu taşlar üzerinde adımlarını atıyordu.

***

40 "Joe Biden'dan Mesud Barzani'ye: İkimizin de ömrü Kürdistan'ın bağımsızlığını kendi gözlerimizle görmeye yetecek", indyturk.com, 18.06.2021, https://www.indyturk.com/node/375381/siyaset/joe-bidendan-mesud-barzaniye-i%CC%87kimizin-de-%C3%B6mr%C3%BC-k%C3%BCrdistan%C4%B1n-ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1zl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%C4%B1-kendi (erişim tarihi: 22.03.2023).

41 "IKBY bağımsızlık referandumunun üçüncü yılında ne kazandı, ne kaybetti?", aa.com.tr, 25.09.2020, https://www.aa.com.tr/tr/analiz/ikby-bagimsizlik-referandumunun-ucuncu-yilinda-ne-kazandi-ne-kaybetti/1985204 (erişim tarihi 14.06.2022); "Barzani'den referandum sonrası ilk açıklama", cumhuriyet.com.tr, 26.09.2017, https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/barzaniden-referandum-sonrasi-ilk-aciklama-832362 (erişim tarihi: 14.06.2022).

8 Mart 2021...

Katolik dininin ruhani lideri ve Vatikan Devlet Başkanı Papa Françesko, Irak ziyareti kapsamında 8 Mart 2021'de Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ni (IKBY) ziyaret etti. Papa'nın ziyareti şerefine bastırılan hatıra pulunda, Papa'nın başının üzerinde bulunan haritada Türkiye'nin Hatay, Maraş, Sivas, Erzincan, Erzurum ve Kars illeriyle güneyi sözde "Büyük Kürdistan" haritası olarak gösterildi.[42] Aslında, hedef Türkiye idi ve artık gizlenmiyordu.

***

ABD Savunma Bakanı ve Almanya Dışişleri Bakanı, 7 Mart 2023'te Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ni, Barzani'yi ziyaret etti.[43] Yüzyılın Projesi'nin son taşları döşeniyordu. Akdeniz'e açılan bir Kürdistan'ın Irak ve Suriye ayağı tamamlandı. Sıra, Türkiye ve İran ayağında. Böylece, Doğu Akdeniz'e çıkışı olan bir Kürdistan devleti. Sevr Antlaşması'nda yer alan, fakat 100 yıl önce Kahraman Kadro tarafından çöpe atılan proje, tüm hızıyla ilerliyor. Dünyada en fazla sığınmacıyı barındıran ülke Türkiye'nin özellikle bazı sınır kentleri, demografik yapının değişme tehlikesiyle yüz yüze kaldı. 6 Şubat 2023 deprem felaketi de, sınır kentlerinden Türk vatandaşlarının göçüne neden oldu. ABD, bunu bir fırsat olarak gördü ve Yüzyılın Projesi'ni hızlandırdı.

Gelinen aşamada Türkiye, henüz yabancılara mülk satışını tümüyle yasaklamadı. Türkiye, henüz göçmenlerin ülkelerine gönderilmesi konusunda kararlı bir adım atmadı. Ve Türkiye, henüz kendisini göçmen ülkesi hâline getiren, AB ile imzaladığı

42 "Papa ziyaretinde hatıra pulu skandalı", sozcu.com.tr, 10.03.2021, https://www.sozcu.com.tr/2021/dunya/hatira-pulu-skandali-6305443/ (erişim tarihi: 14.06.2022).

43 "ABD: Genelkurmay Başkanı Milley Suriye'de sadece ABD askerleri ile görüştü", haberturk.com, 07.03.2023, https://www.haberturk.com/abd-genelkurmay-baskani-milley-suriyede-sadece-abd-askerleri-ile-gorustu-3571371 (erişim tarihi: 07.03.2023).

"Geri Kabul Anlaşması"nı iptal etmedi. Ama ABD, Yüzyılın Projesi'nin taşlarını hızla döşemeyi sürdürüyor...

Ve ne yazık ki, stratejik hataları düzeltme yönünde tek bir adım yok...

"Savaşın başında yaptığınız hata, savaşın sonuna kadar peşinizi bırakmaz."

"Sultan II. Abdülhamid,
Hürriyet taraftarlarının
omuzuna basarak tahta çıktı;
en baskıcı hükümdarlardan biri oldu."
Ali Fuat Cebesoy

Sultan Abdülhamid

Sultan Abdülhamid'in iktidar dönemi, Enver Paşa'nın, Mustafa Kemal'in ve gelecekte imparatorluğun kaderinde ve Cumhuriyet'in kuruluşunda önemli rol oynayan subayların yetiştiği yıllardır. Bu nedenle, Enver Paşa'nın ve Osmanlı subaylarının yetiştikleri atmosferin özellikleri önem taşır. Bu dönem hüzünlüdür; acılarla, felaketlerle doludur.

1842'de doğan, 33 yıl padişahlık koltuğunda oturan II. Abdülhamid, Sultan Abdülmecid'in 43 çocuğundan biriydi. Abdülmecid'in 25 karısı ve 43 çocuğu oldu, 22 sene saltanat sürdü ve bu hızlı hayata 1861'de, 39 yaşında veda etti.[1]

1 Murat Bardakçı, "25 karılı ve 43 çocuklu Abdülmecid'in renkli hayatını bir de benden okuyun", haberturk.com, 20.11.2011, https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/689658-25-karili-ve-43-cocuklu-abdulmecidin-renkli-hayatini-bir-de-benden-okuyun (erişim tarihi: 04.03.2023).

***

II. Abdülhamid'in 1876-1908 yılları arasında 33 yıl süren iktidarında bugün söylenenlerin tersine, büyük toprak kayıpları oldu. Sırbistan, Karadağ, Teselya, Narda, Romanya, Bulgaristan, Doğu Rumeli, Bosna-Hersek, Niş, Dobruca, Mısır, Tunus, Kars, Ardahan, Batum, Oltu, Kağızman, Kotur, Girit ve Kıbrıs olmak üzere 1 milyon 592 bin 806 kilometrekare toprak elden çıktı.[2] Abdülhamid zamanında kaybedilen toprakların yüzölçümü, Balkan ve Birinci Dünya Savaşları'nda kaybedilen toprakların yüzölçümünden daha fazlaydı. Bugünkü Türkiye'nin yaklaşık iki katı. İmparatorluğun Avrupa'daki Müslüman nüfusu da yarı yarıya azalmıştı.

II. Abdülhamid, 1 Temmuz 1878'de devletler hukukunda görülmemiş ilginç bir antlaşmayla Kıbrıs'ı İngiltere'ye "emaneten" terk eder. İngiltere, Kıbrıs'a karşılık her yıl Osmanlı'ya 22 bin 936 kese altın ödeyecektir. İngiltere'nin İstanbul Elçisi, 23 Mayıs 1878'de Abdülhamid'den 48 saat içerisinde Kıbrıs'ın İngiltere'ye verilmesini ister. Aynı elçi, 25 Mayıs 1878'de Pazar günü İngiltere'ye gönderdiği telgrafta Abdülhamid'in koşulları kabul ettiğini bildirir.

1571'de Venedik'ten alınan Kıbrıs, 307 yıl sonra 1878'de İngiltere'ye verildi. Kıbrıs'taki Türkler adayı terk etmek zorunda kaldılar. Yerlerine Rumlar yerleşti.[3] Böylece Kıbrıs, II. Abdülhamid tarafından, 12 Temmuz 1878'de savaşsız bir şekilde İngiltere'ye teslim edilir. Osmanlı Devleti, tarihinde ilk kez savaş yapmadan toprak kaybediyordu.[4]

2 "Abdülhamit'ten Vahdettin'e 'Geçmişi Yeniden İnşa Etmek'", sozcu.com.tr, 03.10.2022, https://www.sozcu.com.tr/2022/yazarlar/sinan-meydan/abdulhamitten-vahdettine-gecmisi-yeniden-insa-etmek-7396007/ (erişim tarihi: 09.04.2023).

3 Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih*, Harp Akademileri Komutanlığı Basımevi, İstanbul, 1995, s. 350; Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 6. basım, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 759.

4 Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 6. basım, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2010.

1897 Osmanlı-Yunan Savaşı, II. Abdülhamid'in büyük devletlere boyun eğen dış politikasını göstermesi açısından bir örnektir. 1897'de Türk ordusu, Yunanları kesin yenilgiye uğratmış ve Türklere Atina yolu açılmıştı. Rus Çarı, doğrudan II. Abdülhamid'e bir telgraf göndererek savaşın durdurulmasını ister. Ve savaş durdurulur. Büyük Devletler, antlaşma için devreye girer. Osmanlı Devleti, Büyük Devletler'in baskısıyla antlaşma imzalar. Kazandığı tüm askerî zaferlere rağmen, ele geçirdiği Teselya'yı bile Yunanlara terk eder.[5]

II. Abdülhamid, sadece önemli büyüklükte toprak kaybetmemişti. Sultan Abdülaziz'in devrilmesinde rol oynayan donanmayı da, bir daha böyle bir işe kalkışmaması için Haliç'e hapsetmiş ve çürütmüştü. 1897'de Osmanlı-Yunan Savaşı'nda donanmanın Haliç'ten çıkışı sırasında utanç verici olaylar yaşanmıştı.

***

Osmanlı Devleti, ilk kez 1854'te Kırım Savaşı'nda borç aldı. 1854-1914 yılları arasında 42 dış borç anlaşması yaptı. Bu anlaşmaların 13'ü, II. Abdülhamid zamanında imzalandı. II. Abdülhamid padişah olunca, 1879'da Galata bankerleriyle ve Osmanlı Bankası'yla bir anlaşma yaptı. Bu anlaşmaya göre devlet, bazı gelirlerini alacaklıların yönetimine bıraktı. 1881'de Batılı alacaklı ülkelerle de benzer bir anlaşma yapıldı. "Muharrem Kararnamesi" diye bilinen bu anlaşmayla devlet içinde bir devlet kuruldu. Bu devletin adı, "Duyun-u Umumiye" idi. İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya ve Avusturya gibi alacaklı ülkeler ile Osmanlı Bankası temsilcilerinden bir "Duyun-u Umumiye" Meclisi kuruldu. Bu meclisin görevi, borçlara karşı vergi gelirle-

5 Rifat Uçarol, *age*, s. 328-329.

rini toplayıp alacaklılara dağıtmaktı. "Duyun-u Umumiye"nin kendi kolluk kuvveti bile vardı.[6]

II. Abdülhamid; demiryolları, madenler, bankalar, belediye hizmetleri, sanayi kurumları, limanlar, tütün, hatta en temel vergileri imtiyazlı yabancı şirketlere devretti. Padişahlık döneminde, yabancı şirketlerin en fazla yatırım yaptıkları alan demiryollarıydı. Çünkü demiryolu yatırımı çok kazançlıydı. Osmanlı Devleti, demiryolu yapan yabancı şirketlere gelir garantisi veriyordu. Duyun-u Umumiye, garanti verilen gelirleri topluyor ve demiryolu yapan şirketlere veriyordu. Demiryolu yapan şirketlere 99 yıllık imtiyaz sözleşmeleri imzalandı. Hattın geçeceği arazi, demiryolu yapan yabancı şirkete bedelsiz devredildi. Şirket, demiryolu hattının çevresindeki 20 ila 45 kilometrelik alanda petrol dâhil bütün madenleri çıkarıp işletme hakkına sahipti. Ayrıca, bu alanda ruhsatsız olarak eski eser kazıları yapabileceklerdi.[7]

Doğan Avcıoğlu, bu dönemi şöyle kaleme alır:

"Saray erkânı demiryolu, tramvay, elektrik ve gaz tesisleri imtiyazlarını yabancı şirketlere peşkeş çekerek büyük kârlar sağlamışlardır."

***

Osmanlı, artık bağımsız bir devlet değildi, mali ve siyasi yönden yarı sömürge durumundaydı. Ekonomi iflas etmişti, hazine kasası boştu. Askerin ve memurun maaşı birkaç ayda bir ödenmekteydi ancak maaşın tümü yerine sadece bir bölümü verilebiliyordu. Özellikle subaylar ve bazı memurlar parasızlık yüzünden aylıklarını sarraflara önceden kırdırıyor, ödeme zamanı geldiğinde sarraflar devletten alıyordu. Saray mensupları,

6 Doğan Avcıoğlu, *Türkiye'nin Düzeni, I. Kitap*, İstanbul, 2001, s. 124-128.

7 Sinan Meydan, *Akl-ı Kemal/Atatürk'ün Akıllı Projeleri*, c. 3, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 332.

şehzadeler maaşlarını Rum ve Ermeni kuyumculara iskonto ettirerek kullanabiliyorlardı. Örneğin Şehzade II. Abdülhamid de, 1000 lira olan maaşını 750 lira karşılığında kuyumcu Mösyö Zarifi'ye iskonto ettirirdi.[8] Maaşını Rum Banker Zarifi aracılığıyla, haram, günah demeden faize yatırıyordu. Banker Zarifi, II. Abdülhamid'e babam diye hitap ediyordu.[9]

Osmanlı Devleti, 1869'dan itibaren yabancılara toprak satın alma izni verdi. II. Abdülhamid döneminde Yahudilere önemli miktarda toprak satışı oldu. Sultan Abdülhamid iktidarında, 1882-1900 yılları arasında yaklaşık 20 bin Rus Yahudisi, Filistin'e yerleşti.

II. Abdülhamid zamanında Edmond James de Rothschild, Rusya'dan gelen Yahudiler için Osmanlı'dan toprak satın almaya başladı. Rothschild ailesi, 1882-1918 yılları arasında Filistin'de yaklaşık 500 bin dönüm arazi satın aldı. II. Abdülhamid iktidarında, 1876-1908 yılları arasında Filistin'deki Yahudi nüfusu üç kat arttı.[10]

II. Abdülhamid'in Ermeni politikası da ilginçtir. Kafkasya'daki Ermenilerin bir bölümü ihanetleri nedeniyle, Bizanslılar tarafından 11. yüzyılda Adana'nın dağlık bölgesine göç ettirilir. II. Abdülhamid döneminde, özellikle Hıristiyanlara yoğun ilgi gösterilmiş, Avrupa'nın desteği ile Ermeniler şımarmıştır. Bundan cesaret alan Ermeniler, Adana'da Türkleri kovalamakla kalmamış, katletmişlerdir. Osmanlı Hükümeti ise "Barış Süreci" bozulmasın diye, Ermenilerin katliamlarına, silahlanmalarına adeta seyirci kalmıştır. Adana Valisi Cemal Paşa (gazeteci Hasan Cemal'in dedesi), çıkan olaylar sonunda bir Ermeni'nin idamına karşılık, "Barış Süreci" bozulmasın diye 46 Müslüman'ı idam etmiştir.[11]

8 Tahsin Paşa, *II. Abdülhamid ve Yıldız Hatıraları*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2021, s. 109-111.

9 Sinan Meydan, *Yüzyılın Kitabı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2018, s. 13-21.

10 Sinan Meydan, *Yakın Tarih İçin Anahtar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2022, s. 158.

11 Yaşar Yazıcıoğlu, *Değişmeyen Zihniyet*, Bizim Büro Matbaa, Ankara, 2017, s. 203.

***

Abdülhamid, yıkıcı güçler olarak gördüğü liberalizme, milliyetçiliğe ve meşrutiyetçiliğe tamamen karşı çıkmakla kalmıyor, kendi saltanatının geleneksel ve İslam niteliğini vurgulayarak bunların etkisini azaltmaya çalışıyordu. Padişah, etrafına toplamış olduğu muhafazakâr ulema ve sufi şeyhlerin İslam'ını destekliyordu.[12]

Osmanlı Dışişleri, Avrupa'daki bazı Türk büyükelçileriyle yazışmalarını Türkçe değil, Fransızca yapıyordu. Çünkü bu büyükelçiler, Türkçe yazamıyorlardı. Avrupa'nın bitmeyen isteklerini zamana bırakmak ancak çok sıkıştığında taviz vermek, Saray'ın alışkanlık durumuna gelen politikasıydı.

Başka bir deyişle, uluslararası ilişkilerde ulusal çıkarlara öncelik veren istikrarlı bir dış politika yerine, sadece günü kurtarma çabası ve tam bir teslimiyet vardı.

***

Liderlikten diktatörlüğe uzanan süreçte, diktatörleşen padişahların yönetim sistemiyle psikolojik yapıları arasında yakın bir ilişki bulunur. Bu ilişki, II. Abdülhamid için de geçerlidir. Sultan II. Abdülhamid denildiğinde, akla "*vehim ve jurnal*" gelir. Jurnalcilik, Abdülhamid döneminin önemli bir özelliğiydi.

II. Abdülhamid; ruh hastalığı derecesinde aşırı kuşkulu, kuruntulu bir insan olduğundan gizli polis örgütüne çok önem verdi. İnsanların hareketlerini takip ve kontrol etmek için kurduğu hafiye teşkilatı vardı. Gizli polislere "hafiye", ihbar mektuplarına da "jurnal" denirdi. Jurnalleri asılsız bile çıksa, jurnalciler ödüllendirildi. Herkes, gölgesinden korkar bir duruma geldi. Basına da aşırı sansür uygulandı. Mizah, karikatür yasaktı. Gaze-

12 E. J. Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 120.

teler, tüm haber ve yazıları akşam sansüre gönderirlerdi. Yabancı ülkelerden gelen kitap ve gazeteler, gümrükte kontrol ediliyordu. II. Abdülhamid'in özellikle de 1880 sonrası iktidarı döneminde gazeteler, dergiler, kitaplar, telgraflar, kısaca basın yayın ve haberleşme araçları; denetime ve sansüre tabi tutulmuştu. Gazetelerin üzerine 'Görülmüştür' kaydı konuyordu. Kitaplar, ancak kontrol edildikten sonra yayımlanabiliyordu.[13]

Padişahın burnu büyük diye, burun sözcükleri çiziliyordu. Lodos demek yasaktı. Çünkü, lodos yağmuru çağrıştırır, yağmurda gölcükler oluşur, gölcüklerde ördekler yüzerdi. Padişahı uygunsuz bir duruma düşüren baskı yanlışı yüzünden, devletin resmî gazetesi olan "Takvim-i Vekayi" 1890'da kapatıldı. 1908'e kadar basılmadı. Devlet, 18 yıl resmî gazetesiz kaldı.[14]

***

II. Abdülhamid, Meclis-i Mebûsan'ı 1878'de dağıttıktan sonra ilk işi, basın özgürlüğünü kaldırmak oldu. Gerekçesi şu idi:

"Bizim memleketimizde halk henüz çok saftır, çok az okumuştur, insanlarımıza çocuk muamelesi yapmaya mecburuz. Çünkü gerçekte onlar, büyük çocuklardır. Aileler ve terbiyeciler, gençliğin elinde zararlı yazıların bulunmamasına itina gösterdikleri gibi, hükümet de, biz de halkın zihnini zehirleyecek her şeyi ondan uzak bulundurmalıyız."

II. Abdülhamid karikatürlerden de nefret ederdi. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın, bir karikatürden çıkmış olduğuna inanacak kadar hastalık derecesinde saplantısı vardı. (Bir

13 Mustafa Armağan, *Abdülhamid'in Kurtlarla Dansı*, s. 216.

14 Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, 13. baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 46.

gazete, Osmanlı'yı "aslan" Rusya'yı "ayı" şeklinde karikatürize etmişti.)[15]

II. Abdülhamid, gazetelerde, kitaplarda (ders kitapları dâhil) şu sözcüklerin kullanımını yasaklamıştır: "Vatan, hürriyet, meşrutiyet, grev, suikast, ihtilal, anarşi, kıtal, sosyalizm, dinamit, hal, kargaşalık, Makedonya, Girit, Kıbrıs, Yıldız, Murat vb." Bu yüzden birçok gazete kapatılmış, çok sayıda kitap yayımlanmamıştır.[16]

***

II. Abdülhamid'in kuşkuculuğunda, kendisinden önceki iki padişahın darbeyle tahtından indirilmesinin ve padişahı ordunun seçmesinin büyük etkisi olmuştu. Yıldız Sarayı'na her gün çok sayıda jurnal geliyor, bunların arasında mantıksız, saçma olanları da bulunuyordu.

II. Abdülhamid'in 15 yıl başkâtipliğini yapan Tahsin Paşa şöyle anlatır:

"II. Abdülhamid; kuşkucu, şüpheci olduğu için merkeziyetçi idi. Devletin tüm işlerini Yıldız Sarayı'nda toplamıştı. Bu sistem, baskıcı tek adam yönetiminin gereğinden ileri gelmişti. Sultan Hamit'e, babasını ihbar eden evlat, damadının felaketine sebep olan kayınbaba, birbirleri aleyhinde ihbarda bulunan kardeşler eksik değildi. Sultan Hamit'in her şeyi bilmek ve bütün kuvvetleri Saray'da toplamak siyaseti bu durumu teşvik ediyordu. Yurtdışında elçilikler dâhil olmak üzere Osmanlı ülkesinin her köşesine inen istihbarat ağı kurmuştu."[17]

15 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, c.VIII, TTK, Ankara, s. 263.
16 Enver Ziya Karal, *age*, s. 413.
17 Tahsin Paşa, *Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları*, haz. Ahmet Zeki İzgöer, İZ Yayınları, 2021, s. 38, 70.

Göze girme, para koparma amaçlı yapılan ihbarlar, hiçbir şekilde cezalandırılmıyordu. Saray'a bağlı olan jurnalciler, astığı astık ve kestikleri kestik; para işlerinden gönül macerasına kadar keyfî hareket ediyorlardı. Sadrazamlar bile hafiyeler tarafından izleniyor, bir yere gittiklerinde padişahtan izin istemek zorunda kalıyorlardı.

II. Abdülhamid'in hafiye örgütünün başındaki Fehim Paşa'nın, İkinci Meşrutiyet'ten hemen sonra Bursa'da linç edilmesi, halkın bu döneme duyduğu öfkenin sonucuydu.

***

II. Abdülhamid, Meclis-i Mebûsan'ı 14 Şubat 1878'de kapatmıştır. Meclis, 30 yıl kapalı kalır. 1878'de Meclis-i Mebûsan'ın kapanması ile başlayan ve 1908 yılında İkinci Meşrutiyet'in ilanına kadar sürecek olan döneme "İstibdat Dönemi" adı verilir. Bu dönem, II. Abdülhamid'e özgü bir devir olarak gösterilir.

II. Abdülhamid, son derece kuşkucu olduğundan Reformcu Sadrazam Midhat Paşa'dan kurtulmak ister. Midhat Paşa'nın, hem içte hem de dış ülkelerde güvenilir olması ve şöhretinin artması, II. Abdülhamid'i rahatsız ediyordu. 1877'de, Midhat Paşa'yı Londra'ya sürgüne gönderir. 1878'de affedilir, Girit'te oturmasına izin verilir. Ardından Suriye valiliğine atanır. 1880'de, tüm Ege bölgesini kapsayan Aydın valiliğine atanır. II. Abdülhamid, Midhat Paşa'yı saltanat için bir tehdit olarak görür. 16 Mayıs 1881'de tutuklama emri çıkarılır. Midhat Paşa, Fransız Konsolosluğu'na sığınır. Ancak, II. Abdülhamid'in talimatıyla, tutuklu olarak İstanbul'a getirilir. Abdülaziz'in ölümünden beş yıl sonra, öldürülmesi gerekçe gösterilerek Midhat Paşa'yı yargılamak üzere, "Yıldız Özel Mahkemesi" kurulur. Mahkeme bir çadırda faaliyet gösterir. Amaç, Midhat Paşa'yı,

Meşrutiyeti ve Genç Osmanlılar'ı tasfiye etmekti. Çadır Mahkemesi, Midhat Paşa ve beş kişiye idam cezası verir. Padişah, idam cezasını müebbet hapse çevirir. Midhat Paşa ve diğer tutuklular, Suudi Arabistan'da, Taif Kalesi hapishanesine gönderilir. 6 Mayıs 1884'te, II. Abdülhamid'in adamları tarafından Midhat Paşa ve diğer tutuklular boğularak öldürülür.[18]

Adnan Adıvar, Yıldız Çadır Mahkemesi için şöyle söyler:

"Yıldız Mahkemesi bir cinayeti ortaya çıkarmamış, bizzat kendisi cinayet işlemiştir."[19]

Yüzyıl sonra, 2010'larda siyasi iktidarın işbirliğiyle Türk Ordusu'na kumpas kurularak, çok sayıda general/amiralin düzmece mahkemelerde yargılanma süreci benzer özellikler gösterir.

***

II. Abdülhamid zamanında devlet tamamen merkezîleşmiştir. Tek merkez, Yıldız Sarayı olmuştu. Bürokrasinin hiçbir şekilde kendi başına karar verebilecek niteliği kalmamıştı. En basit işler bile Saray'a soruluyor, sadece İstanbul değil, uzak vilayetlerin bürokrasisi bile bu Saray'dan talimat almadan iş yapamıyordu.

II. Abdülhamid dönemi, sansür devri olarak tarihe geçti. Bazı dinî kitaplar bile padişah tarafından yasaklanmıştı.

II. Abdülhamid, her Padişah gibi halife idi ama aynı zamanda da "Kadiri"[20] tarikatına mensuptu. Oysa hangi tarikat, mezhep, cemaat olursa olsun o, İslam dünyasının halifesi yani bütün İslam'ın baş imamı idi. II. Abdülhamid'in pozitif ilme pek aldırış etmediği, tıp yerine bazen hurafelere değer verdiği söylenebilir.

18 Yaşar Yazıcıoğlu, *age*, s. 269-270.
19 Yaşar Yazıcıoğlu, *age*, s. 267.
20 Kadiri Tarikatı, 12. yüzyılın başlarında, Ahmet el-Kadiri'nin kurmuş olduğu ve hâlen çok taraftarı olan bir tarikattır.

Sultan II. Abdülhamid, Kur'an'ın Türkçeye tercüme edilemeyeceğini, tercümenin ayetlerin anlamlarını değiştirebileceğini söylemiştir. Bu nedenle de kendi döneminde Kur'an tercümesi girişiminde bulunan hocalar, tutuklanarak Şeyhülislam'a teslim edilmiştir.[21]

II. Abdülhamid döneminde medreseye kayıtlı öğrencilerin askerlikten muaf tutulması, çok sayıda kişinin medreselere gitmesine yol açmış, bu da medreseye olan ilgiyi artırmış, reform girişimlerini engellemişti.[22]

***

II. Abdülhamid, iç ve dış siyasette İslamcılığı kullanmaya yönelmiştir. İç siyasette Araplara çok fazla ilgi göstermesi, halifeliği en üstün değer hâline getirmesi siyasal İslam'ın açık delilidir. Sultan, Başbakanlığın işlerini Türk ve Arnavutlara bırakmış, Arap işlerini Saray'da örgütleyerek kendi yönetmiştir. Saray'da, Arapları en yüksek makamlara getirmiştir. II. Abdülhamid, etrafında topladığı ileri gelen Arapların etkisiyle Osmanlı Devleti'ni, "Türk-Arap İmparatorluğu" hâline getirmeyi düşünmüştür.[23]

Sultan Abdülhamid şöyle demiştir: ***"Ben, saltanatımın ikinci yılında Tunuslu Hayreddin Paşa'yı sadrazamlığa getirdiğim zaman tek kelime Türkçe bilmiyordu. Bunun için Saray'da iki Arapça mütercim görevlendirdim. Hayrete şayan olan, bizim medreselerin en üst kademesinden mezun olan bu sarıklı mütercimlerin, Hayreddin Paşa'nın, Hayreddin Paşa'nın da onların Arapçasından kolaylıkla anlayamaması idi."***[24] Türk Devleti

21 Aysu Ata, "Darülfünun'dan DTCF'ye Türkoloji Öğretimi", *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, c. 2, sayı 1, Haziran 2017.

22 Aysu Ata, agm, s. 14.

23 İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. IV, Doğu Kütüphanesi, 2011, s. 404; Stanford J. Show- Ezel Kural Show, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c. II, 1983, s. 315.

24 Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam*, haz. Cemal Kutay, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1980, s. 86.

sultanı, Türkçe bilmeyen bir Arap Başbakanı'nı bir Türk'e tercih ediyordu.

II. Abdülhamid, Arapları diğer milletlerden daha üstün görmüş, **"necip millet"** olarak tanımlamıştır. Örneğin, Arap vilayetleri, "birinci sınıf vilayet" kabul edilmiş, buradaki mülki amirlere verilen maaşlar, diğer vilayetlere göre yüksek tutulmuştur. Arap aşiretlerinin ve büyük Arap ailelerinin çocukları için İstanbul'da masrafları devletçe karşılanan ve öğrencilere maaş bağlanan "Aşiret Okulları" kurulmuştur. Arap subayları yetiştirmek için askerî rüştiyeler de açılmıştır.[25]

II. Abdülhamid döneminde İmparatorluğun en yaygın ideolojik görüşü İslamcılıktı. İslamcılık, Abdülhamid tarafından teşvik edilmiş ve kullanılmıştır. Sultan, iç siyasette olduğu gibi dış siyasette de İslamcılığı esas almış, devletin temel politikası yapmıştır.

***

Abdülhamid, Avrupai bir yaşam sürdürmektedir. Gecelerini Tarabya'daki malikânesinde Belçikalı tuhafiyeci kız Flora Cordier ile birlikte geçirmektedir. Ayrıca, Abdülhamid, küçük yaşta borsa oyunlarına ilgi duyan belki de ilk sultandır.[26]

Fazla toprak kaybetti ama başarılı olduğu alanlar da vardı. Mesela, Abdülhamid'in 16 eşi vardı. Hükümdarlığı sırasında, borsa ve diğer yatırım alanlarında memleketin en başarılı işadamlarından biriydi.

Osmanlı'da ilk bira imalathanesi, 1890 yılında, Sultan II. Abdülhamid ve Şeyhülislam'ın izniyle İstanbul'da, Bomonti kardeşler tarafından kurulmuş ve bahçelerinde halka satış yapılmıştır. Yine

25 François Georgeon, *Sultan Abdülhamid*, İletişim Yayınları, 2012, s. 251-254.
26 Doğan Avcıoğlu, *Türkiye'nin Düzeni*, 1973, s.120.

II. Abdülhamid'in izniyle Bomonti kardeşler, bira imalathanelerini fabrikaya dönüştürmüşlerdi. Çamlıca Belediye Bahçesi ve Tepebaşı Belediye Bahçesi gibi resmî kurum olan belediye bahçelerinde de bira içilmekteydi. Kaldı ki II. Abdülhamid de, diğer çoğu sultan gibi içki içiyordu. En çok sevdiği içki romdu.[27]

***

Askerî ve sivil terfiler, liyakat yerine Padişah'a ve Saray'a bağlılığa göre yapılıyordu. Özellikle paşalar bulundukları makamlara liyakatle değil, Saray'a olan bağlılıklarına göre geliyordu.

Mehmet Âkif bile isyan ederek, ***"Ortalık şöyle fena, böyle müzebzep (bozuk) işler; Ah! O Yıldız'daki baykuş ölüvermezse eğer; Akıbet çok kötü..."*** diyecek ve Abdülhamid'i baykuşa benzetecekti.

***

Mustafa Kemal, askerlik hayatı, görev aldığı savaşlar, Millî Mücadele, İstiklal Savaşı ve ardından kuruluş yolculuğu nedeniyle, annesine yeterli zaman ayıramamıştı.

Annesinin mezarını 27 Ocak 1923'te ziyaret eder. Mezar başında, duygulu bir konuşma yapar. II. Abdülhamid döneminde çekilen acıları şöyle anlatır:

"Zavallı annem!... Bütün milletin ideali hâline gelmiş İzmir'in kutsal topraklarına bedenini vermiş bulunuyor. Arkadaşlar, ölüm, yaratılışın en doğal bir kanunudur. Fakat böyle olmakla beraber bazen ne üzüntü verici görünüşler olur. Burada yatan annem, eziyetin, zorlamanın, bütün milleti felâket uçurumuna götüren bir keyfî idarenin kurbanı olmuştur. Bunu açık-

27 www.hurriyet.com.tr, 17.11.2007.

lamak için, izin verirseniz acı hayatının belli birkaç noktasını sunayım.

Abdülhamit devrinde idi. 1320 (1905) tarihinde, okuldan henüz kurmay yüzbaşı olarak çıkmıştım. Hayata ilk adımı atıyordum. Fakat bu adım hayata değil, zindana rastladı. Gerçekten bir gün beni aldılar ve baskı idaresinin zindanlarına koydular. Orada aylarca kaldım. Annemin, bundan ancak hapisten çıktıktan sonra haberi olabildi. Ve derhâl beni görmeye koştu. İstanbul'a geldi. Fakat orada kendisiyle ancak üç beş gün görüşebildim. Çünkü tekrar baskı idaresinin casusları, cellatları ikametgâhımızı sarmış ve beni alıp götürmüşlerdi. Annem ağlayarak arkamdan takip ediyordu. Ben, sürgün yerime götürecek olan vapura bindirilirken benimle görüşmesi engellenen annem, gözyaşlarıyla Sirkeci rıhtımında acılar ve kederler içinde bırakılmış bulunuyordu. Sürgün yerinde geçirdiğim tehlikeler, onun hayatının acılar ve gözyaşları içinde geçmesine neden olmuştur...

Annemin kaybından şüphesiz pek üzüntülüyüm. Fakat beni teselli eden bir konu var ki, o da en büyük anamız vatanı yok eden ve yıkıntıya uğratan idarenin artık bir daha geri gelmemek üzere gömüldüğünü görmektir. Annem bu toprağın altında, fakat Millî Egemenlik sonsuza kadar yaşayacaktır. Beni teselli eden en büyük güç budur. Evet, Millî Egemenlik sonsuzluğa kadar sürecektir.

Arkadaşlar! Ben hem annemin önünde, hem de Allah'ın huzurunda yemin ediyorum: Bundan sonra hayatta en büyük idealim, bu kadar kan dökerek kazandığımız millî egemenliği korumak olacaktır. Ulusal Egemenlik için canımı vermek, benim vicdan ve namus borcum olsun..."[28]

28 Cemil Sönmez, *Atatürk'ün Annesi Zübeyde Hanım*, 2. baskı, Ankara, 1998; Hasan Rıza Soyak, *Fotoğraflarla Atatürk ve Atatürk'ün Hususiyetleri*, s. 9-10; Ali Güler, isteataturk.com, https://isteataturk.com/Kronolojik/Tarih/1923/1/27/Baskomutan-Mustafa-Kemal-annesi-Zubeyde-Hanim-in-mezarini-Maresal-Fevzi-Cakmak-ve-Kazim-Karabekir-Pasa-larla-ziyaret-ediyor-27011923/14 (erişim tarihi: 04.05.2023).

* * *

Rahmi Apak, II. Abdülhamid Dönemi'nde, Balkan ve İstiklal Savaşı'nda görev yapan bir subaydır. *Yetmişlik Bir Subayın Anıları* adlı kitabında şöyle diyordu:

"1905 yılında Balkanlar'da siyasi gerginliğin artması ve Bulgar komitacılarının da işi azıtmaları üzerine, Harp Okulu'nun bizim önümüzdeki son sınıfının acele sınavları yapılarak, öğrenciler üç ay önce subay yapılmıştı... Bu yeni subaylar, zorla camiye gitmeyi ve zorla namaz kılmayı kabul etmediklerinden, biri tarafından padişaha ayaklanma diye jurnal edilmişti. Okullar Bakanı ve Tophane Mareşali ünlü Zeki Paşa koşarak okula geldi. Kısa bir sorgulamadan sonra subay olmuş üç öğrenciyi, üç bin arkadaşının önünde, kendi eliyle üniformalarını söküp subaylıktan atıldıklarını söyleyerek şöyle devam etti: 'Efendiler, siz hepiniz adi ve fakir ailelerin evlatlarısınız. Padişahımız Efendimizin ekmeğini yiyerek burada okudunuz, subay oldunuz. Buna şükretmeyerek üstlerinize itaatsizlik etmişsiniz. Bunu padişahımız haber almış. Beni gönderdi ve size şu sözleri söylememi irade buyurdu. Efendimizin size hiç ihtiyacı yoktur. Sizin gibi binlercesini, vapurlara doldurarak denizin dibine dökebilir. Efendimize ancak sadık kullar gerekir, bunu böyle bilesiniz. Padişahım çok yaşa' dedi, döndü, gitti. İşte despotluğun mareşali, kendi zorba efendisinden (Sultan II. Abdülhamid) aldığı emri böyle yerine getirdi."[29]

* * *

Rahmi Apak'ın, II. Abdülhamid Dönemi'ni yansıtan diğer bir anısı:

29 Rahmi Apak, *Yetmişlik Bir Subayın Anıları*, TTK, Ankara, 1988.

"Biz öğrenim gördüğümüz yıllarda, Padişah İkinci Sultan Hamid memlekette tam bir diktatör durumunda idi. Daha önce Sultan Abdülaziz'in tahttan indiği saltanat darbesinde, Harp Okulu da rol aldığından, Abdülhamit Harp Okulunu sıkı kontrol altında bulundururdu. Mesela; öğrencilerin ellerine verilen silahlar, mekanizmaları (atış yapacak parçalar) sökülmüş ve süngüsüz Martin Hanri tüfekleridir. Hâlbuki o zaman, Türk Ordusu Almanya'dan satın alınmış mavzer silahları ile donatılmıştı. Öğrenciler, tüfeklerin, cephanenin yüzünü bile görmezler. Tek bir mermi atmazlar, atış eğitimleri yapılmaz ve böylece bir tüfeğin nasıl patladığını hiç işitmeden, kıtalara askerleri yetiştirmek ve gerektiğinde düşmanla savaşmak için gönderilirler..."

"Her gün beş vakit namaz kılmak zorunlu olduğundan, namaz kılmak için aptes almak da gerektiğinden, birçok öğrenci aptessiz olarak camide yatıp kalkardı. Her akşam yoklama yapılır, borazanın bir ti... işareti ile üç bin kişi bir ağızdan 'Padişahım çok yaşaaa' diye bağırsa da bazıları 'Padişahım başaşaaa' diye haykırmayı ihmal etmezlerdi ve fazla gürültü arasında bu türlü bağırış belli olmazdı. Ders programında manevi destek verecek bir şey yoktu. Hatta Harp Tarihi bile okutulmazdı. Vatan, millet sözlerini söylemek yasaktı. Herkes Müslüman idi, Türklük bile dile getirilmezdi. Okul idaresinin dağıttığı Fransızca-Türkçe sözlükte, 'patrie' sözcüğünün karşılığı olan 'vatan' sözünün yazılmış olduğu saraya jurnal edilmiş ve bu sözlük toplatılarak kaldırılmıştı. Padişahtan söz edilirken, 'Tanrının yeryüzündeki gölgesi, Müslümanların Emiri ve Halifesi, Osmanlıların Padişahı' denirdi."[30]

Rahmi Apak, kitabının başka bir bölümünde şunları yazmıştı:

"İslam dininin önderleri olan ulema sınıfı ki, bunlara hoca denilirdi, medrese denilen ve camilerin bir köşesine eklenmiş olan taş, havasız, bakımsız okullardan yetişirdi. Bunların genel bilgileri hiç yoktu. Din ilmini Arap dili ile öğrenmeye çalışırlar-

30 Rahmi Apak, *Yetmişlik Bir Subayın Anıları*, TTK, Ankara, 1988.

dı. 20 yıl medresede Arapça okudukları hâlde bir kelime Arapça konuşamazlardı. Bunlar askerlik ödevinden kaçmak için medreseye giderlerdi. Softalar askerlik yapmazdı... Halk, bayram fitre paralarını bunlara verirdi. 1907 yılında, İstanbul'dan Selanik'e gidecek olan bir vapurda 300 kadar softa ile tatil nedeniyle memleketlerine giden 150 kadar Harp Okulu öğrencisi vardı... Askerî öğrencilerin bazıları ile softalar arasında kavga olur... Gemi kaptanı, Dedeağaç'a gelince yardım ister. Olay, telgrafla padişaha bildirilir. Padişahtan emir gelir, asıl suçlu olan softalara dokunulmaz, fakat kavgaya giren girmeyen tüm Harp Okulu öğrencileri vapurdan çıkarılıp, Dedeağaç'ta gözaltına alınırlar... Bu softalar, İstiklal Savaşı'nda kötü rol oynadı. Çünkü softalar çok geri ve pozitif bilim düşmanıydı..."

Bu dönemde, medrese Harp Okulu'na üstün kılınmıştı. Medresenin, Harp Okulu'ndan, üniversitelerden, akıl ve bilimden üstün tutulduğu bu dönem, Osmanlı Devleti'nin sonunu hazırlıyordu.

***

Kâzım Karabekir Paşa, II. Abdülhamid dönemi için şöyle diyordu:

"Abdülhamid'in sadık bendeleri (hizmetkârları) refah ve israf içinde yaşıyor, ama halk fakirleşiyordu."

Ali Fuat Cebesoy da; **"Sultan II. Abdülhamid, Hürriyet taraftarlarının omuzuna basarak tahta çıktı; en müstebit (baskıcı) hükümdarlardan biri oldu"** değerlendirmesini yapacaktı.[31]

***

31 Yaşar Yazıcıoğlu, *age*, s. 653.

II. Abdülhamid döneminde eğitim alanında büyük ilerlemeler de oldu. Rüştiye (ortaokul) ve burada okuyan öğrenci sayılarında önemli miktarda artış oldu. Mülkiye, hukuk, ticaret okulları geliştirildi. 1881'de Güzel Sanatlar Okulu açıldı. Yurtiçinde çok sayıda kütüphane kuruldu. 1890'dan itibaren meslek okulları, vilayetlerde açılmaya başlandı. Maliye Okulu açıldı. Fakat bu artışa rağmen, Müslüman olmayanların rüştiyelerdeki öğrenci sayısı iki kat fazlaydı.[32]

Haberleşme alanında önemli yatırımlar yapıldı, posta hizmetleri geliştirildi. Tarım alanında ciddi gelişmeler sağlandı. Tarım öğrenimi için yurtdışına öğrenci gönderildi. Modern tarım çiftlikleri kuruldu, Halkalı Ziraat Mektebi açıldı. Veteriner Okulu ve 1888'de Ziraat Bankası kuruldu. Bursa'da İplikçilik Enstitüsü açıldı. Demiryolları alanında önemli yatırım yapıldı. Arkeoloji çalışmaları başlatıldı. Eski Eserler İdaresi ve İstanbul Ticaret Odası kuruldu.[33]

II. Abdülhamid, 10 Şubat 1918'de İstanbul'da kaldığı Beylerbeyi Sarayı'nda vefat eder.

İstiklal Marşı yazarı Mehmet Âkif Ersoy, Abdülhamid için şöyle diyecekti:

"Gölgesinden korkan ödlek, korkuttu bizi 33 yıl şeriat diyerek."

32 Sina Akşin, *age*, s. 46.
33 François Georgeon, *age*, s. 348.

"Rauf Bey! Bir millet var, koyun sürüsü.
Buna bir çoban lazım. O da benim."
Padişah Vahdettin

Padişah Vahdettin

VI. Mehmed Vahdettin, 4 Ocak 1861'de Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'da doğdu. Sultan Abdülmecid'in sekizinci oğludur. Kendisinden önce tahta geçen V. Murad, II. Abdülhamid ve V. Mehmed'in kardeşidir. VI. Mehmed Vahdettin, Osmanlı Devleti'nin 36. ve son padişahıdır. 4 Temmuz 1918 tarihinde tahta çıktı.

Osmanlı Devleti'nin Ahmet İzzet Paşa hükümeti, 14 Ekim 1918 günü göreve başladı. Cephelerdeki durumun umutsuz olduğunu değerlendiren ve İstanbul'un her an saldırıya uğrayabileceği kaygısını taşıyan hükümet, bir an önce savaşın sonlandırılmasını istiyordu. Bunun için yeni hükümet, derhâl müttefik devletler ile bağlantı kurma girişimini yeniden başlattı.

Yeni sadrazam Ahmet İzzet Paşa, ateşkes yapabilmek için tüm imkânlarını kullanmaya başladı. Müttefik devletlerle temasın sağlanabilmesi amacıyla, Bern Askerî Ataşesi Albay Halil Sedes aracılığıyla bir girişimde bulunuldu. 1916 yılında, Kûtü'l-

Amâre Savaşı'nda[1] tutsak alınan İngiliz kuvvetlerinin komutanı olan ve o tarihten beri Büyükada'da konuk edilen General Charles Townshend, hükümete başvurdu ve bu konuda aracılık yapmak istediğini bildirdi.[2]

16 Ekim 1918'de Ahmet İzzet Paşa ile görüşen Townshend, ertesi gün Akdeniz'deki İngiliz filosuna Osmanlı Devleti'nin ateşkes istemini iletti.[3] General Townshend'in yaptığı girişim olumlu sonuç verdi. Mondros Ateşkes Antlaşması görüşmeleri ve imzalanması için, Bahriye Nazırı (Denizcilik Bakanı) Hüseyin Rauf Orbay başkanlığında üç kişilik heyet görevlendirilir. 27 Ekim 1918 günü saat 09.00'da görüşmeler başladı. Calthorpe, Londra'nın kendisine gönderdiği ateşkes taslağındaki dört maddeyi okuduktan sonra, bu maddelerin kesin olduğunu ve bu maddeler üzerinde tartışılmayacağını belirtti. Bu konuyla ilgili olarak, bu dört madde kabul edilmezse diğer maddelere geçilmeyeceğini bildirdi.[4]

Osmanlı Heyeti, İstanbul'a şu telgrafı çekti:

"Bizim önümüze konan anlaşma metni müttefik devletler tarafından ortak olarak hazırlanmış. Bu metni bizim kabul etme imkânımız yok. Bu metin üzerinde tek tek değişiklik yapma şansımız da yok. Bu aşamada yapılacak bir şey yok. İzin verin İstanbul'a dönelim."[5]

28 Ekim 1918'de, heyet İstanbul'a ikinci telgrafı çekti:

1 Kutül-Amare Kuşatması: I. Dünya Savaşı'nın Irak cephesinde 8.000 askerden oluşan İngiliz-Hint garnizonu, Bağdat'ın 160 kilometre güneyinde Kut kasabasında Osmanlı ordusu tarafından kuşatıldı. 29 Nisan 1916'da garnizonun teslim olmasının ardından, sağ kalanlar esir alınarak Halep'e götürüldü.

2 Charles F. Townshend, *My Campaign in Mesopamia*, Thornton Butterworth Ltd., Londra, 1920, s. 376-377.

3 Charles F. Townshend, *age*, s. 377-381.

4 Ali Fuat Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Türk Devrim Tarih Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1948, s. 34.

5 İhsan Şerif Kaymaz, "Mondros: Bir Ateşkesin Tahlili", Gazi Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi, *Yüzyıl Dergisi*, Ankara, 2008, s. 256.

"Amiral Calthorpe, imza konusunda sabırsızlanıyor. Ateşkes anlaşması imzalanmaz ise görüşmeler kesilecek ve savaş devam edecek ve daha çok kan dökülecek. Bunun sonunda Osmanlı devletinin bağımsızlığı ile bağdaşmayan daha ağır koşullar gelebilir. Müttefik devletler anlaşmayı 30 Kasım 1918 gününe kadar imzalamak istiyorlar. İlk dört maddede değişiklik kabul etmiyorlar. Diğer 20 maddede ise ufak değişiklikler yapabiliriz."[6]

27 Ekim 1918 günkü telgrafa, 29 Ekim'de İstanbul'dan cevap geldi:

"Sultan VI. Mehmet Vahdettin'in talimatı: Koşullar ne kadar ağır olursa olsun, bir an evvel ateşkes anlaşmasını imzalayın. Zaman içinde İngiliz dostluğunu elde ederiz. Bu sayede bu maddeleri yumuşatabiliriz."[7]

Padişah Vahdettin, Osmanlı Devleti'ni tarih sahnesinden silecek antlaşmanın, **"koşullar ne kadar ağır olursa olsun"** imzalanması emrini verir.

Mondros Mütarekesi (Ateşkes Antlaşması), Osmanlı Devleti'yle İtilaf Devletlerinin temsilcisi İngiltere arasında 30 Ekim 1918'de, Yunanistan'ın Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda, Agamemnon zırhlısında imzalanır.[8] Agamemnon, İngiliz savaş tarihinde önemli bir semboldür. Agamemnon, Truva savaşında (MÖ 1184) Yunanların (Aka kuvvetleri) komutanıdır. 1915 Çanakkale Muharebelerinde, İngiliz donanmasının önemli savaş gemilerinden birinin adı Agamemnon'dur. Osmanlı Devleti'ni tarih sahnesinden silen Ateşkes Antlaşması da, yine bu Agamemnon savaş gemisinde imzalanır.

İmzanın ardından, Rauf Bey ve İngiliz Amiral Calthorpe şampanya kadehlerini imza şerefine kaldırırlar. 600 yıllık Os-

6 Kaymaz, agm, s. 258.

7 Kaymaz, agm., s. 259.

8 Hasan Dinçer, "Mondros Mütarekesi ve Sonrasındaki Gelişmeler (73-95)", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, ed. Temuçin Faik Ertan, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011, s. 73-74.

manlı Devleti'ni sonlandıran Antlaşma şerefine şampanya kadehi kaldırılıyordu.[9]

***

Ateşkes heyeti başkanı Rauf Orbay, Mondros'tan İstanbul'a döndüğünde bir basın toplantısı yaptı. Rauf Bey, sonuçtan çok hoşnut ve gururlu olduğunu, ülkenin ve saltanatın geleceğinin, imzalanan ateşkesle tümüyle güvenceye alındığını belirtti.

Türk ulusunun yok olmasını istemediğini belirtti ve şunu söyledi:

"Mütarekeyi imzalamak göreviyle İstanbul'dan yola çıkarken bugünkü gibi övünç ve sevinçle döneceğimi hiç aklımdan geçirmiyordum. İmzaladığımız mütarekeyle devletimizin bağımsızlığı, saltanatımızın hukuku tümüyle kurtarılmıştır. Sizi temin ederim ki, İstanbul'umuza bir tek düşman askeri çıkmayacaktır. Adana, eskiden olduğu gibi Osmanlı yönetiminde kalacaktır. Batum ve Kars da şimdilik boşaltılmayacaktır. Size tekrar ediyorum ki, İngilizler bize olağanüstü bir iyi niyet gösterdiler. Devletin bağımsızlığı, saltanatın hukuku, milletin onuru tümüyle kurtartılmıştır."[10]

Mondros Ateşkes Antlaşması, Türk kamuoyuna bir başarı olarak tanıtıldı. Osmanlı Mebûsan Meclisi, Mütareke Antlaşmasını oybirliğiyle onayladı. Osmanlı PTT'si, mutlu bir olayı kutlarcasına Mütareke için anma pulları çıkardı.[11] 1 Kasım 1918 sabahından geçerli olmak üzere, Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında nihai ateşkes ilan edildi.

9 Yaşar Yazıcıoğlu, *Her Yönüyle Lozan Antlaşması*, Kripto Kitaplar, Ankara, 2018, s. 42-43.

10 Bilâl N. Şimşir, *Malta Sürgünleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2017, s. 36.

11 *Hürriyet*, 14 Mart 2007.

İstanbul'da, Mondros Ateşkes Antlaşması için anma pulları çıkarılırken, Mustafa Kemal Paşa Suriye cephesindedir. Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ya telgraf çekerek Antlaşma'yı protesto eder. Şunları söyler: *"Osmanlı Devleti bu mütareke ile kendini kayıtsız şartsız düşmanlara teslim etmekle kalmıyor; düşmanların memleketi istilası için onlara yardımcı olmayı da vaat etmiştir."*[12]

***

İşgal donanmasının 61 parça savaş gemisinden oluşan filosu (15 muharebe gemisi, 11 kruvazör, 29 muhrip ve 6 denizaltı), 13 Kasım 1918 günü mütareke şartlarının kendilerine verdiği yetkiye dayanarak, İstanbul'u fiili olarak işgale başladılar. Ertesi gün müttefiklerin 11 savaş gemisi ile Yunanların bir zırhlısı daha İstanbul'a geldi ve gemi sayısı 73'e çıktı.[13] Bir ateşkes imzalanmış ve bu belgede bulunmayan maddelerden dolayı İstanbul'a 73 işgal gemisi gelmişti. Hatta bazı devlet adamları, donanmanın İstanbul'a 3-5 günlük bir ziyaret yaptığına bile inanıyordu.[14]

İngiltere ile çok eski bir dostluk olduğu ve onlardan zarar gelmeyeceği sanılıyordu. İşgalden bir yıl sonra, 5 Kasım 1919 tarihinde Savunma Bakanı Cemal (Mersinli) Paşa, hazırladığı bir raporla işgal güçlerinin sayısını bildirdi ve hükümetin dikkatini çekti. İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan'dan toplam 1.759 subay, 49.516 asker, 57 top, 411 makineli tüfek bulunuyordu.

İşgal Orduları Komutanlığı'nın denetim ve kontrolleri, 1919 yılı Kasım ayından itibaren daha da arttı. İşgal donanmasıyla birlikte getirilen ulaştırma gemileri ve baskın tarzında karaya

12 Yaşar Yazıcıoğlu, *Her Yönüyle Lozan Antlaşması*, Kripto Kitaplar, Ankara, 2018, s. 42-43; Falih Rıfkı Atay, *Atatürk'ün Hatıraları*, Pozitif Yayıncılık, İstanbul, 2019.

13 Genelkurmay ATASE Arşivi, 1-4 Kısım 51, F 28-30.

14 Abdurrahman Bozkurt, "İtilaf Devletlerinin İstanbul'da İşgal Yönetimi", Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, 2009, s. 20.

asker çıkarılması ile ilgili bilgiler Osmanlı Hükümeti'ne önceden verilmemişti. Buna rağmen, Padişah, Ateşkes'in imzalanması için elinden geleni yapmıştı.

***

Misak-ı Milli, Mebûsan Meclisi'nde 28 Ocak 1920'de kabul edildi.[15] Müttefik devletler, 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgale başladılar. İşgal güçleri, oldukça sert ve bazen de kan dökücü bir şekilde davrandılar. Aynı gün, bazı milletvekillerini de mecliste tutukladılar.

16 Mart 1920'de Rauf Orbay, Meclis Başkan Vekili Abdülaziz Mecdi Tolun ve Konya Milletvekili Vehbi Efendi, Meclis Heyeti olarak saraya giderler. Meclis Heyeti, padişahtan işgale karşı çıkmasını ister. Sultan Vahdettin, bu isteği kabul etmez.

Vahdettin, heyeti şöyle uyarır: *"İşittiniz mi beyefendi? Bu adamlar her şeyi yaparlar. Yaptıkları bu kadarla da kalmaz... Daha fazlasını yapmaya cüret edebilirler. Onun için meclisteki konuşmalarınıza dikkat edin."*[16]

Heyet: *"Efendim, ne yapsalar milleti yıldıramazlar. Millet, hilafet ve saltanata sadıktır, memleketin kurtarılması için uğraşıyoruz, müsterih olunuz padişahım!"*

Vahdettin: *"Rica ederim, dikkat edin. Bu adamlar her şeyi yaparlar, meclisteki sözlerinize dikkat edin."*

Heyet: *"Padişahım, bu kâfirlerin zoru işte şu su kenarına kadar geçer. Ötesine sökmez. Anadolu pulattır* (çelik). *Memleketin selameti için atıldığı mücadelede mutlaka muvaffak olacaktır. Bundan emin olunuz."*

15 Nur Bilge Criss, *İşgal Altındaki İstanbul 1918-1923,* İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 144-145.

16 Rauf Orbay, *Siyasi Hatıralar*, Örgün Yayınları, İstanbul, 2019, s. 244.

Vahdettin: *"Tekrar ediyorum, akıl için yol birdir, vaziyet meydandadır, isterlerse yarın Ankara'ya da giderler."*

Heyet: "Müsaade buyurun, Millî Misak ile tespit edildiği gibi, hilafet ve saltanat makamı ile memleketin kurtarılması söz konusudur. Fakat olaylara göre eğer biz, bu milletin duygularına tercüman olabiliyorsak, şunu arz edelim ki, milletin sizden istediği Meclis kararı olmadan herhangi bir uluslararası belgeyi imzalamamaktır. Aksi takdirde, istikbali çok karanlık görüyoruz. O kadar ki, sonucun ne olacağı şimdiden kestirilemez."

Vahdettin, şöyle cevap verir:

"Rauf Bey! Bir millet var, koyun sürüsü. Buna bir çoban lazım. O da benim."[17]

Vahdettin, çözümü bulmuştu: Millet koyun, kendisi de çoban...

***

Sevr Antlaşması toplantılarına, Fransa Başbakanı Millerand başkanlık ediyordu. 11 Mayıs 1920'de, toplantının açılış konuşmasından sonra Millerand, Osmanlı Heyeti'nden eski sadrazam Ahmet Tevfik Paşa'ya bir dosya verdi ve şunu söyledi:

"Müttefik devletlerin barış anlaşması şartları bunlardır. Size bir aylık süre veriyorum. Şartları inceleyin ve daha sonra gelin."

Protokol toplantısı sadece üç dakika sürmüştü. Ahmet Tevfik Paşa, dosyayı inceledikten sonra, 12 Mayıs 1920 günü Padişah'a ve Başbakanlığa telgraflar çekti:

"Verilen anlaşma koşullarının bir devlet kavramı ile ilgisi yoktur."

17 Rauf Orbay, *age*, s. 244.

Sevr Antlaşması'yla, Batı Anadolu işgal ediliyordu. Ermenistan ve Kürdistan adında iki devlet kuruluyordu. Erzurum, Van ve Bitlis gibi Türk illeri Ermenistan'a bırakılıyor ve bu devletin denize çıkışı için Trabzon bölgesinde bir koridor açılıyordu.

***

22 Temmuz 1920'de, Sevr koşullarını görüşmek üzere Padişah Vahdettin'in başkanlığında Saltanat Şûrası toplanır. Emekli General Rıza Paşa dışında, Şûra'daki tüm üyeler; Osmanlı'nın idam fermanı Sevr'in imzalanması yönünde kabul oyu verirler. Sevr'i imzalamak üzere; Eğitim Bakanı Hadi Paşa, Danıştay Başkanı Rıza Tevfik ve Bern Elçisi Reşat Halis'ten oluşan bir heyet görevlendirilir. Padişah Vahdettin ve Başbakan Damat Ferit, bu ağır koşullara rağmen Sevr'in imzalanmasını isterler. Padişah, 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'nın da imzalanması için emir vermişti.[18]

Osmanlı Devleti'nin idam kararı olan bu antlaşma, 10 Ağustos 1920'de Paris civarındaki Sevr Çini Müzesi'nin Neptün salonunda imzalanır.

Sevr Antlaşması'nın imzalanacağı toplantı sürerken, Osmanlı heyeti dört saat dışarıda bekletildi. Saat 16.00'da salona alınan heyetten, önce Hadi Paşa, sonra Rıza Tevfik ve Reşat Halis antlaşmayı imzaladılar. Ardından; İngiltere, Fransa, Belçika ve İtalya imzaladılar. En sonunda, Yunanistan Başbakanı Venizelos ve Yunanistan'ın Paris Büyükelçisi Romanis imza attılar. İmza töreni, 15 dakikada bitti. Antlaşmanın imzalanmasından sonra Yunanistan Başbakanı Venizelos, Türkiye'yi aşağılayan bir konuşma yaptı. Tören sonrası Venizelos, ülkesine bir başarı telgrafı

18 Temuçin Faik Ertan, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011, s. 118-119.

çekti. Bu haber üzerine, Yunanistan'da büyük şenlikler düzenlendi.[19] Osmanlı'nın 36. Padişahı Vahdettin, başında bulunduğu Osmanlı Devleti'nin idam fermanını direnmeden imzalatmıştı.

Sevr Antlaşması'na göre, Osmanlı Devleti; tarih sahnesinden siliniyor, Türk milletinin son yurdu da elden gidiyordu. Antlaşmanın, Türkiye'yi ilgilendiren bölümü şöyleydi: Doğu Anadolu'da bağımsız bir Ermenistan ile onun güneyinde özerk Kürdistan kurulacaktı. Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Suriye'yi Fransa; Irak ve Filistin'i İngiltere alacaktı. Osmanlı ordusu da lağvedilecekti.[20] Sevr, bir ulusun tarih sayfalarından silinmek istenmesinin adıdır. Ulusal tarihimizin en acı ve ibret veren bir belgesidir. Padişah Vahdettin, Sultan Alparslan'ın emanetini hiç direnmeden işgalcilere teslim ediyor, Millî Mücadele'yi başlatanlara karşı işgalcilerle işbirliği yapıyordu.

***

Ankara'da Millî Mücadele kadrosunun kurduğu TBMM, 19 Ağustos 1920'de Sevr'i tanımadığını ilan eder. Anlaşma'yı onaylayan Şûra üyeleriyle, imzalayanları vatan haini sayarak vatandaşlıktan çıkarır.[21] Böylece, Mustafa Kemal Paşa ve Millî Mücadele kadrosu, Sultan Alparslan'ın emanetine sahip çıkar.

Sevr imzalanmadan bir buçuk yıl önce, 30 Mart 1919'da Sultan Vahdettin, 15 yıllığına İngiltere'nin sömürgesi olmak için başvurmuştu. Vahdettin ve Sadrazam Damat Ferit'in birlikte hazırladığı bu ihanet belgesi, 30 Mart 1919'da İngiliz Yüksek Komiseri'ne verilir. 36. Osmanlı Padişahı, Türkiye'yi ken-

19 Turan Akıncı, *İşgal/İstanbul'da Yabancı Güçler (1918-1923)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2020, s. 247-248.

20 Kara Harp Akademisi, *Sevr ve Lozan Antlaşmaları ile Montrö Boğazlar Sözleşmesi*, İstanbul, 2003.

21 Hamza Eroğlu, *Türk İnkılap Tarihi*, Savaş Yayınları, Ankara, 1990, s. 149-150; Temuçin Faik Ertan, *age*, s. 118.

di elleriyle İngiltere'ye teslim ediyordu. Bununla da yetinilmez. Vahdettin'in temsilcisi sıfatıyla Sadrazam Damat Ferit, 12 Eylül 1919'da İngiltere ile başka bir gizli antlaşma imzalar. Buna göre, Boğazlar İngiltere'nin kontrolüne verilecek, Türkiye'de bağımsız bir Kürdistan kurulacak, Millî Mücadele'ye karşı İngiltere bir kolluk teşkilatı kuracak, Türkiye Mısır ve Kıbrıs üzerindeki bütün haklarından vazgeçecektir.[22] **Osmanlı'nın 36. Padişahı ve 115. İslam Halifesi, "Cihat" bile ilan etmeden son Türk yurdunu İngiltere'ye teslim ediyordu.**

İngiliz desteğindeki Yunan Ordusu, Ankara'ya 50 kilometre mesafedeki Haymana ve Polatlı'ya kadar gelir. Yunan ordusunun gücü, 230 bin askere ulaşır. Hedef Ankara'dır. Osmanlı'nın başkentlerinde, 35 Osmanlı padişahının türbesi işgal altındadır. Padişah'ın imzalanmasını istediği Sevr buydu. Son Türk yurdunun yok olmasıydı.

Ve Üç Mustafa... Mustafa Kemal, Mustafa Fevzi, Mustafa İsmet... Ve vatandan başka sevgili tanımayan o kahraman ordu ve o kuşak... Ellerinde işgalcilere karşı tek atımlık mühimmat kalmıştı... Yokluk ve kıtlık içinde, dünya savaş tarihinin altın harflerle kaydedeceği muhteşem bir zafer kazanırlar. Sakarya Meydan Muharebesi, ardından Büyük Taarruz... Türk milletinin idam fermanını ve Türklerin son yurtları olan Anadolu'dan kovulma kararını, Sevr'i çöpe atarlar... Türklerin 1683'te, İkinci Viyana bozgunu ile başlayan kovulma sürecini, 238 yıl sonra 1921'de durdururlar. Hangi koşullarda? Ayaklarında ayakkabı yoktur, savaş için doğru dürüst kıyafetleri yoktur.

Büyük Taarruz hazırlıkları aşamasında, Maliye Bakanı Hasan Fehmi (Ataç): **"Ordu defterdarlarından hesap istedim. Baktım ki, bazı birliklerde iki ay, bazı birliklerde 14 ay maaş alamamış subaylar var"** diyerek ordunun durumunu özetler. Bu kahramanlar, işte bu koşullarda Sevr'i yırttılar ve kanlarıyla bu vatanı yeşerttiler...

22 Yusuf Hikmet Bayur, *Atatürk-Hayatı ve Eserleri, Doğumundan Samsun'a Kadar,* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1990.

Sakarya Meydan Muharebesi Zaferi'nin ardından, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ile görüşen Fransa Temsilcisi Franklin Bouillion, Başkomutan'a şöyle diyordu: ***"İngiliz Hükümeti'nin açık kapalı tüm hesaplarını Sakarya Zaferi'yle alt üst ettiniz. İtiraf edeyim ki bizim hesaplarımızı da... Kağnı kamyonu yendi..."***[23]

***

İstanbul gençliği, Millî Mücadele'yi destekliyordu. Çünkü, özgür ve demokratik bir ülkede yaşamak istiyorlardı. Gençler, belirledikleri bir gün, tünel meydanında buluştular ve Mustafa Kemal Paşa ile silah arkadaşlarının fotoğraflarını taşıdılar. Bu dönemde, bu fotoğrafları taşımak ve bulundurmak suçtu. Fotoğrafhanelerin büyük bölümü, Rum ve Ermenilere aitti. Stüdyoların vitrinlerinde, genelde işgal kuvvetleri komutanlarının fotoğrafları sergileniyordu. Genç üniversiteliler, bu fotoğrafhaneleri bastılar ve vitrinde bulunan resimleri ve afişleri yırtıp attılar. Bu olaylar yaşanırken, işgal polisi de meydandaydı ve hiçbir şeye karışmadı. Üniversiteli gençler; boşalttıkları vitrinlere, Mustafa Kemal'in fotoğraflarını koydular.

Peyam-ı Sabah gazetesinin Millî Mücadele karşıtı başyazarı Ali Kemal, İstanbul'daki gençlerin hedefi olmuştu. Kuvayı Milliye aleyhine yazmaya devam ediyordu. Gençler, Ali Kemal'e öfkeliydi. Sirkeci'den Bâb-ı Âlî'ye giden Ali Kemal'in yolunu bekleyen gençler, ceplerindeki yumurtaları ona attılar.[24]

***

23 Ali Fuat Cebesoy, *Moskova Hatıraları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982.

24 Akıncı, *age*, s. 300.

26 Ağustos 1922 günü başlayan Büyük Taarruz ve ardından 30 Ağustos Başkomutan Meydan Muharebesi zaferiyle, Yunan ordusu büyük kayıplar vererek Anadolu'dan sürüldü. İşgalcilerin elinde, savaşacak asker ve ordu kalmamıştı. İngiltere'nin Atina Büyükelçisi Sir Francis Oswald Lindley, İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horace'ye şu bilgi notunu iletti:

"Yunan ordusu, biz destek vermediğimiz takdirde savaşı kaybeder ve saf dışı kalır. Bu noktada Ankara ile savaşmak için bulabileceğimiz en ucuz kuvvet Yunan ordusudur. Tabii bundan sonra savaşacak askerleri kalırsa."[25]

Padişah Vahdettin ve Başbakanı Damat Ferit işte bu koşullarda, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere, Türk İstiklal Savaşı kahramanlarını idama mahkûm ettiriyordu.

***

Türkiye Büyük Millet Meclisi, 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırdı. Saltanat hakkındaki bu karar üzerine, İstanbul hükümeti, kendi durumunu belirlemek için toplandı. Mevcut durum karşısında, Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa'nın yapabileceği fazla bir şey kalmamıştı.[26] Hükümetin önünde iki yol vardı. Ya devam etmek ya da egemenliği Ankara'ya devretmek.

Ahmet Tevfik Paşa Hükümeti, 2 Kasım 1922 günü, Yıldız Sarayı'nda Sultan VI. Mehmet Vahdettin'in başkanlığında toplandı. Durum görüşüldü ve saltanatın kaldırılması hakkındaki haberler teyit edilinceye kadar, bir karar verilmemesi sonucuna varıldı. Millî Eğitim Bakanı Sait Bey ise, artık istifa etmekten başka çareleri olmadığını belirtti. [27]

25 Sir Horace Rumbolt, Yazışmalar, No. 9, 22 Eylül 1922.
26 Nurten Çetin, *Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa*, Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2015, s. 513; *İkdam*, 4 Kasım 1922.
27 *Akşam*, 3 Kasım 1922.

Hükümetin birliği bozuldu. Yıldız Sarayı'nın bir odasında, Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa, kabinede görev yapan üç eski Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, Salih Kezrak Paşa, Ali Rıza Paşa ve Şeyhülislam Nuri Efendi bir daha toplandılar. Bu toplantı, çok uzun sürdü ve saat 20.00'de hükümetin ertesi sabah istifa edeceği açıklandı.

4 Kasım 1922 günü sabahı, Sadrazam Konağı'nda toplanan paşalar istifanın ne şekilde gerçekleşeceğine karar verdiler. Aslında çoğu koltukta oturmayı sürdürmek derdindeydi. Çünkü devletin imkânlarını kullanmak hepsinin hoşuna gidiyordu. Ahmet Tevfik Paşa, İstanbul'u yöneten işgalci Yüksek Komiserler Kurulu'nu ziyaret ederek hükümetin istifa edebileceğini bildirdi.

4 Kasım 1922 günü kabine bir daha toplandı ve bu toplantı bir buçuk saat sürdü. Toplantıda ilk olarak Maliye Bakanı Tevfik Bey, hükümetin istifası yönünde görüşünü belirtir. İkinci konuşmayı yapan Adalet Bakanı Mustafa Efendi şunları söyler:

"Ankara'da TBMM'nin verdiği kararı, millî iradenin ortaya çıkması şeklinde kabul ediyorum. Bu irade karşısında boyun eğmek mecburiyetindeyiz."[28]

Bu sözler üzerine, salonda derin bir sessizlik olur. Kimsenin konuşacak hâli yoktur. Eğitim Bakanı Sait Bey, kendisinin iki gün önce Saray'daki toplantıda İçişleri Bakanı'yla beraber istifa etmek istediğini ama bu konuda şu ana kadar beklediklerini söyler. Eğer kurul toptan istifa etmeyecekse, kendisinin istifa edip toplantıyı terk edeceğini bildirir. Bu sözler üzerine Adalet Bakanı Mustafa Efendi ve Maliye Bakanı Tevfik Bey de toptan istifa edilmeyecekse çekildiklerini açıklarlar. Bu durum üzerine, Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa, Padişah'a hükümetin istifasını sunar.[29]

---

28 Nurten Çetin, *age*, s. 515.
29 *İkdam*, 4 Kasım 1922.

* * *

TBMM'nin saltanatı sonlandırmasıyla sonuçlanan ve egemenlik hukukunun TBMM'nin manevi şahsiyetinde toplandığına ilişkin kabul edilen yasa, 5 Kasım 1922'de İstanbul'daki bütün bakanlıklara resmen bildirilir.[30]

10 Kasım 1922 günü, Sultan Mehmet Vahdettin, İstanbul'daki son Cuma selamlığına çıkar. Tören, Yıldız'daki Hamidiye Camii'nde düzenlenir. İmam, minbere çıkar ve hutbelerde okunması gelenek olan, **"Es Sultan İb-nü's- Sultan es Sultan Mehmet Vahdettin Han İbni's-Sultan Abdülmecit Han"** şeklindeki tantanalı ve zincirleme elkâb[31] silsilesi, bu hutbede ilk defa söylenmez.

Sultan Vahdettin, Millî Mücadele'ye karşı çıkmak için verdiği talimatlarla çıkarılan fetvalar, beyannameler ve Kuvayı İnzibatiye gibi faaliyetlerin sorumluluğunu taşımaktaydı. Padişah, son gelişmeler üzerine çok endişeliydi.

Ankara Hükümeti'nin İstanbul temsilcisi Refet Bele, Padişah'ı Yıldız Sarayı'nda ziyaret eder. Refet Paşa, büyük bir saygı göstermesine rağmen Vahdettin, yurtdışına gitme konusunda fikrinden vazgeçmez. Bu dönemde TBMM, saltanatı kaldırma konusunda karar vermesine rağmen padişaha bir bildirimde bulunmaz. İstanbul'u ürkütecek hiçbir harekete girişmez. Ülkenin işgal edilmiş olmasını ve Ankara Hükümeti'nin Millî Mücadeleyi kazanmasını anlamaya Vahdettin'in psikolojisi yetmemişti. Vahdettin artık yurtdışına gidip sakin bir yerde yaşamak istiyordu. Sultan, en yakınındaki yaverlerine bile hiç güvenmiyordu.

* * *

30 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon 030/10, yer 202/379/3.

31 Elkab (Ar.): Eskiden hükümdarlardan itibaren bütün devlet memurları için rütbelerine göre kullanılan belli resmî unvanlar.

Padişah, yurtdışına kaçma planlarını eski kayınbiraderi Yarbay Zeki aracılığıyla yapıyordu. İngilizler, Vahdettin'den yazılı bir başvuru istediler. Harbiye'deki İstanbul İşgal Başkomutanlığı'na 16 Kasım 1922'de bir mektup verildi. İşgal Komutanlığı, mektubu Londra'ya sordu. İngiltere, Vahdettin'in yurtdışına çıkmasına yeşil ışık yaktı. Vahdettin, rahat bir nefes almıştı.[32] Vahdettin'in İngiltere'ye yazdığı sığınma talebi mektubu:

"İstanbul İşgal Orduları Başkomutanı General Harington Cenaplarına

İstanbul'da hayatımı tehlikede gördüğümden, İngiltere devletine sığınır ve bir an önce İstanbul'dan başka bir yere götürülmemi talep ederim efendim.

16 Kasım 1922. Müslümanların Halifesi Mehmet Vahdettin"

Ankara hükümeti de olayları adım adım takip ediyordu.

Vahdettin, harem dairesine geçti ve hazırlıklarını tamamladı. Haremindeki birinci kadın Nazikedâ Hanım, ikinci kadın Mevhibe Hanım ve Nevzat Hanım'a gerekli bilgileri verdi. Kendisinin yurtdışına çıkmasından sonra, hanımefendiler arkadan gönderilecekti.

16 Kasım 1922 gecesi, Sultan Vahdettin Harem'e geçmedi. Tören köşkünde geceyi geçirdi. Ertesi sabah, kendisiyle gidecek kadroyu seçti. Oğlu Ertuğrul Efendi, Başmabeyinci Kurmay Ömer Paşa, Baştabip Tuğgeneral Reşat Paşa, Yarbay Zeki, Seccadecibaşı İbrahim, Tütüncübaşı Şükrü, Berberbaşı Mahmut Bey, ikinci muhasip Mahzar ve üçüncü muhasip Hayrettin ağalar, Padişah'la gideceklerdi.[33]

Sultan Vahdettin, 17 Kasım 1922 günü erken saatte, geceyi geçirdiği Tören Köşkü'nün arka kapısından yürüyerek Serencebey Yokuşu'na çıktı. Cadde üzerinde, İngiliz ordusunun güvenlik

32 Tarık Mümtaz Göztepe, *Mütareke Günleri*, haz. Afşin Günaydın, Cümle Yayınları, Ankara, 2017, s. 674.

33 Tarık Mümtaz Göztepe, *age*, s. 674.

aracı bekliyordu. Caddenin çevresi, İngiliz bahriye askerleri tarafından çevrilmişti. İngiltere'nin İstanbul'daki İşgal Komutanı General Harington ve emrindeki subaylar, Yıldız Sarayı'nın Dış Karakol binasını geçtikten sonraki alanda bekliyorlardı.

Vahdettin, kendisini bekleyen komutanla çok samimi şekilde tokalaştı. Araçlardan en öndekine Padişah, Şehzade Ertuğrul Efendi, Yarbay Zeki ve General Harington bindiler. Padişah'ın emrindeki yedi kişi de, diğer araçlara bindiler. Konvoya eşlik eden diğer araçlarda ise silahlı İngiliz deniz piyade askerleri vardı. Vahdettin ve beraberindekiler, araçlarla Dolmabahçe Sarayı'na geldiler. Saray rıhtımında, İngiliz donanmasına ait büyük bir motor bekliyordu. 10 kişilik kafile, sarayda vakit kaybetmeden motora bindi. Dolmabahçe açıklarında, İngiliz Ordusu'nun Malaya zırhlısı harekete hazırdı.

Vahdettin, zırhlıya adım attığı an selamlama topları ateşlendi.[34] Padişah, geminin arka direğinde dalgalanan İngiliz bayrağını selamladı. Bu kısa törenden sonra Padişah, filo komutanı Amiral Sir de Brock tarafından asker selamı ile karşılandı.[35] Vahdettin, zırhlının salonuna alındı ve bu arada İngiliz Komiseri Sir Nevile Henderson[36] huzura çıktı.

General, Padişah'ı Kral 5. George adına İngiliz gemisi ve bayrağı altında selamlamaktan gurur duyduğunu ve kendisinin her türlü mal ve can emniyetinin İngiltere'nin güvencesinde olduğunu bildirdi. Zat-ı Şahane'nin her emrinin yerine getirileceğini söyledi. Gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra Malaya zırhlısı Dolmabahçe'den demir aldı ve Marmara'ya doğru yol almaya başladı. Sarayburnu geçilince, Sultanahmet Camii'nin ve Ayasofya'nın minareleri ufukta kaybolmaya başladı. Osmanlı Devleti'nin 36. Padişahı Sultan VI. Mehmet Vahdettin; halkını hürriyet, adalet, güvenlik ve medeniyet dünyasına taşımak yerine kolay yolu seçerek, bir düşman gemisiyle ülke-

34 Tarık Mümtaz Göztepe, *age*, s. 675.
35 Sir Osmand de Beauvoir Brock (1869-1947): Birleşik Krallık Akdeniz Filosu Komutanı.
36 Sir Nevile Meyrick Henderson (1882-1942): Birleşik Krallık Yüksek Komiseri.

den kaçıyordu.[37] Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te fethettiği İstanbul'u, 469 yıl sonra işgalcilere terk ediyordu.

***

Bu kaçış, egemenlik gücünü yitirmiş yeteneksiz bir hükümdarın, yalnızca can kaygısıyla giriştiği kişisel bir eylem değildi. En önemlisi, Avrupa'yı 500 yıl etkisi altına alarak dünya siyasetine yön vermiş büyük bir devletin çöküşünü noktalayan dramatik bir tarihî olaydı. Osmanlı Devleti'nin hükümdarı, dünya Müslümanlarının dinî önderi, Hıristiyan bir devlete sığınarak ülkesinden kaçıyordu. Böyle bir durum, 1400 yıllık İslam tarihinde ilk kez oluyordu. Başka bir deyişle, "Peygamber'in temsilcisi" gâvurlara sığınıyordu.[38]

Kaçışı, tüm ülkede çok sert söylemlerle kınandı. Dağılmış olsa da büyük bir tarihe sahip koskoca bir devletin son temsilcisi, Osmanlı'yı parçalayan devletin işgalci ordusuna sığınarak kaçmıştı. Konumuna hiç yakışmayan bu adım, kendisini, Yunan Ordusu'na sığınan Ethem'in düzeyine düşürmüştü.

Atatürk Nutuk'ta Vahdettin'in kaçışı için sert konuşur:

"Vahdettin gibi hürriyet ve yaşamını milleti içinde tehlikede görecek kadar adi bir yaratığın, bir dakika bile olsa, bir milletin başında olduğunu düşünmek ne hazindir. *Şuna sevinebiliriz ki bu alçak, mirasına konduğu Saltanat makamından, millet tarafından atıldıktan sonra, alçaklığını tamamlamış bulunuyor...*

Âciz, adi, duygu ve anlayıştan yoksun bir yaratık, kendisini kabul eden herhangi bir yabancının koruyuculuğuna sığınabilir. *Ancak, böyle bir yaratığın bütün Müslümanların Halifesi sıfatını taşıdığını belirtmek elbette doğru değildir. Biz Türkler,*

37 Akıncı, *age*, s. 333-334.

38 Paul Gentizon, *Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu*, 2. baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1994, s. 37-38.

bütün tarihimiz boyunca hürriyet ve istiklale sembol olmuş bir milletiz.

Değersiz yaşamlarını iki buçuk gün daha, alçakçasına devam ettirebilmek için her türlü düşkünlüğü gösteren halifeler oyununu da ortadan kaldırabileceğimizi gösterdik..."[39]

***

17 Kasım 1922'de, Malaya zırhlısı ile İstanbul'dan kaçan Vahdettin, 20 Kasım 1922'de Malta'ya ulaşır.

Vahdettin, ulusun vicdanını ciddi anlamda rahatsız eden ağır suçlar işlemişti. Anadolu'da, Türk ordusu yokluklar içinde savaşırken, Padişah, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları için idam kararını onaylamıştı.

Dünyanın en kutsal, en meşru ve en haklı savaşlardan biri olan Türk İstiklal Savaşı'na karşı işgalcilerle işbirliği yaptı. İşgalcilerle anlaştı. İstiklal Savaşı'na karşı düzenlediği iç isyanlarla kardeş kanı akıttı.

Vahdettin, 21 Kasım 1922'de Malta'ya ayak basarken artık "halife" değildi. Halife olmayan Padişah, İngilizlerin hiçbir işine yaramazdı. Bu nedenle İngilizler, Vahdettin'de kullanılacak Halifelik unvanı kalmayınca, ondan kurtulmaya karar verdiler. Vahdettin'in İngiliz topraklarında oturmasını istemediler. Vahdettin, Hicaz Kralı Şerif Hüseyin'in daveti üzerine Malta'dan Mekke'ye gitti. Ardından, İsviçre'ye oradan da İtalya'ya gönderildi.

***

39 Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, haz. Taha Mazman, Toplumsal Çözüm Yayınları, İzmir, 2009, s. 654-655.

Vahdettin, San Remo'da bulunduğu günlerde, ABD Başkanı'na bir mektup yazar. Mektupta, Ankara Meclisini, Mustafa Kemal Paşa'yı şer zümresi ve isyancı olarak niteler. ABD Başkanı'ndan yardım isteğinde bulunur. Bu mektup, Halis Reşat Bey tarafından Paris'te bulunan ABD Elçiliği'ne teslim edilir. Elçilik de bu mektubun orijinalini ve İngilizce çevirisini, 15 Nisan 1924 tarihli bir yazıyla Washington'a göndermiştir. Bu mektup, ABD Ulusal Arşivi'nde 86700/1788 numarada kayıtlıdır:

"Amerika Cemahir-i Müttefikiye Reisi Mösyö Coolidge Cenablarına.

Siyasi olayların ve gelişmelerin tüm içyüzünü, hangi nedenlerden dolayı Saltanat merkezimi geçici bir süre için terk etmek zorunda kaldığımı biliyorsunuz. Bu konuda ayrıntılı bilgi sunmayı gereksiz görüyorum.

Bu süresiz uzaklaşmanın, babadan kalma sahip olduğum saltanat ve hilafet makamından vazgeçtiğim anlamına gelmeyeceği açıktır. Ankara Meclisi gibi isyancı bir fitnenin bu konuda alacağı tüm kararların geçersiz olacağını bildiririm. Şöyle ki; İslam hilafetinin Osmanlı Saltanatı'ndan soyutlanması ve ayrılması ve hilafetin tümüyle kaldırılması dini, kavmiyeti, vatanı belirsiz ve karışık askerlerden ve öteki sınıflardan oluşan küçük bir şer zümresinin kısmen zorla ve kısmen bilgisizlik ve gafletle yönlendirdiği beş-altı milyonluk Türk kavminin yetki alanı içinde değildir. *Bu ancak tüm İslam dünyasınca atanan uzman kişilerden oluşan bir meclisin toplanması ve tüm din bilginlerinin ortak kararı ile çözümlenecek büyük bir evrensel sorundur. İslam bilginlerinin bildiği üzere şeriata aykırı kararlar hangi makamdan olursa olsun sonuçsuz kalmaya mahkûmdur.*

Bundan başka bu durumun, içinde bulunulan koşullarda İslam dünyasında sonuçları pek vahim olabilecek büyük bir heyecana yol açacaktır. Ayrıca gelişmiş ülkelerin iç güvenliklerine de büyük bir etki yapacaktır.

Hanedanımın ileri gelenleri aleyhinde Ankara Meclisi tarafından kabul edilen sürgün ve kovma, emlakine ve bireysel mallarına el koyma gibi haksız kararları hanedanım bireylerini, insan ve kişilik haklarından soyutlar mahiyettedir.

Bu konuda yüce kişiliğiniz ve cumhuriyet hükümetiniz tarafından olanaklar ölçüsünde yapılabilecek yardımları pek değerli sayacağımı açıklamaya gerek yoktur. Bu vesile ile sağlıklı olmanızı yüce haktan niyaz eylerim.

13 Mart 1924, Mehmed Vahideddin"[40]

***

Vahdettin, Malta'dan Avrupa'ya geçmiş ve İtalya'da San Remo'da orta boy bir villaya yerleşmiştir.[41] Daha sonra, İstanbul'da bıraktığı eşleri ve eşlerinin yardımcıları da gelince 40 odalı Magnoli (Manolya) villası adlı büyük bir köşkte yaşamaya başlamıştır. Köşkün yıllığı 600 İngiliz lirasıdır.[42]

Tarık Mümtaz Göztepe, Vahdettin'in bu köşkteki yaşamını şöyle anlatır:

"*Nefis bir saray yavrusu olan villa 40 odası, 15 dönümden geniş bir portakal, limon korusu ve bahçesi bulunan, beyaz renkli mükellef bir kasırdı... İstanbul'dan gelen harem erkânı arasında baş haremi Nazikeda, ikinci haremi Meveddet Kadınefendiler ile son haremi Nevzat ve hemşiresi Nesrin Hanımlar ve Sultan Vahdettin'in 2. Hazinedarı ile birkaç saraylı bulunuyordu... Derhâl, Kadınefendileriyle, hazinedar ustalarıyla mükellef bir harem hayatı meydana gelmiş, musahipler, yaverler*

40 Sinan Meydan, *Cumhuriyet Tarihi Yalanları 1. Kitap*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2010, s. 270-271.

41 Doğan Avcıoğlu, *Türkiye'nin Düzeni, 1. Kitap*, İstanbul, 2001, s. 210.

42 A. Şükrü Esmer, "Vahdettin'le San Remo'da Bir Karşılaşma", *Yakın Tarihimiz*, c. 4, s. 215-217.

ve esvapçıbaşından, ibriktarbaşına kadar bütün beyler kadrosu kuruluvermiş ve meşhur Mabeyn-i Hümayun tam tertip canlanmıştı... Osmanlı İmparatorluğu'nun bütün teşrifat ve merasim usulleri olanca titizliğiyle korunuyordu... Sultan Vahdettin'in özel hizmetine ayrıca Natalina isimli ufak tefek ve sarışın bir İtalyan kızı tayin edilmişti. Bu kasrın tam karşısında küçük ve zarif bir kasır (küçük köşk) daha vardı. Sultan Vahdettin'in sarayı bir nevi mabeyin dairesi hâline getirilmişti... Yaver Zeki, bu küçük kasırda kalıyordu. Burası dominyonlarda görevli zengin ve hâkim-i mutlak İngiliz sömürgecilerine parmak ısırtacak bir refah ve konfor bolluğu içinde yüzüyordu..."[43]

Göztepe, Köşk'ü anlatmayı sürdürüyor:

"Sultan Vahdettin adamlarına, Padişahlığı esnasında aldıkları maaşları, gurbette de fazlasıyla ve düzenli olarak veriyordu. Bu bol maaşlı kapı yoldaşlarına gün doğmuştu. Hepsi de İstanbul'daki ikbal günlerinde aldıkları maaşlardan yüksek aylık alıyor. Ayrıca da Yıldız Sarayı'nın meşhur mutfağını aratmayacak mükellef ve zengin bir mutfak, sofra sofra yemekler yetiştiriyordu. Öğle ve akşam yemeklerine, burada bir de mükellef sabah ve ikindi kahvaltıları ilave edilmişti. Yıldız Sarayı'nın o zengin ve meşhur mutfağı, çeşit ve nefisliğinden çok şey kaybetmeden San Remo'da da devam ediyordu."[44]

***

Prof. Dr. Salâhi R. Sonyel, *Gizli Belgelerde Mustafa Kemal, Vahdettin ve Kurtuluş Savaşı* adlı kitabında, Vahdettin'in 3.000 altın ve bir sandık mücevherle kaçtığını belirtiyor.

"Vahdettin, 17 Kasım 1922'de oğlu Ertuğrul, beş eşi, doktoru, müzik hocası, başmabeyincisi, iki sekreter, sandık dolusu

43 Tarık Mümtaz Göztepe, *Vahdettin Gurbet Cehenneminde,* İstanbul, 1968, s. 111.
44 Meydan, *age*, s. 267-268.

mücevher ve 3.000 Osmanlı altın lirası ile sarayından gizlice alınarak, İngiliz Malaya savaş gemisiyle Malta adasına götürülmüş, ancak makamından istifa etmediğini açıklamıştı."[45]

Teoman Ergül'e göre ise, Vahdettin kaçmadan önce Yıldız Sarayı tören köşkünde, gözetimi altında, mücevherat, kıymetli taşlar ve som altından bir tablayı paketleyip sandıklara yerleştirmiş, tabancalar da eşyaların altına konulmuştur.

Daha ne alsın?

Vahdettin, sürgünde çok sıkıntı çekti, sefalet ve yoksulluk içinde yaşadı diyenlere bir cevaptır bu...

***

Vahdettin'in İngilizlere hoş görünmek için izlediği politika, devlet yerine kişisel çıkarları tercih etmesi açısından ibret vericidir.

Son Padişah, İngilizlere şirin görünmek için Boğazlıyan Kaymakamı'nın idam hükmünü, 1919'da Türk halkının idam kararına karşı yaptığı yoğun protestolarına rağmen onaylar. Boğazlıyan Kaymakamı Mehmet Kemal Bey, Ermenilerin tehcirinde suçlu olduğu yalanıyla, İngilizlere yaranmak için tutuklanır ve idama mahkûm edilir.

Vahdettin, Şeyhülislam'a şunları söyler:

"Mahkeme hükmünü okudum... Siz de okuyunuz. Bu adamın suçu sabittir, hükmün onayında tereddüt etmiyorum... Lakin bu yoldaki hükümler devam edecek... İş intikam ve karşılık verme şeklini alabilir... Her ne kadar bu kararın hafifletilmesi hukukta var ise de, kayırma, koruma anlamı verilebilir... Bu da şu siyasi durum içinde doğru olmaz!.."[46]

45 Salâhi R. Sonyel, *Gizli Belgelerde Mustafa Kemal, Vahdettin ve Kurtuluş Savaşı*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2010, s. 203.

46 Yılmaz Çetiner, *Son Padişah Vahdettin*, Milliyet Yayınları, 1993, s. 93.

Vahdettin, suçsuz, günahsız sadece görevini yapan Boğazlıyan Kaymakamı'nın idamını bu şekilde onaylar. İdam Fetvası, idamından bir gün sonra gelir.

Padişah ve onun Sadrazamı Damat Ferit, İngilizlere yaranmak için, düzmece mahkemeyle Boğazlıyan Kaymakam Mehmet Kemal Bey'i idam ettirirler.

Masum Mehmet Kemal, 10 Nisan 1919'da Beyazıt Meydanı'nda asılır.

Son sözleri şöyleydi:

"Sizlere yemin ederim ki ben masumum!.. Ecnebi devletlere yaranmak için beni asıyorlar. Eğer adalet buna diyorlarsa, kahrolsun böyle adalet!"[47]

***

Ankara'da Meclis'in açılmasından hemen sonra, 11 Mayıs 1920'de, Millî Mücadele'nin lideri Mustafa Kemal Paşa idama mahkûm edilir. Vahdettin, idam kararlarını 24 Mayıs 1920'de onaylar. Ardından, 15 gün içerisinde İsmet İnönü, Fevzi Çakmak, Ali Fuat Cebesoy, Fahrettin Altay, Ankara Müftüsü Rifat Börekçi, Halide Edip Adıvar gibi Millî Mücadele yolculuğuna katılanların bazıları idama mahkûm edilirler. Padişah Vahdettin, idam kararlarını gecikmeden onaylar. [48]

Mustafa Kemal Paşa, bugünlerde hayatının en sıkıntılı günlerini yaşamaktadır.

Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam* adlı kitabında o günleri tarihe not düşerek anlatır:

"Ankara dışında bir tepenin üzerinde iki katlı, soğuk ve çıplak okul binasına kapanarak, gece gündüz didinen, çaba

47 Taha Niyazi Karaca, *Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey Olayı*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 243-283.

48 Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, c. 3, TTK, Ankara, 1995.

harcayan bu Tek Adam, o günlerde, denebilir ki, kaderiyle tek başına boğuşuyordu. Ne askeri, ne ordusu vardır. Dünyanın en büyük devletlerine karşı çıkmıştır. Padişah onu asi ilan etmiş, başını getirene ödül koymuştur. Anzavurlar, Gavur İmamlar, Saray'a cariye satarak şereflenen Gürcü, Abaza, Çerkez beyleri ayaklanmışlardır. Yerli-yabancı casuslar ortalıkta kol gezmekte, her taşın altında bir yılan kaynamaktadır... Hilafet Ordusu'nun bildirilerini, isyan bölgelerinde; İngiliz konsoloslar, Ermeni doktorlar, Rum komitacıları dağıtmaktadır... Ankara Ziraat Okulu'na dört yandan, azgın bir kin ve düşmanlık dalgası gelmektedir."[49]

Halide Edip, o sıkıntılı günleri şöyle kaleme alır:

"Genellikle birkaç saat uyuyabilmek için sabahın erken saatlerinde odalara çekilirdik. Fakat uyumak mümkün olmazdı. Hilafet Ordusu mensuplarının ne zaman bizim yerimizi de basıp, yatağımızda bizi boğazlayacağını tahmin edemiyorduk. Hepimiz yorgunluktan bitkin haldeydik. Mustafa Kemal Paşa'yı o günlerdeki kadar yorgun, üzgün ve bazen de ümitsiz görmüş değilim."[50]

***

İstiklal Savaşı sırasında İngiliz İstihbarat Subayı olan H. C. Armstrong anılarında, o günleri şöyle yazar:

"Mustafa Kemal sırtını duvara vererek dövüştü. Sık sık hasta oluyordu. Böbreklerindeki sorun zaman zaman büyük acılar çekmesine, sık sık ateşlenmesine yol açıyordu. Yaşamı sürekli tehlike altındaydı. Ankara çevresindeki köyler birer birer Hilafet Ordusu'na katılmaya başlamıştı. Ziraat Mektebi'nin her an basılma olasılığı vardı. Bu durumda kuşkusuz linç edi-

49 Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, c. II, Remzi Kitabevi, 1981, s. 219-220.
50 Halide Edip Adıvar, *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, Atlas Kitabevi, 1994, s. 124.

lerek öldürülecekti. Nöbetçiler geceleri çevrede kuşkulu kişiler görüyordu. Bekçi köpeği Karabaş zehirlenmişti. ***Mustafa Kemal ve Albay Arif giysilerini çıkarmadan uyuyordu.*** *Arif akşamları uyuyor, daha sonra Mustafa Kemal'in uyuduğu sabah saatlerine kadar nöbet bekliyordu. Avluda, dizginleri hazır, eyerlenmiş ve yalnızca kolonlarının sıkıştırılmasını bekleyen atları, bir mahmuz darbesiyle Sivas'a doğru yola koyulmak üzere hazır bekliyordu. Halide Edip, silah kullanmayı öğrenmişti; Adnan, yanında zehir bulunduruyordu.* ***Padişah'ın adamlarının, yakaladıkları millicilerin tümüne yaptığı işkenceyle karşılaşmaktansa, zehiri kullanmayı tercih edeceklerdi...*** *Mustafa Kemal köşeye sıkışan soylu bir kurt gibi dövüştü. Ne sordu ne merhamet gösterdi..."*[51]

İşte, Padişah Vahdettin'in Millî Mücadele kahramanlarına karşı düşmanca tutumu buydu...

***

10 Nisan 1920'de, Vahdettin'in onayıyla dönemin Şeyhülislamı Dürrizade Abdullah'ın verdiği fetvalar, İngiliz ve Yunan uçaklarıyla Anadolu'ya atılır; işbirlikçi gazetelerde yayımlanır. Bu fetvalar; Rumlar, Ermeniler, Hürriyet ve İtilaf Partisi tarafından dağıtılır. Fetvaların özeti şöyledir:

"Padişahın izni olmadan işgalcilere karşı duranları, asker ve para toplayanları tek tek veya topluca öldürmek, din gereği ve görevidir! Milliyetçi öldürenler gazi sayılır, bu yolda ölenler şehit!"[52]

Damat Ferit Hükümeti'nin Adalet Bakanı Ali Rüştü Efendi, **"Yunan ordusunun başarısı için dua edilmesini"** ister. Balıkesir, Bursa ve Uşak'ın Yunanlarca işgal edilmesi üzerine de, **"Yunan**

51 H. C. Armstrong, *Bozkurt*, Arba Yayınları, İstanbul, 1996, s. 104.
52 Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2020, s. 80-83.

ordusunun ilerlemesi, hükümetimizin programına uygundur" diyecek ve Yunanların işgal etmediği illeri, **"kurtarılmamış iller"** olarak tanımlayacaktır.[53]

***

Padişah, kaçtıktan sonra bile İngilizleri Türkiye'ye karşı desteklemeye devam eder. İngiltere'nin Musul'u Türkiye'ye vermemek için çıkarttığı Şeyh Sait Ayaklanması'nı, eski Padişah Vahdettin de destekler. San Remo'da villasında, Kürt Teali Cemiyeti üyesi ve Serbest gazetesi sahibi Mevlanzâde Rifat'tan "Kürdistan olayları" hakkında sürekli bilgi alıyor ve bu bilgileri Bükreş'te kurulmuş olan "Hilafet Komitesi"ne iletiyordu. Bu Komite, Damat Ferit ve eski Dâhiliye Nazırı Mehmet Ali liderliğinde, Türkiye'de hilafetçi bir darbe hazırlıyordu.[54]

***

Vahdettin'in Osmanlı'nın en zor dönemlerinde evlenme ve düğün merakı da ilgi çekicidir. Vatandan başka sevgili bilmeyen kahramanlar, Türk milletinin şerefini kurtarmak için cephede en zor günlerini yaşıyorlardı. Bu ölüm kalım savaşında, Sakarya Meydan Muharebesi'nin en kritik döneminde düğün yaptı.

1 Eylül 1921... Padişah Vahdettin mutlu günlerinden birini yaşıyordu. Çocukluğunda geçirdiği hastalıklar nedeniyle, kamburu çıkmış 61 yaşındaki Padişah evleniyordu.

53 Turgut Özakman, *Şu Çılgın Türkler*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005, s. 22.
54 Metin Aydoğan, *Atatürk ve Türk Devrimi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 130-131.

Oysa, 1 Eylül 1921 günü, muharebelerde Türk Ordusu 82 subay ve 900 er kaybetmişti. Düşmanın Ankara'yı ele geçirmesi tehlikesine karşı Kayseri'ye göç başlamıştı. Daireler, Kayseri'ye taşınıyordu. İşte böyle bir günde, 1 Eylül 1921'de Vahdettin, Yıldız Sarayı'nda görkemli bir düğünle, 18 yaşındaki Nimet Nevzad Hanım'la beşinci evliliğini yapıyordu.

Vahdettin, beşinci evliliğini yaptığında, ilk evliğinden olan kızları Ulviye Sultan 29, gelini Sabiha Sultan 27 yaşındaydı.

Beşinci evliliğinden üç yıl önce, 1918 yılında, Osmanlı'nın dağılma döneminde yine bir evlilik yapmıştı. Osmanlı ordularının her cephede yenildiği bir dönemdi. 30 Ekim 1918'de, Mondros Ateşkes Antlaşması'yla Osmanlı Devleti fiilen sona eriyordu. Padişah Vahdettin, işte böyle bir dönemde, Osmanlı Devleti'nin yok olduğu böyle bir zamanda düğün yapar. Dördüncü eşi Ayşe Nevvare Hanım'la, henüz 17 yaşında iken 20 Temmuz 1918'de evlenir. Yine görkemli törenle, dördüncü eşini gelin etmişti. Fakat, bir fark vardı. Düğün yeri Yıldız Sarayı değil, Dolmabahçe Sarayı'ydı...

***

Atatürk, Vahdettin'i hain olarak adlandırır. 25 Eylül 1920 günü Meclis kürsüsünde şöyle seslenir:

"Eğer maksat, bugünkü halife ve padişaha bağlılık ve sadakattan ayrılınmadığını söylemek ve belirtmekse, bu zat haindir. Düşmanların vatan ve millet aleyhinde kullandıkları bir maşadır. ***Bugün bu makamı işgal eden zat, bu millet ve memleket için hain bir adamdır..."*** (Alkışlar, bravo sesleri)[55]

1 Kasım 1922'de Meclis'te yaptığı konuşmada Mustafa Kemal, Vahdettin'i yine hainlikle suçlar:

55 *TBMM Gizli Celse Zabıtları*, c. 1, s. 135, 136.

"Osmanoğulları'nın otuz altıncı ve sonuncu padişahı Vahdettin'in saltanat devrinde, Türk milleti en derin esaret çukurunun önüne getiriliyor. Binlerce senelerden beri istiklal kavramının asil timsali olan Türk milleti, bir tekme ile bu çukurun içine yuvarlanmak isteniyor. ***Fakat bu tekmeyi vurdurmak için bir hain, şuursuz, idraksiz bir hain lâzımdı.*** *Nasıl ki kanunen idamı lâzım gelenlerin bile ipini çekmek için kalp ve vicdanı insan yüceliğinden soyutlanmış bir mahlûk aranır, idam hükmünü verenlerin böyle adi bir vasıtaya ihtiyaçları vardır. O kim olabilirdi?*

Türk Devleti'nin istiklaline son veren, Türkiye halkının hayatını, namusunu, şerefini imha eden, Türkiye'nin idam kararını ayağa kalkarak bütün endamıyla kabul etmek istidadında kim olabilirdi?

Ne yazık ki, bu milletin hükümdar diye, sultan diye, padişah diye, halife diye başında bulundurduğu Vahdettin... ***Vahdettin, bu alçakça hareketiyle yalnız kendinin lâyık olduğu bir muameleyi kabul etmiş olmaktan başka hiçbir şey yapmış olmadı."***[56]

1453'te Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilen İstanbul, VI. Mehmed Vahdettin döneminde 13 Kasım 1918'de fiilen, 16 Mart 1920'de resmen işgal edilir. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, 6 Ekim 1923'te İstanbul'u kurtararak Fatih'in emanetine sahip çıkar.

***

Vahdettin, 16 Mayıs 1926 akşamı, San Remo'da bastıran kalp krizi anında, 23 yaşındaki genç eşine şu son sözleri söyler:

"Biraz safram kabarıyor, bana bir tas getir."[57]

56 Murat Bardakçı, *Şahbaba*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 232-233.
57 Murat Bardakçı, *age*, s. 389.

"Bana bu yetkiyi onlar bilerek ve anlayarak vermediler. Her ne olursa olsun benim İstanbul'dan uzaklaşmamı isteyenlerin buldukları gerekçe, 'Samsun ve yöresindeki düzen bozukluğunu yerinde görüp önlem almak için Samsun'a kadar gitmek' idi."

Mustafa Kemal Paşa

Millî Mücadele'yi Padişah Vahdettin mi Başlattı?

Mustafa Kemal'in tarih sahnesine çıkışı, yarbay rütbesiyle 25 Nisan 1915'te Çanakkale Muharebeleri'nde, Gelibolu'da, Kemalyeri'nde başlar. 34 yaşındadır. Bundan dört yıl sonra, Samsun yolculuğunda Bandırma vapurundadır. Tarihin akışını ve ulusunun kaderini değiştirecek lider, bu yolculukta 38 yaşındadır. Bu zorlu ve engellerle dolu yolculuk, 16 Mayıs 1919'da düşman işgali altındaki Osmanlı Başkenti İstanbul'dan başlar.

***

Birinci Dünya Savaşı sonunda Mondros Ateşkes Antlaşması'yla, Osmanlı ordusu 30-35 bin askere düşmüştü. Anadolu'da kalan en güçlü birlik, Kâzım Karabekir komutasında Erzurum'daki 15. Kolordu'ydu.[1]

1 Nur Bilge Criss, *İşgal Altındaki İstanbul 1918-1923*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 101.

Ateşkes ilan edilince Mustafa Kemal Paşa'nın 7. Ordu Komutanlığı görevi sona erdi. Yıldız Sarayı'na bir telgraf çeker. Telgrafında, bir an önce barış yapılması gerektiğinin altını çizer. Ayrıca Fethi Okyar, Rauf Orbay, Hayri Ürgüplü, Tahsin Bey, İsmail Canbolat ve Azmi Beylerle, içinde kendisinin de bulunacağı Ahmet İzzet Paşa kabinesinin kurulmasını gerekli gördüğünü belirtir. Mustafa Kemal Paşa kendisinin de Savunma Bakanlığı'na getirilmesi isteğinde bulunur.[2] Ahmet İzzet Paşa; Rauf Orbay ve Ali Fethi Okyar'a kabinede yer verir ancak Mustafa Kemal'i almaz. Aslında, Mustafa Kemal'in parlak kariyeri çok sayıda kişiyi korkutuyordu.[3]

Yıldırım Orduları komutasını devralan Mustafa Kemal, orduyu yeniden düzenlemek için savunma tedbirleri alır. 7 Kasım 1918 günü, Mondros Ateşkes Antlaşması gereği Yıldırım Orduları Grubu'nun dağıtıldığını bildiren Saray, Mustafa Kemal Paşa'nın Savunma Bakanlığı emrine atandığını haber verir.

Mustafa Kemal Paşa, bu dönemde ordusunu Toros Dağları'nın kuzeyine çeker. Mustafa Kemal'in geri çağrılmasından sonra, 7. Ordu dağıtılır. Geriye, yalnızca daha önce Mustafa Kemal'in emrinde çalışmış olan Nihat Paşa'nın komuta ettiği, güçsüz 2. Ordu kalır. Paşa, Adana'daki Yıldırım Orduları Grubu Karargâhı'ndan Yıldız Sarayı'na ve hükümete, ***"Mütareke ahkâmı kabul edilemez ve ben buna uymayacağım"*** şeklinde telgraflar çeker.[4]

***

2 Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, Temel Yayınları, İstanbul, 2000, s. 27.

3 Rauf Orbay, *Siyasi Hatıralar*, Örgün Yayınları, İstanbul, 2003, s. 52.

4 Kenan Kul, "Mondros Mütarekesi'nin İmzalanmasından Samsun'a Çıkışına Kadar Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'daki Faaliyetleri", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Enstitüsü.

Yıldırım Orduları Komutanı Mustafa Kemal Paşa, Adana'nın müttefiklerce işgal edileceğini öngörür. İstanbul'a yola çıkmadan emrindeki Ali Fuat Cebesoy'a şunları söyler:

"Ordumuzu mümkün olduğu kadar Anadolu'nun içine doğru çekin. Güneydeki sahil şehirleri her an işgal edilebilir. Ordunuzun silahlarını muhafaza ediniz, hatta mümkün olduğu kadar gücünüzü koruyun. Kolordunun bütünlüğü çok önemli."[5]

Ali Fuat Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın isteklerini eldeki imkânlar doğrultusunda gerçekleştirdi ve ordu karargâhını Konya Ereğlisi'ne taşıdı. Mustafa Kemal, 13 Kasım 1918 Çarşamba günü İstanbul Haydarpaşa Tren Garı'na ulaştığında, kendisini sadece yakın arkadaşı Dr. Rasim Ferit Bey karşıladı. Yaveri Cevat Abbas'la birlikte, Adana'da başlayan ve üç gün süren tren yolculuğunda Mustafa Kemal çok düşünceliydi. Haydarpaşa Garı'nda birdenbire sessizlik oldu. Garın uğultusu birden kesildi. Mustafa Kemal Paşa, yaralı askerlerin önünden geçti. En baştaki çavuş, Mustafa Kemal Paşa'yı Çanakkale'den tanıyordu. Emrinde savaşmıştı. Mustafa Kemal Paşa'yı görünce, hemen selam durdu. Paşa, çavuşun önünde durdu:

"Emir geçir, Mehmetçikler köylerine silahlarıyla dönsünler."[6]

Çavuş emir verdi. Emir kulaktan kulağa yayıldı. Mehmetçikler silahlarıyla köylerine döndüler. İleride kimileri Kuvayı Milliye'ye katılacaktı.

***

Mustafa Kemal, 13 Kasım 1918'den 16 Mayıs 1919'a kadar 184 gün, yani 6 ay kadar İstanbul'da kalır. Beş buçuk ayı Şişli'deki evinde geçer. Atatürk'ün Şişli günleri, vatanın kurtuluş

5 Taylan Sorgun, *Mütareke Dönemi ve Bekirağa Bölüğü*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2017, s. 176.

6 Taylan Sorgun, *age*, s. 132.

reçetesinin yazıldığı ve yeni Türk devletinin planlandığı, tasarlandığı dönemdir.

İstanbul'da; Ali Fuat Paşa, Kâzım Karabekir Paşa, İsmet Bey, Rauf Bey, Refet Bey ve Ali Fethi Bey gibi Millî Mücadele'de görev alacak isimlerle görüş alışverişinde bulunur.

Mustafa Kemal Paşa, 13 Kasım 1918 günü İstanbul'a gelişinden itibaren, 16 Mayıs 1919 tarihine kadar altı aylık sürede Padişah Vahdettin'le, **"Cuma Selamlığı"** dâhil, toplam altı kez görüştü.

Birinci görüşme, Mustafa Kemal'in İstanbul'a gelişinden iki gün sonra, 15 Kasım 1918 tarihinde gerçekleşti. Başkente gelen her ordu komutanı, Cuma Selamlığı'nda Padişah'a saygılarını sunar ve bağlılığını bildirirdi. Mustafa Kemal, Yıldırım Orduları Komutanı olarak, İstanbul'a dönüşünden sonra ilk Cuma günü üniformasını giyip törene katıldı. İşgal döneminde, Sultan Vahdettin çalışmalarını Yıldız Sarayı'na aktarmıştı. Bu nedenle, Cuma Selamlığı törenleri Sultan II. Abdülhamid döneminde olduğu gibi Yıldız Camii'nde yapılıyordu.[7]

Mustafa Kemal Paşa, hocası Başyaver Naci vasıtasıyla Padişah'tan randevu ister.[8] Paşa, Sultan Vahdettin ile görüşerek, devleti içinde bulunduğu tehlikeden kurtarabilmek için düşündüğü tedbirleri söylemek ister. Padişah, Mustafa Kemal'le 22 Kasım 1918 günü Cuma selamlığı töreninden sonra görüşür.[9] Daha konuya girmeden Vahdettin kendisine şunları söyler:

"Bilirim ki, ordunun zabitleri ve kumandanları sizi severler. Bana teminat verebilir misin ki, onlardan bana bir fenalık gelmeyecektir."

7 Alev Coşkun, *Samsun'dan Önce Bilinmeyen 6 Ay*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2015, s. 132.

8 Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, c. 1, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1993, s. 33.

9 Edip Semih Yalçın, "Mütareke Döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'daki Faaliyetleri (30 Ekim 1918-16 mayıs 1919)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1995, s. 185.

Mustafa Kemal:

"Ben İstanbul'a geleli birkaç gün oluyor. Buradaki vaziyeti tamamıyla bilmiyorum. Yalnız ordu kumanda ve zabitlerinde Zat-ı Şahanenize karşı bir cereyan olması için sebep göremiyorum."

Vahdettin:

"Yalnız bugünden bahsetmiyorum, bugünden ve yarından sonra ne olur? Siz akıllı bir kumandansınız, genç arkadaşlarınızı aydınlatacağınıza eminim."[10]

Yukarıdaki sözlerinden de anlaşılacağı gibi, Vahdettin endişe içindeydi. Onu endişeye düşüren neden, Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a gelişinden beri politik faaliyetler içinde bulunmasıydı. Vahdettin, Mustafa Kemal Paşa'nın bu politik girişimlerde bulunurken, arkasında kuvvetli bir ordu desteği bulunduğunu sanmaktaydı.[11]

***

İşgalci devletlerin Osmanlı coğrafyasında en hoşlanmadıkları kişiler askerlerdi. En eğitimli sınıf, subaylardı. Osmanlı subayları, soru sorarlar ve muhakeme yürütürlerdi. İşgal güçleri, ilk önce meydanı subaylardan temizlemeye başladı. Çünkü, Türk subaylarının gelecekte hesap sorma ihtimali yüksekti. Onun için ilk hedef subaylardı. Subaylar, işgal güçlerinin planına ilk fırsatta karşı çıkabilirlerdi. İşgal güçleri, subaylar ve siyasiler için "Türk Savaş Suçluları" diye bir kavram oluşturdular ve bu insanları mahkûm etmek için suçlar uydurdular.

10 Falih Rıfkı Atay, *Atatürk'ün Bana Anlattıkları*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1998, s. 91.

11 Turan Akıncı, *İşgal/ İstanbul'da Yabancı Güçler (1918-1923)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2020, s. 102.

Asıl amaç, ileride sorun yaratabilecek siyasileri ve subayları İstanbul'dan uzaklaştırmaktı.

İşgal güçlerinin bu karalamalarına, Padişah ve hükümeti destek verdi. 7 Ocak 1919 günü İngiltere Yüksek Komiseri, Osmanlı Dışişleri Bakanı Mustafa Reşit Paşa ile görüştü. Bu görüşme sırasında, yakalanması gerekli iki suçlu tipinin çerçevesi çizildi:

1- Savaş içinde İngiliz tutsaklarına kötü davranmış suçlular.

2- Ermeni olayından sanık olan suçlular.

İngiltere Komiseri, Ermeni suçundan söz açarken sürgün kavramı yerine, kasıtlı olarak kırım sözünü kullandı.

Amiral Calthorpe, "İngiltere hükümetinin bu suçluları en sert biçimde cezalandırmaya kararlı olduğunu" Mustafa Reşit Paşa'ya bildirdi. Ahmet Tevfik Paşa Hükümeti, Mütareke Dönemi'nde görev yapan diğer hükümetlerden oldukça iyiydi. Damat Ferit hükümetleri kadar yandaş ve hain değildi, ama sonuç olarak bir Vahdettin hükümetiydi. Hükümet, bir geçiş hükümeti gibiydi. Ahmet Tevfik Paşa Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Mustafa Reşit Paşa ise, düşmanla işbirliği yapıyordu.[12]

Vahdettin, İngilizlere dayanmak isterken, İngilizler de padişahı kullanıyorlardı. Vahdettin, bu konularda çok tecrübesizdi. İngiltere Dışişleri Bakanlığı, adam kullanmayı iyi biliyordu. Amiral Calthorpe, Londra'ya gönderdiği mesajda, *"Sultan Vahdettin gerçek bir İttihatçı düşmanıdır. Bunu kullanmamız lazım. Bu bakımdan İttihatçıları yakalattırması konusunda kendisini desteklememiz lazım"* diyordu.

Bu dönemde, İstanbul'a gelmiş olan İngiliz Mareşal Allenby, Mustafa Kemal Paşa'nın 6. Ordu Komutanlığı'na tayin edilmesini önerir. Mustafa Kemal Paşa, ordunun durumu nedeniyle bunun bir tuzak olduğunu anlar ve öneriyi kabul etmez. Bunun üzerine, Savunma Bakanlığı Paşa'nın yaverini ve otomo-

12 Turan Akıncı, *age*, s. 131.

bilini geri alır. Üstelik maaşı da kesilir. Osmanlı Bakanlığı'nın, cephelerde ölüme meydan okuyan ordu komutanına gösterdiği vefasızlık acıdır. Mustafa Kemal, bu davranışı savaş hizmetlerine ve şerefine bir tecavüz sayar ve bakanlığa ağır bir yazı yazar.[13] Hatta, dilekçe içeriğini de İsmet İnönü kaleme alır.

O dönemde bazı gazeteler ve yazarlar, işgalcilere yaranmak için kendi millî komutanlarına saldırmayı marifet sanıyorlardı. Bu saldırılar, o dönemin modasıydı. Bu saldırıdan, Mustafa Kemal Paşa da nasibini aldı. Mustafa Kemal'in, ordu personelinin itibarının korunmasıyla ilgili Savunma Bakanlığı'na gönderdiği ağır yazı, bakanlıktaki yandaşlar tarafından basına sızdırıldı. Mustafa Kemal, buna tepki gösterince bu haberi yayımlayan gazete, Mustafa Kemal aleyhine dava açtı. Amaç, Mustafa Kemal'i o dönemde itibarsızlaştırmaktı.

***

İçişleri Bakanı Mehmet Ali Bey, partisi Hürriyet ve İtilaf Fırkası içinde önemli bir konuma sahipti. Tam bu dönemde işgal güçleri, hükümete bir NOTA verdiler:

"Samsun ve çevresinde bozulan asayiş nedeniyle, Rum köyleri saldırılara uğramaktadır. Hükümet, bölge asayişini derhâl tesis etmelidir. Belli bir süre içerisinde bölgede asayiş sağlanmadığı takdirde, Birleşik Krallık olarak bölgeye asker çıkaracağımızı ihtar ederiz"[14]

İngiltere Yüksek Komiser vekili Webb, Bâb-ı Âlî'ye gelerek sadrazam ile uzun bir görüşme yaptı ve Karadeniz'deki çeteler konusunda hızlı hareket edilmesini istedi. 27 Nisan 1919 günü ise, bir Yunan gemisi Kırım'ın boşaltılmasıyla ilgili olarak

13 *Tarih Vesikaları Dergisi*, Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi, Ankara.

14 Samsun ve Trabzon çevresinde önce 6 bin civarında olan Rum çeteciler, zaman içinde 25 bine çıktı.

Rusya'dan 500 Rum göçmeni Trabzon'a getirdi. İçişleri Bakanı Mehmet Ali Bey'in de yer aldığı hükümet, hemen harekete geçti. Hükümete verilen NOTA üzerine telaşlanan Sadrazam Damat Ferit, İçişleri Bakanı'nı çağırarak nasıl bir çözüm düşündüğünü sordu. Mehmet Ali Bey, şunu söyledi:

"Sorun İstanbul'dan çözülemeyecek kadar önemli. Samsun'daki asayişin sağlanması için, bölgeye geniş yetkilerle önemli bir komutan göndermemiz lazım. Mevcut komutanlar arasında bu işi çözebilecek en önemli kişi, Mustafa Kemal Paşa'dır."[15]

Askerî başarılarını takdir ettiği Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun ve çevresindeki asayişsizliği ortadan kaldırabilecek potansiyeli taşıdığını düşünen İçişleri Bakanı Mehmet Ali Bey, bu kararıyla hükümetteki durumunu güçlendireceğini düşünür. Mustafa Kemal Paşa, bölgeye gönderilebilecek en tecrübeli ve başarılı komutandı. Mehmet Ali Bey, Sadrazam Ferit'i ikna etti. Bu görüşmeden sonra, Savunma Bakanı Şakir Paşa ile İçişleri Bakanı Mehmet Ali Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a gönderilmesi üzerinde anlaştılar.

Seçilecek kişinin belli nitelikleri olmalıydı. Görevlendirilecek kişi, Padişah'a bağlı olmalı ve İttihatçılara karşı durmalıydı. Osmanlı yönetimi, her zaman ordu içinde bir ağırlık oluşturmaya ihtiyaç duyardı. Bunun için partilerin iletişimde bulundukları paşalar vardı. İttihat ve Terakki Partisi'nin, zaten kendi üyelerinden paşalar vardı. İktidara gelmiş olan Hürriyet ve İtilaf Partisi de, ordu içinde kendine yakın bir oluşum yaratmak istiyordu. Bu konuda, Mustafa Kemal Paşa'dan ümitliydiler. Mustafa Kemal Paşa, Vahdettin'le birlikte Almanya'ya seyahat etmişti. Ayrıca, Mustafa Kemal, Filistin cephesinde gösterdiği başarılardan dolayı, 22 Eylül 1918'de Padişah onursal yaverliğine layık görülmüştü. Enver Paşa'yla çatışması nedeniyle Bakanlar Kurulu, Mustafa Kemal Paşa'yı kazanmak istiyordu. İngilizler de, Padişaha

15 Serkan Ünal, "Mustafa Kemal Paşa'nın Mütareke İstanbul'undaki Faaliyetleri", *Tarih Okulu Dergisi*, yıl 7, sayı 19, Eylül 2014, s. 615.

bağlı olduğunu düşündüklerinden, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya gönderilmesine karşı çıkmadılar.[16] Çok değil, bir ay sonra aynı İngilizler, Mustafa Kemal Paşa'nın geri çağırılmasını isteyeceklerdi.

Mustafa Kemal Paşa'nın bu görevi kabul etmesi üzerine, Padişah Vahdettin kararnameyi 30 Nisan 1919'da onayladı. Mustafa Kemal, resmen 9. Ordu Müfettişi olmuştu. Kendisine, beş vilayet üzerinde doğrudan doğruya yetki tanındı ve emrine iki kolordu verildi. Beş ayrı vilayet üzerinde de, dolaylı etkisi olacaktı. Daha sonra, Harbiye ve İçişleri Bakanları ile yapılan sözlü bir mutabakata göre, iki vilayet daha eklendi.[17]

Müfettişlik bölgesi: Trabzon, Erzurum, Sivas, Van illeri ile Erzincan ve Canik (Samsun) bağımsız livaları (sancak) idi. Komşu yöreler ise Diyarbakır, Bitlis, Harput (Elazığ), Ankara ve Kastamonu illeri ve buna bağlı bağımsız livalar (sancak) olacaktı.[18]

Mustafa Kemal Paşa'nın yetki bölgesi genişti. Ayrıca askerî yetkisinin yanında, idari yetkilere de sahipti. Padişahın ve hükümetin Anadolu'daki en yüksek temsilcisiydi.[19]

Sonuç olarak, Samsun'da Rumlara baskı yapan Türkleri yatıştırmak için Anadolu'ya gönderilmek istenen Mustafa Kemal, böylece bütün doğu vilayetleri için Ordu Müfettişliği yetkisini üstlenmişti.[20]

***

Mustafa Kemal, 30 Nisan 1919'da görevlendirme belgesini aldığı zaman duyduğu heyecanı şöyle anlatır:

16 Akıncı, *age*, s. 170.
17 Lord Kinross, *Atatürk: Bir Milletin Yeniden Doğuşu*, Altın Kitaplar, İstanbul, 2007, s. 245.
18 Alev Coşkun, *age*, s. 361.
19 Kenan Kul, agy, s. 17.
20 Akıncı, *age*, s. 175.

"Bakanlıktan çıkarken, heyecanımdan dudaklarımı ısırdığımı hatırlıyorum. Kafes açılmış, önümde geniş bir dünya vardı. Kanatlarını çırparak uçmaya hazırlanan bir kuş gibiydim..."[21]

Kanatlarını çırparak uçmaya hazırlanan bir kuş gibi...

Görevlendirme yönergesinin ayrıntılarını, Mustafa Kemal Paşa, Genelkurmay İkinci Başkanı Kâzım Paşa'yla (İnanç) düzenler. Görev Yönergesi hazırlanırken, Mustafa Kemal'in tek ilgilendiği konu yetki sorunudur.

Kâzım Paşa'ya: *"Şu iki noktayı mutlaka ekle, onlar bana yeter. Birinci madde, Samsun'dan başlayarak, bütün Doğu vilayetlerindeki kuvvetlerin komutanı olabilmem ve bu kuvvetlerin bulunduğu vilayetler valilerine doğrudan emir verebilmemdir. İkincisi, bu bölge ile herhangi bir temasta bulunan askerî ve sivil makamlarla yazışmada bulunabilmeliyim"* der.[22]

Kâzım (İnanç) Paşa, Mustafa Kemal'in arkadaşıdır, Çanakkale Cephesi'nde birlikte savaşmışlardır. Görevlendirme Belgesi'nin alt bölümüne bu maddeleri ekler ve Savunma Bakanı'nın odasına imza için gider. Bakan, imza atmaya cesaret edemez.

"Evlat ne yaparsanız yapın, ama ben bu işlerden anlamam, ben bu işte yokum. Nedir bu başıma sarılanlar?" der gibi mührünü Kâzım Paşa'nın eline verir. Kâzım Paşa, odasına döner. Görevlendirme yazısının altına Bakan'ın mührü basılır: "Mehmet Şakir Bin Numan, 1316 (1919)."

Mustafa Kemal, emrin bir suretini cebine yerleştirirken, Kâzım Paşa'nın kulağına eğilir:

"Kâzım, şu kapıları kapatsana..."

Kapılar kapanır. Bir süre sonra Mustafa Kemal, elini sıkarken Kâzım Paşa'nın son cümlesi şudur:

"Vazifemiz, çalışacağız."

21 Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, c. I, İstanbul, 1981.
22 Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, c. I, İstanbul, 1981.

* * *

Mustafa Kemal, Samsun'a hareketinden önce, 14 Mayıs 1919 günü Sadrazam Damat Ferit'in evinde, davet üzerine akşam yemeğinde bulunur. Yemekte, Genelkurmay Başkanı Cevat (Çobanlı) Paşa da vardır. Yemek soğuk bir ortamda geçer. Yemekten sonra, Damat Ferit, bir harita getirir. Mustafa Kemal'in Müfettişlik Bölgesi'ni harita üzerinde görmek ister. Mustafa Kemal'in yetkileri konusunda tereddütleri olduğu anlaşılır. Fakat Cevat Paşa, işi önemsemeyen bir hareket ve birkaç sözcükle konuyu kapatır ve eliyle belirsiz bir bölgeyi işaret ettikten sonra, ***"Zaten nerede kuvvet kaldı ki"*** der ve konuşma biter.

Damat Ferit'in konağından ayrıldıktan sonra, Mustafa Kemal'le Cevat Paşa kol kola Nişantaşı caddesinden Teşvikiye'ye doğru yürürler.

Cevat Paşa samimi bir dille sorar:

"Bir şey mi yapacaksın, Kemal"

"Evet Paşam, bir şey yapacağım!"

"Allah muvaffak etsin!"

"Mutlaka muvaffak olacağız!"[23]

Ve iki arkadaş ayrılırlar...

Bu dönemde, İstanbul hükümeti Fevzi Çakmak'ın İttihatçı olmasından şüphe ediyordu. Bu nedenle, kendisini Genelkurmay Başkanlığı'ndan almak istiyordu. Kendisine 1. Ordu Müfettişliği teklif edilmişti.

Genelkurmay'a gelen raporlarda, İzmir'in bir iki gün içerisinde işgal edileceği bilgileri vardı. Genelkurmay Başkanı Fevzi

23 Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam,* c. I, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1981, s. 407-408.

Çakmak, **"Gelenlere biz de silahla mukabele ederiz"** düşüncesini savunmuş, ancak hemen görevden alınmıştı. Genelkurmay Başkanlığı görevine, Cevat (Çobanlı) Paşa getirilmişti. Halef ve selefle bir görüşme yapan Mustafa Kemal Paşa, Cevat Paşa'dan ilk iş olarak, Ulukışla yakınlarında bulunan ve trenle taşınmasına izin verilmeyen 20. Kolordu'nun yürüyerek Ankara'ya hareket etmesi için emir verilmesini istedi. Mustafa Kemal Paşa, İzmir'in işgal edildiğini veda ziyaretleri kapsamında gittiği Bâb-ı Âlî'de öğrenmişti.[24]

***

Mustafa Kemal, Samsun'a hareketinden önce 15 Mayıs 1919'da Vahdettin'i ziyaret eder. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olacak Paşa ile Osmanlı Devleti'nin son padişahı arasındaki görüşme, uçuruma yuvarlanan 600 yıllık bir imparatorluğun hüzünlü bir vedası gibidir.

Mustafa Kemal, görüşmeyi şöyle anlatır:

"Yıldız Sarayı'nın ufak bir salonunda Vahdettin'le âdeta diz dize denecek kadar yakın oturduk. Sağında, dirseğini dayadığı bir masa ve üstünde bir kitap var. Salonun Boğaziçi'ne doğru açılan penceresinden gördüğümüz manzara şu: Birbirine paralel hatlar üzerinde düşman zırhlıları! Bordalarındaki toplar sanki Yıldız Sarayı'na doğrulmuş! Vahdettin hiç unutmayacağım şu sözlerle konuşmaya başladı.

'Paşa Paşa, şimdiye kadar devlete çok hizmet ettin, bunların hepsi artık bu kitaba girmiştir, tarihe geçmiştir.' Dikkatle ve sessizce dinliyordum. 'Bunları unutun' dedi, 'asıl şimdi yapacağın hizmet hepsinden önemli olabilir. Paşa Paşa, devleti kurtarabilirsin!'

24 Turan Akıncı, *age*, s. 175.

Bu son sözlerden hayrete düştüm. Acaba Vahdettin benimle samimi mi konuşuyor? O Vahdettin ki, yabancı hükümetlerle görüşme girişiminde bulunarak devletini ve saltanatını kurtarmaya çalışıyordu. Bütün yaptıklarından pişman mı idi? Aldatıldığını mı anlamıştı? Kendisine basit cevaplar verdim. 'Hakkımdaki güven için teşekkürlerimi sunarım. Elimden gelen hizmette kusur etmeyeceğime güveniniz.'

Çok iyi anladığım, veliahtlığında, padişahlığında, bütün duygu ve düşüncelerini, eğilimlerini bildiğim adamdan nasıl yüksek ve asil bir hareket bekleyebilirdim? Memleketi kurtarmak gerek, istersem bunu yapabilirmişim. Nasıl? Hemen hüküm verdim: Vahdettin demek istiyordu ki hiçbir kuvvetimiz yoktur. Tek dayanağımız İstanbul'u işgal edenlerin siyasetine uymaktır.

Benim görevim, onların şikâyet ettikleri sorunları çözmektir. Eğer onları memnun edebilirsem ve bu siyasete karşı gelen Türkleri uslandırırsam, Vahdettin'in arzularını yerine getirmiş olacaktım. 'Merak etmeyin efendimiz, düşüncelerinizi anladım, emriniz olursa hemen hareket edeceğim ve bana emrettiklerinizi bir an unutmayacağım.' 'Başarılı ol' dileğinden sonra huzurundan çıktım. Padişahın yaveri, Naci Paşa, benim hocam: 'Padişah'ın ufak bir hatırası' dedi. Kutu kapağının üzerinde Vahdettin yazılı bir saatti. 'Peki, teşekkür ederim' dedim.

Sonra sanki Yıldız Sarayı'ndan çıktığımızı ve hareket etmek üzere olduğumuzu gizlemek, saklamak ister gibi bir ihtiyatla, ayaklarımızın patırtısını işittirmekten korkarak, saraydan uzaklaştık."[25]

Mustafa Kemal Paşa 14 Mayıs 1919'da, kendisiyle birlikte Samsun'a gideceklerin listesini Savunma Bakanlığı'na göndererek, İngilizlerden vize alınmasını talep etmişti. 23 subay, 25 er-

25 Falih Rıfkı Atay, *Atatürk'ün Hatıraları (1914-1919)*, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2019.

baş/er ve altı eyerli attan oluşan liste, 16 Mayıs 1919'da İngiliz İrtibat Bürosu'ndan vize alır.

Vizede, **"Müttefik Pasaport Kontrol Bürosu, İngiliz Bölümü. Samsun'a gidiş için geçerlidir. İstanbul, 16 Mayıs 1919"** yazılıdır.

Mustafa Kemal Paşa; yola çıkmadan önce, 16 Mayıs 1919'da Cuma Selamlığı'ndan sonra Padişah Vahdettin'le son kez görüşür. Şişli'deki evde, annesine ve kız kardeşine veda eder.

***

Bandırma Vapuru, Galata rıhtımında harekete hazır. Otomobil, evin önünde. Mustafa Kemal, Şişli'deki evi terk etmek üzere. O sırada, Rauf (Orbay) Bey gelir. Mustafa Kemal'e, İngilizlerin ya harekete izin vermeyecekleri ya da yolda vapuru batıracakları söylentisinin dolaştığını söyler. Bunu birinden daha duymuştur. Kısa bir durum değerlendirmesi yapar. Zaten şu anda düşmanların elinde idi. Artık onun için yakalanmak, sürülmek, hapsedilmek ölümle birdi.

Otomobiline atladı. Bandırma Vapuru, Galata rıhtımında açıkta demirlemişti.

Galata rıhtımından bir motorla Kızkulesi açıklarında bekleyen Bandırma Vapuru'na gider. 16 Mayıs 1919'da, 23 Subay (kendisi dahil), 25 erbaş/er olmak üzere toplam 48 kişiyle Samsun'a hareket eder.

Marmara Boğazı'ndan çıktıktan sonra, kaptandan mümkün olduğu kadar kıyı hattından gitmesini istedi. Önce Sinop'a geldiler. Karayoluyla Samsun'a gitmek çok zor olduğundan vapurla devam ettiler.

Mustafa Kemal: *"Bilmem neden, Samsun'a bir an önce varmak için o kadar acele ediyordum ki, zaman kaybetmektense*

tehlikeye göğüs germeyi tercih ettim. Aynı düzende yolculuğa devam ederek Samsun Limanı'na ulaştık" diyordu.

***

Padişah ve Hükümet, Mustafa Kemal'i Millî Mücadele'yi başlat diye Samsun'a göndermedi. Tersine, işgalci devletlere karşı olabilecek hareketleri engelle, işgal kuvvetlerinin güvenliğini sağla diye görevlendirdi. **"İstiklal Savaşı'nı başlatmak için Mustafa Kemal'i Anadolu'ya Vahdettin gönderdi"** iddiasında bulunan ve tarihi çarpıtanları, daha sonra bizzat Vahdettin yalanlar.

Vahdettin, 1923'te Mekke'de yayımladığı beyannamede, Atatürk'ü Kurtuluş Savaşı'nı başlatması için Anadolu'ya göndermediğini, **"Mustafa Kemal'i Anadolu'ya gönderen kabineye uydum"** diyerek itiraf eder.[26] Ayrıca, Mustafa Kemal, Samsun'a çıkmadan önce, **Padişah Vahdettin ve Sadrazam Damat Ferit Paşa, 30 Mart 1919'da İngiltere'nin sömürgesi olmak için İngiltere'ye zaten başvurmuşlardı.**[27]

***

Mustafa Kemal, Ordu Müfettişlik görevinin verilmesi konusunu şöyle anlatır:

"Bu geniş yetkiyi, beni İstanbul'dan sürmek ve uzaklaştırmak amacıyla Anadolu'ya gönderenlerin bana nasıl verdiklerine şaşabilirsiniz. Hemen söylemeliyim ki, bana bu yetkiyi onlar bilerek ve anlayarak vermediler. Her ne olursa olsun be-

26 Turgut Özakman, *Vahidettin, Mustafa Kemal ve Millî Mücadele*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2007.

27 Yusuf Hikmet Bayur, *Atatürk'ün Hayatı ve Eseri 1*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1990.

nim İstanbul'dan uzaklaşmamı isteyenlerin buldukları gerekçe, 'Samsun ve yöresindeki düzen bozukluğunu yerinde görüp önlem almak için Samsun'a kadar gitmek' idi... O günlerde Genelkurmay'da bulunan ve benim amacımı bir ölçüde sezinleyen kişilerle görüştüm. Müfettişlik görevini buldular ve yetkiyle ilgili yönergeyi de kendim yazdırdım..."[28]

***

Dönemin Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak, "Mustafa Kemal Paşa, Damat Ferit'i Sadrazamlıktan uzaklaştırmak için çalışıyordu. Damat Ferit, Mustafa Kemal'i İstanbul'dan uzaklaştırmak istediğini, Savunma Bakanı Şakir Paşa bana Genelkurmay Başkanı olduğum için söyledi..." diyecektir.

Mustafa Kemal şöyle diyordu:

"O günkü atmosferde, üç kurtuluş seçeneği vardı. İngiltere'nin koruyuculuğu; ABD'nin mandasını kabul etmek ve bölgesel kurtuluş yolları aramak. Bu durum karşısında bir tek karar vardı. O da millî egemenliğe dayanan, tam bağımsız yeni bir Türk Devleti kurmak. Ya bağımsızlık ya ölüm..."[29]

Özetle Mustafa Kemal Paşa, Osmanlı Devleti'ni ve Hanedanı'nı kurtarmak amacıyla değil, kayıtsız şartsız ulus egemenliğine dayanan yeni bir Türk Devleti kurmak amacıyla Anadolu'ya çıktı.

***

19 Mayıs 1919'da, Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele yolculuğu başlar.

---

28 Atatürk, *Nutuk*, haz. Türk Dil Kurumu, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1981, s. 7.
29 Atatürk, *Nutuk*, s. 9-10.

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a hareket ettiğinde durum şöyleydi:

İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan; İstanbul'u;

İngilizler; Gaziantep, Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Samsun ve Merzifon'u;

Fransızlar; Adana, Mersin ve Dörtyol'u;

İngilizler-Fransızlar; Çanakkale Boğazı'nı;

İtalyanlar; Antalya, Konya, Kuşadası, Marmaris, Bodrum, Fethiye, Afyon ve Burdur'u;

Yunanlar, İzmir'i işgal etmişlerdi. Yunan Ordusu İngilizlerin desteğiyle Küçük Asya Seferi hayaliyle Batı Anadolu'yu işgal edecek ve Ankara yakınlarına kadar gelecekti.

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a ayak bastığında, şehirde İngiliz işgal kuvvetleri vardı. Pontusçular, sokaklarda kol geziyordu. Halk, kendisini koruyamayacak durumdaydı.

***

Türkiye Cumhuriyeti'nin doğum sancıları, işte bu koşullarda, 19 Mayıs 1919'da Samsun yolculuğu ile başlar.

Bu zorlu ve engellerle dolu yolculukta, tarihin akışını değiştirecek lider, hem kendisinin hem milletinin ve hem de mazlum ulusların kaderine damgasını vuracaktır.

Paşa, 38 yaşındadır...

Ok yaydan çıkmış, hedefine doğru hızla ilerliyordu...

Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığında genel durumu şöyle anlatır:

"Ben 1919 yılında Samsun'a çıktığım gün elimde maddi hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız Büyük Türk milletinin asaletinden

doğan ve benim vicdanımı dolduran, yüksek ve manevi bir kuvvet vardı. İşte ben bu kuvvete, bu Türk milletine güvenerek işe başladım."

* * *

Paşa, Samsun'a ulaştıktan sonra, 28 Mayıs 1919'da Havza Genelgesi'yle İzmir işgaline karşı çeşitli bölgelerde gösterilen tepkileri birleştirmeyi ve ülke geneline yaymayı duyurur.

Bunun üzerine, Samsun'a çıktıktan 20 gün sonra Savunma Bakanlığı, 8 Haziran 1919'da Mustafa Kemal'i İstanbul'a geri çağırır. Mustafa Kemal, bu çağrıya uymaz.

21-22 Haziran 1919'da yayımlanan Amasya Genelgesi'nde, **"Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır"**[30] maddesi, millî iradeyi işaret eder.

İstanbul Hükümeti, Amasya Genelgesiyle Mustafa Kemal'in niyetini tümüyle anlar. Bunun üzerine İçişleri Bakanı Ali Kemal, 23 Haziran 1919'da valilere gönderdiği bir genelgeyle, Samsun'a çıktıktan 34 gün sonra Mustafa Kemal'in azledildiğini ve emirlerinin dinlenmemesi gerektiğini bildirir.

Samsun'a çıktıktan 44 gün sonra, 2-3 Temmuz 1919'da, Padişah adına çekilen bir telgrafla bir kez daha Mustafa Kemal'in İstanbul'a dönmesi istenir. Mustafa Kemal, oyalar.

Nihayet, Samsun'a çıktıktan 50 gün sonra, 8-9 Temmuz 1919 günü, Padişah'ın imzasıyla görevine son verilir. Mustafa Kemal Paşa, görevden alınma belgesi eline geçmeden ordudan istifa eder.[31]

30 Hamza Eroğlu, *Türk İnkılap Tarihi*, Savaş Yayınları, Ankara, 1990.
31 *Söylev (Nutuk)*, Türk Dil Kurumu, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1981.

Mustafa Kemal, Samsun'a ulaştıktan sonra devletin verdiği görevleri 19 Mayıs'tan 8 Temmuz 1919'a kadar 50 gün süreyle kullanır. Millî Mücadele'yi, devletin verdiği yetki ve makamla değil, milletin kendisine olan inancı ve güveniyle yapacaktır.

***

Bir yıl sonra, İstiklal Savaşı devam ederken, 11 Mayıs 1920'de Mustafa Kemal ve bazı arkadaşlarına idam cezası verilir. 24 Mayıs 1920'de bu ceza Vahdettin tarafından onaylanır.

1920'de, Şeyhülislam Dürrizade Abdullah, **"Mustafa Kemal ve arkadaşları ile Millî Mücadele'ye katılanları kâfir ilan eden ve öldürülmesinin vacip"** olduğunu bildiren fetvayı Padişah Vahdettin'in onayı ile çıkarır.

Vahdettin, Mısır'da yayımlanan *El Ahram* gazetesinin **16 Nisan 1923** tarih ve 14024 sayılı nüshasında, Hicaz Bildirisi'nde Türk milletinin soyuna sopuna dil uzattığı bölüm şöyledir:

"Türkler; dini, soyu sopu, yurdu belirsiz karmakarışık bir cahiller sürüsüdür."

Atatürk ise, 29 Ekim 1923'te Onuncu Yıl Nutku'nda Türk milleti için şunları söyleyecektir:

"Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti çalışkandır, Türk milleti zekidir. Türk milleti millî birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir... Ne mutlu Türk'üm diyene!.."

İngiltere'nin sömürgesi olmak için başvuran; **"Millî Mücadele'ye katılan Mustafa Kemal ve arkadaşlarını kâfir ilan eden ve öldürülmelerinin vacip"** olduğu fetvasını onaylayan; Mustafa Kemal ve arkadaşlarının idamını imzalayan; Türkleri soyu sopu belli olmayan bir millet olarak tanımlayan; İngiltere'ye kaçan Vahdettin'e Millî Mücadele için Mustafa Kemal'i görevlendirdi demek tarihe ihanettir.

"Lozan, İngiltere'nin bu zamana kadar imzaladığı antlaşmaların en alçaltıcısıdır."
İngiltere Başbakanı Lloyd George

Lozan Gerçekten Hezimet mi Yoksa Başarı mı?

Son Osmanlı Padişahı Vahdettin'in ülkeden kaçışından üç gün sonra, 20 Kasım 1922'de İsviçre'nin Lozan kentinde barış görüşmeleri başlar. Katılımcı olarak İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, Japonya, Romanya, Sırbistan; Boğazlar konusunda Sovyetler Birliği, Bulgaristan; belli konular için Belçika, Portekiz ve gözlemci olarak ABD vardı. Karşı cephede ise bir tek Türkiye bulunuyordu. Birinci Dünya Savaşı'nı kazanan galip devletler, Sevr Antlaşması'nı Ankara Hükümeti'ne kabul ettirememişlerdi.[1] Ancak Türkiye'yi, Birinci Dünya Savaşı'nın mağlup ülkesi olarak görüyorlardı. Almanya ve Avusturya'ya Versay'da yaptıklarının benzerini, Türkiye'ye de yapacaklarını düşünüyorlardı. Oysa Türkler, İngiliz desteğindeki Yunan Ordusu'nu yenmişlerdi. **Türk Heyeti**, Almanya ve

1 Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 2. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2017.

Avusturya'dan farklı olarak, askerî bir zafer elde etmenin özgüveniyle Lozan'a gelmişti.[2]

143 maddelik Lozan Barış Antlaşması, 24 Temmuz 1923'te Lozan Üniversitesi tören salonunda imzalanır. TBMM, Antlaşma'yı 23 Ağustos 1923'te onaylar. İşgal kuvvetleri de böylece Türkiye'den ayrılmaya başlarlar. Son işgal birlikleri, 2 Ekim 1923 Salı günü Dolmabahçe önünde, Türk bayrağını ve Türk askerlerini selamlayarak İstanbul'u terk ederler.[3] Osmanlı'nın koruyamadığı Fatih Sultan Mehmet'in emaneti İstanbul'u, Mustafa Kemal Paşa işgalcilerden kurtarmıştı.

Mustafa Kemal Paşa'nın beş yıl önce, 13 Kasım 1918'de Boğaz'da söylediği söz gerçekleşmişti. İşgal güçleri, **"geldikleri gibi gitmişlerdi."** Böylece Lozan Antlaşması'yla, 1699 Karlofça Antlaşması'nda başlayan ve devam eden Türklerin kovulma süreci, Doğu Trakya'da durdurulur. Lozan'la yeni Türk Devleti'nin varlığı ve bağımsızlığı tüm dünya tarafından kabul edilir. Sevr Antlaşması tarihe gömülür. Lozan'da kapitülasyonların kaldırılması bile başlı başına büyük bir başarıdır.

***

Lozan'da Adalar

Kimilerinin ileri sürdüğünün tersine, Adalar Lozan Barış Antlaşması'yla verilmedi.

İtalya ile Osmanlı Devleti arasındaki Trablusgarp Savaşı'nda 23 Nisan-17 Mayıs 1912 tarihlerinde, İtalya 12 Ada'yı (Menteşe Adaları) işgal eder. Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan ve

2 Yaşar Yazıcıoğlu, *Her Yönüyle Lozan Antlaşması*, Kripto Kitaplar, Ankara, 2018, s. 389-390.

3 Necdet Aysal, "Atatürk Döneminde İç Politika (161-187)", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, ed. Temuçin Faik Ertan, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011, s. 167.

Karadağ'ın; Osmanlı Devleti'ne karşı kendi aralarında bir ittifak kurmaları üzerine Osmanlı Devleti Trablusgarp Savaşı'nı sonlandırmak zorunda kalır. Osmanlı Devleti ile İtalya arasında, 18 Ekim 1912'de Uşi Barış Antlaşması imzalanır. Bu antlaşmayla, Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp ve Bingazi'deki askerlerini çekmesinden sonra İtalya'nın da adalardan çekilmesi konusunda anlaşma sağlanır.[4] Antlaşma hükümlerine rağmen 12 Ada'dan çıkmayan İtalya, bu adaları boşaltması hâlinde Yunanların buraları işgal edebileceğini ileri sürer.[5]

Bunun üzerine Osmanlı Devleti, önce Balkan Savaşı sorununun çözülmesine ardından adalarla uğraşılmasına karar verir. Bu nedenle, adaların Yunanistan'ın eline geçmesindense, adaları boşaltacağına dair antlaşma imzalayan İtalya'nın elinde, bir süre daha kalmasında sakınca görmez.[6]

Osmanlı Devleti, Balkanlar'da meydana gelen gelişmeleri çok tehlikeli görmemiş ve Balkan Devletlerinin ittifak hâlinde kendisine saldırabileceğini tahmin etmemiştir. Zamanın Dışişleri Bakanı Asım Bey, Mebûsan Meclisi'nde yapılan görüşmelerde, 15 Temmuz 1912'de **"Balkanlardan vicdanım kadar eminim"** diyebilecek kadar, olaylardan habersiz olduğunu göstermiştir.[7]

***

Osmanlı Devleti, Abdülaziz zamanında dünyanın üçüncü büyük donanmasına sahipti. Sultan Abdülhamid, amcası Abdülaziz'i tahttan indirmesi nedeniyle donanmayı Haliç'e bağlamış ve çürü-

4 Ali Kurumahmut, Sertaç Hami Başeren, *The Twilight Zones In The Aegean Unforgetten Turkish* Islands (Ege'de Gri Bölgeler Unutul(may)an Türk Adaları), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2004, s. 52-55.

5 Rifat Uçarol, *Siyasî Tarih*, Seri No:4, 2. baskı, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1982, s. 386-387.

6 Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, c. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1943, s. 232-233.

7 Uçarol, *age*, s. 384.

meye terk ederek elden çıkarmıştı. Bu nedenle Yunanistan, Osmanlı Devleti'nden daha güçlü bir deniz kuvvetine[8] sahip olur. Donanması güçlü Yunanistan, Trakya ve Boğazönü Adaları olmak üzere Ege Adaları'nı işgal etmeye karar verir. Yunan Donanması, 21 Ekim 1912'de Limni'yi savaşsız teslim alır. Limni'den sonra, 31 Ekim'de Gökçeada, Taşoz ve Bozbaba; 1 Kasım'da Semadirek ve 7 Kasım'da Bozcaada'yı ele geçirmesiyle Trakya ve Boğazönü Adaları fiilen Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinden çıkar. Aynı dönemde, Saruhan Adaları'ndan İpsara 4 Kasım'da, Ahikerya 14 Kasım'da, Sakız 3 Aralık'ta ve Midilli Adası 20 Aralık'ta Yunan Donaması tarafından işgal edilir.[9]

Balkan Savaşı sonrası, Osmanlı Devleti ile Balkan Devletleri arasında 30 Mayıs 1913'te Londra Antlaşması imzalanır. Bu antlaşma ile Osmanlı, Girit Adası üzerindeki tüm haklarından vazgeçer. Diğer adaların geleceğini tayin hakkı ise Büyük Devletler'e bırakılır.[10] Altı Büyük Devlet (Almanya, Avusturya-Macaristan, İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusya), Ege Adaları konusundaki ortak kararlarını, 13 Şubat 1914'te Yunanistan'a ve 14 Şubat 1914'te de Osmanlı Devleti'ne bir NOTA ile bildirirler. Buna göre Gökçeada, Bozcaada ve Meis Adası dışında, 13 Şubat 1914'te Yunan işgalinde bulunan adaların Yunanistan'a verilmesi kararlaştırılır. **Büyük Devletler kararında, bu adaların silahlandırılmayacağı, tahkim edilmeyeceği ve askerî amaçlarla kullanılamayacağı kaydı yer alır.**

Birinci ve İkinci Balkan Savaşı sonunda Osmanlı Devleti, tarihinin en büyük yenilgilerinden birisine uğramıştır. Meriç Nehri'nin batısındaki bütün Avrupa toprakları ile kuruluşunda Yunanistan'a bırakılan ve Trablusgarp savaşı sırasında İtalyanların işgal ettiği adalarla beraber diğer Ege Adaları'nı da fiilen kaybetmiştir.

Ayrıca Yunanistan, Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından 24 yıl sonra, 10 Şubat 1947 Paris Barış Antlaşması

8 Afif Büyüktuğrul, *Balkan Harbi Tarihi Osmanlı Deniz Harekâtı (1912-1913)*, c. I, Genelkurmay Harb Tarihi Dairesi Yayını, İstanbul, 1965, s. 242.

9 Ali Kurumahmut, Sertaç Hami Başeren, *age*, s.51.

10 Ahmet Şükrü Esmer, *Siyasî Tarih*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1944, s. 420.

ile İtalya'nın elinde bulunan 12 Ada'yı ve Meis Adası'nı bitişik adacıklarla birlikte gayri askerî statüde olmaları kaydıyla elde etmiş olur.[11]

***

Özetle; 12 Ada, Trablusgarp Savaşı'ndan sonra imzalanan 1912 tarihli Uşi Antlaşması'yla İtalya'ya verilir. Çünkü Osmanlı Donanması II. Abdülhamid döneminde Haliç'te çürütüldüğünden, İtalya'ya karşı bir varlık gösterilemez. İtalya, bu adaları 1947'de Yunanistan'a devreder. Ege Adaları'nı da 1912'de Balkan Savaşı'nda Yunanistan işgal eder.

Lozan Barış Antlaşması imzalanmadan önce, 1912'de Adaları İtalya ve Yunanistan'a veren Osmanlı Devleti'ydi. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ardından, ilan edilen Misak-ı Millî sınırları içinde Musul ve Kerkük yer alır, ancak Adalar yoktur. Çünkü Misak-ı Millî, Birinci Dünya Savaşı'nın ateşkesle sona erdiği zaman, Türk süngülerinin bulunduğu hattı "vatan toprağı" olarak sayıyordu. Misak-ı Millî ilan edildiğinde ve Lozan Barış Antlaşması imzalandığında, 12 Adalar'da İtalyan askeri, Ege Adaları'nda Yunan ordusu bulunuyordu.

Adalar Lozan'da verildi demek, tarihe nankörlüktür. Adaları veren Osmanlı Devleti idi.

***

Lozan İçin Ne Dediler?

İngiliz Devlet Adamı Churchill, Lozan Antlaşması için şunları söyler:

"Türklerin yeniden Avrupa'ya girmeleri; Müttefikler için en kötü aşağılanmadır. Müttefiklerin zaferi, hiçbir yerde Türkiye'deki kadar tam olmamıştı. Şimdi galibin gücü, hiçbir yerde

11 Mehmet Saka, *Ege Denizi'nde Türk Hakları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1974, s. 46.

Türkiye'deki kadar gösterişli bir şekilde aşağılanmamıştır. Ve sonunda başarılı bir savaşın bütün meyveleri, uğrunda binlerce askerin yaşamını verdiği Gelibolu, Filistin, Mezopotamya başarıları, bunların hepsi bir utanç içinde sona ermiştir." Churchill, Lozan'a hezimet diyenlere bu şekilde cevap verir...

İngiltere Başbakanı Lloyd George, itiraf etmek zorunda kalır:

"Lozan, İngiltere'nin bu zamana kadar imzaladığı antlaşmaların en alçaltıcısıdır."[12] Lozan'ı başarısız görenlere, Llyod George daha ne desin...

ABD'li diplomat, James Gerard:

"Lozan'da Hıristiyan medeniyeti çarmıha gerilmiştir" der. Sevr'i görmeyen, Lozan'ı eleştirenlere kısa bir cevap vermiş...

İngiliz Diplomat Sir Andrew Ryan:

"Lozan'da onursuz bir barış imzaladık. Bu, İngiltere'nin şimdiye dek imzalamış olduğu anlaşmaların en uğursuzu, en mutsuzu ve en kötüsüdür."[13] diyerek Türkiye'ye hakkını verir.

Eski Yunan Dışişleri Bakanı G. Streict:

"Lozan, bütün devletlerin boyun eğmelerini kanıtlayan bir belgedir."[14] der.

İngiliz tarihçi Arnold Toynbee:

"Lozan'da müttefikler, Türk ulusçularının yaklaşık olarak bütün taleplerine boyun eğdiler. Yenilgiye uğratılmış ve görünürde yıkılmış olan bir ulus, yıkıntıların üzerinden yükselerek, kesinlikle eşit koşullar içinde dünyanın en yüce uluslarının önüne çıkarak hemen hemen her ulusal dileğini kazanmıştır."[15] ifadesiyle tarihe not düşer.

12 Yavuz Abadan, "Lozan'ın Hususiyetleri", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, c. 4, sayı 15, 2011, s. 413.

13 Sinan Meydan, *Yalanlara, Çarpıtmalara, İftiralara Panzehir/ Gerçeğe Çağrı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 425.

14 Yavuz Abadan, agm, s. 402.

15 Arnold J. Toynbee, *Türkiye ve Avrupa*, Örgün Yayınevi, 2002, s. 107.

TIME Dergisi:

"Lozan Antlaşması, yüz yıldan fazla süredir İngiliz diplomasisinin ilk göze çarpan başarısızlığıdır. Neticede Lozan Antlaşması, Türkiye'yi yaka paça Avrupa'dan atmak yerine Avrupa'yı Türkiye'den atmıştır." diyerek Türklerin başarısının altını çizer. Lozan'ı eleştirmenin mutluluğunu yaşayanlara, TIME Dergisi tarihî gerçeği belgeler...

İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Lozan'da kaybetmiş olmanın ezikliğini şu sözlerle dile getirir:

"Bütün bu reddettiklerinizi bugün cebime koyuyorum. Yarın birer birer çıkarıp sizlere ödeteceğim." Belli ki İngiltere Dışişleri Bakanı, Türklerin Lozan başarısını içine sindirememişti...

Fransız Robert Lambel:

"Türkiye artık Osmanlı İmparatorluğu değildi." der ve yeni Türk Devleti'nin elde ettiği zaferi, *"Mustafa Kemal'in dinamizmiyle başından beri coşturduğu Ankara'daki milliyetçilerin başa çıkılmaz iradesine borçluydu."* diye tanımlar.

ABD Büyükelçisi Grew şunları ifade ediyor:

"Basın haberlerinden hepimiz öğrenmiş bulunuyoruz ki İsmet Paşa, Lozan'da büyük bir diplomatik zafer kazanmıştır. Bütün müttefik diplomatlarının sırtını yere getirmiştir. Bu olayı inkâr etmenin yararı yoktur. Bu tamamen doğrudur ve kolaylıkla açıklanması mümkündür. Belki bu, tarihte kazanılmış en büyük diplomatik zaferdir ve daha başlangıçta İsmet Paşa'nın bütün kozları elinde bulundurmasıyla sağlanmıştır. Daha işe başlarken elinde dört as vardı ve bunlar, anlaşmayı sağlayan yararlı temeller oldu. Birincisi; arkasında zaferden yeni çıkmış bir ordu bulunuyordu ve bu Sevr Antlaşması sırasındaki Türk ordusundan çok başkaydı. İkincisi; ordu çok iyi denebilecek bir durumda ve her an savaşa girmeye istekli bir hâlde idi. Üçüncüsü; büyük ülkelerden hiçbiri savaş istemiyor, İsmet Paşa da bunu biliyordu. Dördüncüsü; Mütte-

fikler, diplomatik görüşmelerde bile sıkı ve birleşik bir cephe kuramıyorlardı."[16]

Başka bir ABD'li Büyükelçi Charles N. Sherrill de, Türkiye açısından Lozan'ın bir zafer olduğunu belirtir:

"Tarihle yakından ilgilenenler unutmamalıdırlar ki, Dünya Savaşı'ndan sonra açık açık görüşmesi yapılan, yenilmiş olana zorla kabul ettirilemeyen tek antlaşma Lozan Antlaşması'dır."[17]

Dönemin Avusturya Büyükelçisi Tarihçi Norbert Von Bischoff:

"Türk silahlarının, kazandığı zaferi, uluslararası hukukun kütüğüne geçirmesidir."[18] diye tanımlar.

***

23 Temmuz 1923 günkü *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde muhafazakâr gazeteci Ebuzziya Zade Velid Bey, İmparatorluk topraklarının kaybından üzüntüsünü belirtirken, Lozan'ı şöyle tanımlar:

"Delegelerimiz siyasi ve iktisadi istiklalimiz açısından mevcudiyetimizi ve millî inkişafımızı sağlayacak bütün esasları kurtarmaya muvaffak oldular." Lozan Barış Antlaşması'nın özeti, işte bu cümledir...

30 Ağustos 1922 Başkomutan Meydan Muharebesi zaferi sonrası, Yunan Ordusu kaçtıktan sonra, İngiltere'de telaş başlar. Lordlar Kamarası ile Avam Kamarası ortak toplantısında İşçi Partisi Lideri Mac Donald, kürsüye gelir ve şunları söyler:

"Nerede Başbakan Lloyd George, bize ne söz verdi... Sonuç ne oldu?.. Hani Boğazlar bizim olacaktı... Anadolu'yu bölüşecektik?.. Bunun hesabını versin..."

16 John Grew, *Atatürk ve İnönü*, Cumhuriyet Gazetesi Yayını, İstanbul, 2000, s. 55.
17 Charles N. Sherrill, *Mustafa Kemal (2)*, Cumhuriyet Gazetesi Yayını, İstanbul, 1999, s. 36.
18 Yaşar Yazıcıoğlu, *Her Yönüyle Lozan Antlaşması,* Kripto Kitaplar, Ankara, 2018, s. 423.

Lloyd George şu cevabı verir:

"Sayın üyeler, asırlar nadir olarak dâhi yetiştirir. Şu talihsizliğe bakınız ki, o büyük dâhiyi asrımızda Türk milleti yetiştirdi. Mustafa Kemal'in dehasına karşı elimizden ne gelir?"[19]

***

Lozan'dan Nefret Edenler

Görüldüğü gibi, Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri, ünlü siyaset adamları ve tarihçileri, Lozan'ı kendileri açısından bir yenilgi, Türkiye için de bir galibiyet olarak kabul ediyor. Yazılı tarih, Lozan Antlaşması'nı Mustafa Kemal Paşa'nın, İsmet İnönü'nün bir başarısı olarak kaydeder. Demek ki Lozan'a taraf olanlar, Lozan Antlaşması'nı Türkiye'nin bir zaferi, kendileri için de bir yenilgi olarak kabul ediyorlar.

Doğuda Ermenistan kurulmasını önlediği için, Küçük-Büyük Ağrı Dağı'na sahip olma hayalini yaşayan Ermenistan ve destekçileri Lozan'ı nefretle anarlar. ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan; Sevr çöpe atıldığı için yaşadıkları hayal kırıklığını unutmazlar; bu yüzden Mustafa Kemal Atatürk'ü ve Lozan'ı sevmezler.

PKK bölücü terör örgütü, bir Kürt devletinin kuruluşunu engellediği için Lozan Barış Antlaşması'na düşmandır. Lozan'ın tartışmaya açılması, PKK'nın hedefleri arasındadır. PKK, Lozan Antlaşması'nın ortadan kalkması için çalışmaktadır. Sözde Kürdistan'ın birliğinin ve bağımsızlığının sağlanması için Lozan Antlaşması'nın ortadan kalkması gerektiğine inanmaktadır.

PKK terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan'ın, toplumsal Lozan'a ihtiyaç olduğunu belirterek, ***"Lozan'ın güncellenmesinde hem Kürtler hem de Türkler kazanacaktır"***[20] sözleri, Lozan Barış Antlaşması'nın ortadan kaldırılmasını amaçladığını göstermektedir.

19 Enver Behnan Şapolyo, *Kemal Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi*, Kopernik Kitap, 2018.
20 "Öcalan: Kürt sorununun çözümü için 'Toplumsal Lozan'a ihtiyaç var",

Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) Başkanı Mesut Barzani de, Lozan konusunda PKK gibi düşünüyor. 2015'te, ABD ziyaretinde Barzani, ***"Kürtlere gelince, 1923 tarihinde yapılan Lozan Barış Antlaşması'ndan bu yana bağımsızlığı hayal ediyor. Söz konusu antlaşmada Osmanlı İmparatorluğu'ndan geri kalanlardan Kürtlere bir devlet sağlanması taahhüdüne uyulmadı"*** dedi. Barzani, eninde sonunda bir Kürt devletinin kurulacağını da savundu.[21]

PKK terör örgütü de Barzani de Lozan'dan rahatsızlar. Türklerin idam fermanı Sevr Antlaşması hayalini kurmaktadırlar. **"Doğuda bir Ermenistan, güneyde bağımsız bir Kürdistan..."**

***

Büyük Bir Diplomatik Başarı

Osmanlı'nın idam fermanı Sevr Antlaşması hükümleri ve İngiliz desteğindeki Yunan ordusunun Ankara'ya kadar olan bölgeyi işgal ettiği dikkate alındığında, Türklere **Anadolu'nun dörtte biri kadar, 120 bin kilometrekare** toprak bırakıldı. Millî Mücadele sonrası, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'yla, Türkiye'nin elde ettiği toprağın yüzölçümü ise **736 bin kilometrekaredir.** Hatay'ın katılmasıyla, Türkiye'nin yüzölçümü **783 bin kilometrekarenin** üstüne çıktı.

Lozan Barış Antlaşması, askerî zaferi taçlandıran muhteşem bir diplomatik başarıdır. Son iki yüzyılda, Türklerin Avrupa'ya karşı kazandığı tek siyasi başarıdır. Hem silahın hem de siyasetin zaferidir. Sevr'in çöpe atılmasıdır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin tapusudur.

mezopotamyaajansi35.com, 23.07.2021, http://mezopotamyaajansi35.com/GUNCEL/content/view/141867 (erişim tarihi: 27.01.2023).

21 "Mesud Barzani: Lozan'dan beri devlet hayali kuruyoruz", hurriyet.com.tr, 14.03.2016, https://www.hurriyet.com.tr/dunya/mesud-barzani-lozandan-beri-devlet-hayali-kuruyoruz-40068858 (erişim tarihi: 27.01.2023).

Yüzyıllarca Osmanlı Devleti'nin kanını emen, onu sömürge hâline getiren kapitülasyonları kaldıran Lozan; Türk milletinin yeniden dirilişini uluslararası hukuka kaydettiren bir belgedir.

İsmet Paşa, Lozan Barış görüşmelerine giderken, İstanbul işgal altındaydı. Lozan, 1453'te Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmesinden sonra İstanbul'un yeniden fethedilişidir.

Lozan; Osmanlı Devleti'ni tarih sahnesinden silen, Türk'ün ana yurdunu parçalayan, yapay devletler oluşturan, Türk'e hayat alanı bırakmayan, Sevr Antlaşması'nı tarihin çöplüğüne atan bir dönüm noktasıdır.

Sevr, bir devletin sonu; Lozan ise bir milletin yeniden doğuşudur.

Lozan Barış Antlaşması, Türklerin yeniden Avrupa'ya dönüşüdür. Doğu Trakya'nın tek kurşun atılmadan Türkiye'ye kazandırılmasıdır.

Lozan; batıda Yunanları denize döken, doğuda Ermenileri mağlup eden TBMM ordularına, tüm Anadolu'nun egemenliğini verdiği için önemli bir kazanımdır.

***

İngiltere Sömürgeler Bakanı Churchill, Mayıs 1920'de Mustafa Kemal'in mücadelesini şöyle yazıyordu:

"Türk, kötü yönetim yüzünden, bitmez tükenmez felaketler ve harplerle çökmüş, çevresinde İmparatorluğu paramparça olmuştu. Fakat o hâlâ canlı idi. Göğsünde, dünyaya meydan okumuş ve yüzyıllar boyunca bütün istilacılara karşı başarı ile mücadele etmiş bir ırkın kalbi çarpıyordu. Dünyaya düzen verecek adamlar, Paris'in duvarları kumaş kaplı, yaldızlı salonlarında toplanmışlardı. İstanbul'da müttefik filoların topları al-

tında çalışan bir kukla hükümet bulunuyordu. Lakin, Türk'ün ana yurdu Anadolu'nun sarp tepeleri üzerinde bir avuç insan; kaderlerinin bu şekilde tayin edilmesini kabul etmiyorlardı."[22]

İşte Lozan Antlaşması ile, Churchill'in dediği gibi, Anadolu'nun sarp tepelerinin her karış toprağı, kahramanların kanıyla yeşertildi.

Atatürk, Lozan Antlaşması için Nutuk'ta şöyle der:

"Lozan Antlaşması, Türk milleti aleyhine, asırlardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşması'yla tamamlandığı zannedilmiş, büyük bir suikastın yıkılışını ifade eden bir belgedir. Osmanlı devrine ait tarihe eşi geçmemiş bir siyasi zafer eseridir."[23]

Tarih, stratejik körlük ve kişisel ihtiras uçurumlarıyla, stratejik öngörü ve diplomatik olgunluk zirveleri arasında dolaşan kanlı savaşların öyküsü gibi. Lozan Barış Antlaşması; tarih bilgisi, vatan-millet sevgisi, stratejik öngörü ve diplomatik olgunluğuyla Atatürk'ün, İsmet Paşa'nın ve o kahraman kadronun eseridir.

Lozan'ın gizli bir maddesi yoktur. Lozan Barış Antlaşması'nın 100 yıllık olduğu ve 2023'te sona ereceği söylentileri gerçek dışıdır. Tarihî gerçeklere rağmen, Lozan Barış Antlaşması ile ilgili kimilerinin "hezimet" söylemleri, son döneme özgü bir cehalet durumunu yansıtıyor. Türkiye'ye özgü bu cehaletin artık bilinçli bir tercih olduğu gerçeğiyle yüz yüzeyiz. İkra (oku) emrine rağmen, tercih edilen bir cehalet...

Lozan'a hezimet diyenlerin, Sevr'i ve Lozan'ı bilmeleri gerek. Türkiye üzerinde oynanan oyunları anlamaları gerek. PKK terör örgütünün değirmenine su taşımamaları gerek...

Fakat, tarih nankör değildir, bir hizmeti asla unutmaz... Ama nankörlüğü de kaydeder...

22 Gülnihal Bozkurt, Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi, Bildiri, 8-12 Aralık 2003.

23 M. Kemal Atatürk, *Nutuk*, haz. Taha Mazman, Toplumsal Çözüm Yayınları, İzmir, 2009.

"Tanrı, iradesini hâkim kılmak için
yeryüzündeki iyi insanları kullanır,
yeryüzündeki kötü insanlar ise
kendi iradelerini hâkim kılmak için
Tanrı'yı kullanırlar."
Giordano Bruno

Batı Gelişirken, Müslüman Ülkeler Neden Geri Kaldı?

1970 ile 2010 yılları arasında dünya üzerinde demokrasi ile yönetilen ülke sayısı, 45'ten 151'e çıktı. Ortadoğu hariç; Çin'den Afrika'ya, Avrupa'dan Güney Amerika'ya, diktatörlüklerin ve krallıkların yerini demokratik yönetimler aldı. Ancak 21. yüzyılın ilk 10 yılında, demokrasiye geçen ülkelerin beşte biri, ya otoriter rejime döndü ya da demokratik kurumları erozyona uğradı. Çünkü demokrasi, sadece seçimlerde çoğunluğun iktidarı belirlemesinden ibaret değildir. Demokrasi, hukuk ve çeşitli mekanizmalarla iktidarın uygulamalarını düzenleyen ve denetim altında tutan bir kurumlar silsilesidir.[1]

***

1 Francis Fukuyama, *Siyasi Düzenin Kökenleri*, Profil Kitap, İstanbul, 2016.

Zengin enerji kaynaklarına sahip olmalarına rağmen, demokrasi ve gelişme yolunda bir türlü mesafe alamayan ülkelere en iyi örnek, Ortadoğu'dur. Ortadoğu ülkeleri, bağımsızlıklarını kazandıktan sonra da sömürge anlayışına devam etmiş, otoriter siyasi rejimlerle yönetildiklerinden demokratik yönetimi ve ekonomik başarıyı sağlayabilecek kurumlar oluşturamamıştır.

Oysa İslam dünyası yüzyıllarca uygarlık ve başarının öncüsüydü, 7. yüzyılda İslam orduları Suriye, Filistin, Mısır ve Kuzey Avrupa'yı fethettiler. 8. yüzyılda İspanya, Portekiz ve Fransa'yı işgal ettiler. 9. yüzyılda Sicilya'yı ve İtalya'yı ele geçirdiler.[2]

***

Osmanlı Devleti, 1453'te İstanbul'u fethetti. Balkan yarımadasını ele geçirip, iki kez Viyana'ya kadar uzandı. Müslümanlar, yüzyıllar boyu dünyadaki en büyük askerî ve ekonomik gücü temsil etti. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan önce, 9. ve 12. yüzyıllar arasında İslam Dünyası, Bizans'ın ilerisindeydi. Farabi, El Harezmi, Ömer Hayyam, Al-Râzî, Al-Râvendî, İbn-i Sina, İbn Rüşd gibi filozoflar ve bilim insanları; bilim ve sanatta insanlık tarihindeki en büyük başarılara imza attı. İslam dünyası, bu dönemde altın çağını yaşadı.

***

Osmanlı Devleti, 600 yıl boyunca İslam coğrafyasında yaşamış olan İbn-i Sina ve İbn Rüşd düzeyinde tek bir filozof ve bilim

2 Bernard Lewis, *Yanlış Giden Ne Oldu?*, 2002.

insanı çıkartamadı. Osmanlı; haremlerle, saray oyunlarıyla, iktidar mücadelesi ile uğraşırken uygarlığa gözünü kapadı. 600 yıl boyunca bilime ve felsefeye geçit vermedi. Oysa Avrupalılar, 15. ve 16. yüzyılda Rönesans'ın yarattığı yeniden doğuş sayesinde bilim, sanat ve teknolojide İslam dünyasını geride bırakan büyük gelişmeler sağladı. Müslümanlar ise, uzun süre bu gelişmelerin farkına varamadı. 18. yüzyıla kadar, yalnızca Frengi hastalığı ile ilgili bir kitap Avrupa dillerinden Ortadoğu dillerine çevrildi.[3] 1699'da Karlofça Anlaşması ile Osmanlı Devleti, büyük toprak kaybına uğradı.

Türkler, 4. yüzyıldan 18. yüzyıla, 1699 Karlofça Antlaşması'na kadar tam 14 yüzyıl Avrupa üzerinde kesin bir üstünlük sağladılar. Avrupalıların, "Tanrının Kılıcı" adını verdikleri Attila (400-453), İtalya'ya girmiş, ölümsüz ülke diye tanımlanan Batı Roma İmparatorluğu'nun dağılma sürecini başlatmıştı. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u alarak, yalnızca Doğu Roma İmparatorluğu'nu, yani Bizans'ı değil, ortaçağı da bitirmişti.[4]

18. yüzyılın bitiminden önce Türkler, İranlılar ve diğer Ortadoğu ulusları, Batı'yla ilgili doğrudan gözlem yapma olanağına sahip değillerdi. Avrupalılar, doğuda konsolosluk ve elçilikler açarken, Ortadoğu ve İslam dünyası, bu yolu izlemedi. Sadece özel durumlarda kısa süreli görevliler kullandı. Kâfir icatlarını öğrenmenin veya kâfir öğretmenlerden ders almanın dinen caiz olup olmadığı tartışıldı. 1450'lerde icat edilen matbaa, 300 yıl sonra Osmanlı Devleti tarafından kullanılmaya başlandı. 1729'da kurulan matbaa çoğu tarih, coğrafya ve yabancı dil alanında 17 kitap bastı ve 1742'de kapatıldı. 1784'te padişah fermanıyla yeniden açıldı ve ancak 1796 yılından sonra Türkçe ve Arapça baskı yapabilen matbaalar kurulabildi.[5]

3 Bernard Lewis, *Yanlış Giden Ne Oldu?*, 2002.
4 Metin Aydoğan, *Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı-1*, 30. baskı, Gözgü Yayıncılık, İzmir, 2020, s. 16.
5 Bernard Lewis, *Yanlış Giden Ne Oldu?*, 2002.

***

Osmanlı Devleti, 1606-1699 yılları arasında Duraklama Dönemi'ni yaşar. Bu dönemin en önemli özelliği, savaş gelirlerinin azalması ve saray masraflarının artmasıdır. Merkezi otoritede, orduda, sosyal ve ekonomik alanda bozulmalar ortaya çıkar.

1699'da imzalanan Karlofça Antlaşması, yenilmiş bir Osmanlı'nın zafer kazanmış Hıristiyanlarla yaptığı ilk anlaşma olması nedeniyle önem taşır.

Dönemin düşünürü Koçi Bey, Padişah IV. Murat'ın isteğiyle, 1631 yılında Osmanlı Devleti'nin kötüye gidiş nedenlerini içeren gerçekçi bir rapor hazırlar. Tarihe, Koçi Bey Risalesi olarak geçen raporda eleştiri konuları; **adam kayırma, rüşvet, liyakat sisteminin çökmesi ve yozlaşmadır.** Devlet adamlarının bilgisizlikleri, hataları ve ihtirasları da çöküşte önemli rol oynar.

Osmanlı, bu eksikleri gideremez ve çöküşe sürüklenir. 1683 yılında, İkinci Viyana bozgunuyla başlayan çekilme ve toprak kaybı önlenemez.

Ve üç büyük felaketle yüzleşir:

Birincisi; 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nda Tuna (Balkan) vilayetinin kaybedilmesi,

İkincisi; 1912 Balkan Savaşı'nda Balkan ülkelerinin elden çıkması,

Üçüncüsü; Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden silinişidir.

Osmanlı Devleti, ilk dış borcu 1853'te aldı, 1878'de iflasını ilan etti. Siyasi kararlar artık İstanbul'da değil, Londra ve Paris'te alınıyordu. Osmanlı'nın dağılışının 20. yüzyıla sarkmasının nedeni aslında, büyük devletlerin pay alma konusunda kendi aralarında anlaşamamış olmalarıydı. Dünyanın en değerli toprakları üzerinde kurulu, beş milyon kilometrekareye hükmeden

Osmanlı, Sevr ile 120 bin kilometrekarelik alana, Anadolu'ya sıkıştırılmıştı.[6] Mustafa Kemal Atatürk, Türk İstiklal Savaşı'yla, Sevr'i çöpe attı. Avrupa sömürgeciliğini sona erdirdi ve modern bir devlet kurdu.

***

20. yüzyıl boyunca tüm İslam ülkelerinde bir şeylerin kötü ve yanlış gittiği açık şekilde ortaya çıktı. Bin yıllık rakibi Hıristiyan dünyasıyla karşılaştırıldığında, İslam dünyası yoksul ve bilgisiz kaldı. 20. yüzyılın özellikle ikinci yarısında, İslam ülkeleri için çöküş daha da hızlandı. Başkalarını suçlamak kolay olduğundan, 13. yüzyıldaki Moğol işgallerinin İslam uygarlığının yıkılmasının suçlusu olduğu söylendi. Gerçekte, İslam'da büyük kültürel başarılar, Moğol işgalinden önce değil, sonra yaşanmıştır. Daha çok rağbet gören bir diğer suçlu ise Batı emperyalizmiydi. Fakat İngiliz-Fransız hâkimiyeti ve Amerika etkisi, içten zayıflamış olan Ortadoğu devletleri için bir sonuçtu. Yanlış giden her şey için Musevileri suçlayan antisemitizm de mantıklı değildi. Beş Müslüman devlet, yarım milyon Musevi'nin 1948'de Filistin'de bir devlet kurmasını önleyememiş; 1967, 1973 Arap-İsrail Savaşlarında, İsrail'den daha güçlü olmalarına rağmen Arap Ülkeleri varlık gösterememişlerdi.[7]

Fransız tarihçi Fernand Braudel (1902-1985) Moğol istilası konusunda değişik bir düşünceye sahiptir. Braudel'e göre 13. yüzyılda Moğol istilası, İslam'ın bütün şehir medeniyetini yıkar, kütüphaneler yakılır, milyonlar öldürülür, bu şekilde tüm İslam dünyası bir "kasaba"ya dönüştürülür. Haçlı seferleri de, İslam'ı Akdeniz'den uzaklaştırıp karalara kapatır. Bu maddi çöküşe psikolojik travmalar da eklenince İslam dünyasında mistisizm ve

6 Metin Aydoğan, *age*, s. 26.
7 Bernard Lewis, *Yanlış Giden Ne Oldu?*, 2002.

dogmatizm etkili olmaya başlar, zamanla devlet politikalarına dönüşerek kökleşir. Dünya ekonomisindeki değişmeler ve son derece karmaşık, sosyal, ekonomik ve siyasi sebepler de İslam dünyasının geri kalmasına yol açar.[8]

Her iki yaklaşımda, Moğol istilasının etkisi olsun ya da olmasın, sonuçta 13. ve 14. yüzyılda gerçekleşen Moğol istilasından bugüne altı-yedi yüz yıl geçmesine rağmen İslam Dünyası, Batı'nın gerisinde kalmıştır. 2023'e gelindiğinde, Afganistan, Yemen, Suriye ve Irak gibi Müslüman ülkelerde kan ve gözyaşı hüküm sürmektedir. Afrika'daki Müslüman ülkelerde de durum farksızdır.

Bir diğer mazeret de suçu İslam'a yüklemekti. Eğer İslam; özgürlüğe, bilime, ekonomik kalkınmaya engelse, geçmişte bu üç alanda nasıl öncü olmuştu? ***"İslam Müslümanlara ne yaptı"*** değil, ***"Müslümanlar İslam'a ne yaptı?"*** sorusunun daha anlamlı olduğu görüşü ortaya çıktı. Yaygın ve kabul gören bir görüşe göre, Batı ülkelerinin gelişmesinin temel nedeni, kilise ve devletin ayrılması ve toplumun laik yasalarla yönetilmesidir. Müslümanlarca kutsallığın kaynağını oluşturan ve yaşamın her alanını düzenleyen tek yasa ise şeriattır. Hıristiyanlığın tüm kiliseleri ve türleri, çok kadınla evliliği ve cariyelik olgusunu reddeder. İslam, her ikisine de izin verir. İslam ülkeleri ile Batı'nın yaklaşımlarındaki bu farklılık, önlenemeyen yolsuzluk yöntemlerinde de açıkça görülür. **Batı'da para piyasada kazanılır ve iktidarı satın almakta kullanılır. Doğu'da iktidar ele geçirilir ve öylece para kazanılır.**[9]

***

Müslümanlar, laiklikle ilk kez Fransız Devrimi'nde tanıştılar. Ama sadece bir Müslüman ülke, Türkiye Cumhuriyeti Devleti,

8 Fernand Braudel, *Ahistory of Civilizations*, Penguin Yayınevi, 1995, s. 85-92; Osman Aydoğan, "Halife El Memûn", sehriyar.info, 14.04.2021, https://www.sehriyar.info/?pnum=449 (erişim tarihi: 04.05.2023).

9 Bernard Lewis, *Yanlış Giden Ne Oldu?*, 2002.

Mustafa Kemal Atatürk'ün stratejik öngörüsü sayesinde laikliği bir ilke olarak kabul etti. İslam'ı anayasadan çıkardı, şeriatı yasal alan dışına koydu ve çağdaşlaşma yolunda hızla ilerledi. Biriki İslam ülkesi de şeriatı evlenme, boşanma ve miras hukukuyla sınırlayıp, diğer alanları Avrupa'dan alınan çağdaş yasalarla düzenledi.[10] Sonuçta, Müslüman ülkelerde yaygın olan köktendinci yönetim sistemi ile Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu laik demokrasi örneği karşımıza çıktı. Birincisinde, biat kültürü ile şuursuz bir itaat gelişmiştir. Bu sistemde, ülkenin yolsuzluklardan ve kötü yönetilmekten kurtulma mücadelesi, konuşma ve araştırma özgürlüğü, kadın-erkek eşitliği yoktur ya da eksiktir. İslam dünyasının bugünkü geri kalmışlığının nedenleri, işte bu özgürlüklerin eksikliği veya yokluğudur. Mustafa Kemal Atatürk'ün laik demokrasi sisteminde, akılcılık ve bilim ön plandadır; biat kültürü değil, sorgulama kültürü gelişmiştir.

Atatürk, 1683 yılında İkinci Viyana bozgunuyla başlayan çekilmeyi, 238 yıl sonra 1921 yılında Sakarya Meydan Muharebesi zaferiyle durdurdu. Batı ile oluşan, yüzyılların geri kalmışlık farkını ortadan kaldırdı. 1923'te Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte, sorgulayan akıl; erdemli duruşu, insan onurunu, doğal hak ve özgürlükleri belirledi. Toplumda, kadın eşit duruma getirildi. Kadın hakları, Atatürk Cumhuriyeti'nin önemli bir parçası oldu. Atatürk, Türk kadınına milletvekili seçme ve seçilme özgürlüğünü 1934 yılında verdi. Fransa ve İtalya 1946'da, İsviçre ancak 1971 yılında kadınlara bu hakları tanıdılar. Türkiye, diğer Müslüman ülkelere örnek olacak şekilde modern, çağdaş bir yapıya kavuşturuldu. Fakat her dönemin talan ve baskıcı yöntemlerinden beslenen asalaklar, eski katı yöntemleri sürdürmeye çalıştılar. Bunların her zaman işbirlikçileri oldu. Bunlar için en büyük düşman, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve İslam dünyasının ilk büyük laik reformcusu olan Mustafa Kemal Atatürk'tür. Bu hilafetçi ve ümmetçi grup, geçmişte ve günümüzde insanları aldatmak için hep dinî duyguları kullandı.

10 Bernard Lewis, *Yanlış Giden Ne Oldu?*, 2002.

***

Türkiye dışında diğer Müslüman ülkeler, bağımsızlıklarını kazandıktan sonra da sömürge zihniyetinde devam etmiş, otoriter siyasi rejimlerle yönetildiklerinden demokratik yönetimi ve ekonomik başarıyı sağlayabilecek kurumlar oluşturamamıştır. Batı ülkelerinde; siyasi hakların yaygınlaştırıldığı, siyasi iktidarın topluma hesap verdiği, denetlendiği "Kapsayıcı Politik Kurumlar"ın etkin olduğu bir devlet yönetimi geliştirilmiştir. İslam ülkelerinde ise hesap vermeyen ve denetlenmeyen bir yönetim sistemi oluşturulmuş, "Dışlayıcı Politik Kurumlar" kökleşmiştir. Batı ülkelerinde "Kapsayıcı Politik Kurumlar"; siyasi gücü, çoğulcu bir yaklaşımla topluma geniş biçimde dağıtır. Böylece, iktidar tek bir kişi ya da dar bir topluluk tarafından sahiplenilmez. "Kapsayıcı Politik Kurumlar", demokratik seçimlerden daha fazlasını gerektirir. Tek parti iktidarı oluşsa bile, siyasi iktidarın eşit olarak dağılmasına olanak verir.[11]

Müslüman ve otoriter ülkelerde "Dışlayıcı Politik Kurumlar" ise siyasi gücü elinde tutan bir grubun, devlet çarkını, ekonomik kurumları ve kaynakları kendi çıkarına uygun şekilde kullandığı düzendir. Yönetenlerin çıkarları, ihtirasları, hukuk ilkelerinin çiğnenmesi, liyakat yerine biat kültürüne dayalı kadrolaşma, rantı esas alan yönetim sistemi; "Dışlayıcı Politik Kurumlar"ın temel özelliklerini oluşturur ve geri kalmışlığı bir yazgı durumuna getirir. Değişik çözüm yolları araştırmanın yerini kadercilik, sorgulamanın yerini peşinen kabullenme alır. İşin kötüsü, "Dışlayıcı Politik" ve "Ekonomik Kurumlar", toplumda bir kez yerleşti mi, bir kısır döngü şeklinde ısrarla kendi varlıklarını sürdürmeye çalışır.

Özetle, Batı'da siyasi iktidarlar, topluma hesap vererek denetlenirler. Müslüman ve otoriter ülkelerde ise ele geçirilen siyasi

11 Daron Acemoğlu, James A. Robinson, *Ulusların Çöküşü*, Doğan Kitap, İstanbul, 2019.

iktidar, hesap vermeden tek kişi ya da belirli bir grup tarafından kontrolsüzce kullanılır. Batı'da, demokrat yöneticiler çoğulcu bir yaklaşım sergilerken, Müslüman ülkelerde diktatör ve otoriter tipi yöneticiler, sivil ve politik hakları bastırmakta tereddüt etmezler. Doğu'da lider, gücünü kurumları-sistemleri güçlendirmek için değil, tersine iktidarını pekiştirmek için kurumları-sistemleri kullanır ve köklü kurumları çöküşe sürükler. Daha da ileriye giderek, bu tür liderler kendilerine kayıtsız, şartsız biat eden kurumlar oluştururlar.

Disiplin ile biat arasında büyük fark vardır. Disiplin, bilinçli bir itaatin alışkanlık hâline getirilmesidir. Disiplinde, yönetilenle yönetenin hukukuna saygı vardır. Disiplin, gücünü yasadan alır, yasalara dayanır. Biat ise, koşulsuz itaattir. Yönetilenin hak ve hukuku yoktur. Yasaya uygunluk aranmaz. Biatta, kanunun yerini biat edilen kişi alır. Yönetilenlerin hukukuna saygı göstermek ilkesi yoktur. Biatta; liyakat, yetenek, uzmanlık ve yeterlilik yerine sorgusuz itaat (boyun eğme) aranır. Oysa, sorgulanmayan sistem, sistem değildir.

Ülkeler, ilerleme yanlısı politik kurumları doğru düzgün oluşturabildiklerinde yükselirler. O kurumlar, kemikleştiği veya uyum sağlayamadığı zaman ise başarısız olurlar. Güç sahipleri, her zaman her yerde hükümetler üzerinde kontrol kazanma peşindedir. Kendi hırsları uğruna, toplumsal kalkınmayı baltalamaktan geri durmazlar. Sonuçta, bu güç sahipleri ya çoğulcu, katılımcı, kapsayıcı kurumlara sahip olan etkin bir demokrasiyle denetlenir ya da ulusun çöküşü kaçınılamaz olur.[12]

* * *

12 Daron Acemoğlu, James A. Robinson, *Ulusların Çöküşü*, Doğan Kitap, İstanbul, 2019.

Almanya, 1930'larda sanayileşmiş ülkelerin başında gelmesine ve halkının iyi eğitimli olmasına rağmen Hitler'den kurtulamadı. 19. yüzyılın başında İngiltere'den bile daha zengin olan Arjantin'de ise çoğulculuk ve demokrasi gelişemedi. Seçimle gelen iktidarlar bile diktatörlere dönüştü. **Güney Kore ve Kuzey Kore gibi dünya üzerinde coğrafi olarak yan yana olup da politik, ekonomik ve sosyal açıdan birbirinden çok farklı birçok ülke var.** Oluşturulan politik kurumların farklı oluşu, sınırın iki yanına tümüyle değişik yaşamlar sunmakta ve ekonomik refah açısından kıyaslanamayacak bir fark yaratmaktadır.[13] Güney Kore ve Kuzey Kore aynı coğrafyada. Ama birinde refah ve özgürlük, diğerinde baskı ve yoksulluk var. Japonya deprem coğrafyasında. Şiddetli depremlerle yaşamayı sürdürüyor. Oysa, depremlerde en fazla can ve mal kaybı Japonya'da değil. Japonya gibi ülkelerde sorgulanan, hesap veren, denetlenen sistem hüküm sürüyor. Demek ki, coğrafya artık kader değil.

***

Devlete yakın olan veya devleti kontrol eden elitlerin çıkarlarını kollayan hukuk, Platon'un *Devlet* adlı eserinde Sokrat'ın ağzından dediği gibi, yalnızca "Eşkıya sürüsünün adaleti"dir. Genel anlamda hukuk, bir toplumda yasaların adil, bağımsız ve eşitlikçi olduğuna dair uzlaşmayı ifade eder. Lider, egemen değildir. Egemen olan hukuktur ve lider hukuka uyduğu derecede meşruiyet kazanır.[14]

Gücü tekelleştirmek için kurumları kullanan yöneticiler, ortaya çıkan eşitsiz yapıda sivil ve politik hakları bastırmakta tereddüt etmezler. Bu tür otoriter yöneticiler, kendilerine biat eden otoriter kurumlar yaratırlar. Otoriter kurumlar, söz konu-

13 Daron Acemoğlu, James A. Robinson, *Ulusların Çöküşü*, Doğan Kitap, İstanbul, 2019.
14 Francis Fukuyama, *Siyasi Düzenin Kökenleri*, Profil Kitap, İstanbul, 2016.

su, "tek adam tipi yönetici"lere cazip gelir; çünkü bu kurumlar, onlara büyük avantaj ve güç sağlarlar.

Otoriter rejimler, medyanın öneminin farkındadır ve bununla mücadele etmek için ellerinden geleni yaparlar. Demokratik seçimle başa geldiği halde, 1990-2000 yılarında Peru'da otoriter bir rejim kuran Fujimori ve yardımcısı Montesinos, televizyon kanallarını veya gazeteleri satın aldıkları, yolsuzlukları gösteren kayıtlar ortaya çıkmasın diye rüşvet verdikleri kanıtlanan tek lider tipleri değildir.[15]

Diktatör ruhlu yöneticiler ile otoriter liderler; her zaman her yerde devletin kurumlarını, medyayı, sivil toplum örgütlerini kayıtsız şartsız kontrol etme ihtirası ile yanıp tutuşurlar. Kendi hırsları uğruna toplumsal kalkınmayı ve gelişmeyi baltalamaktan geri durmazlar. Böyle bir yönetim tarzında, siyasi kayırmacılık ve siyasi himayecilik, alışkanlık durumuna gelir. Siyasi kayırmacılık ve himayecilik sayesinde devlet kaynakları, iktidarı sürdürebilmek ve oy almak uğruna siyasi amaçlarla kişi ve gruplara aktarılır. Böylece, köklü devlet kültürünün yerini biat kültürü alır ve iktidarı kayıtsız şartsız savunan medya ve benzeri kurumlar kök salar. Biat kültürü kökleşir ve liyakat sisteminin yerini alır. Hak etmeyene sunulan alkışlar süreklilik kazanır ve onu baş belası haline getirir. Hazine arazileri, doğal kaynaklar, fonlar, ihaleler gibi gelir kaynaklarını yönlendiren bir "rantiyeci devlet" şekli ortaya çıkar. Ve "rant yaratma", artık günlük işlerin bir parçası olur. Yaratılan rant ve oluşturulan biat zinciri, bir sonraki seçim için otoriter ya da diktatör ruhlu yöneticilere önemli avantaj sağlayan bir altyapı oluşturur. Ve bu sistemde, sorgulama ve düşünme zahmetine katlanmayan mutlu bir kitle ortaya çıkar.

***

15 Daron Acemoğlu, James A. Robinson, *Ulusların Çöküşü*, Doğan Kitap, İstanbul, 2019.

Zengin enerji kaynaklarına sahip olmalarına rağmen, bazı Arap ülkelerinin durumu bile Müslüman ülkelerin akıl ve bilimden ne kadar yoksun olduklarını göstermiyor mu? Kapsayıcı politik kurumlara dayalı bir yönetim sistemi geliştirmedikçe, Müslüman ülkeler, akıl almaz şiddetin ve karışıklığın hüküm sürdüğü, Batı tarafından kullanılan bir coğrafya olmaya devam edeceklerdir.

Peki, Müslüman coğrafyası şu anda ne durumda? 120 yıldır verilen Nobel Bilim Ödülleri incelendiğinde; bir Pakistan, bir Mısır ve bir Türk bilim insanı Aziz Sancar (2015) olmak üzere, toplam üç Müslüman'ın bilim ödülü aldığı ortaya çıkar. Fakat bu ödülü alanların tümünün Batı ülkelerinin eğitim olanaklarından yararlandıkları görülür. Bu tablo, dünyanın en zengin enerji ve petrol kaynaklarına sahip olan Arap ülkelerinin, bilim insanı yetiştiremedikleri gerçeğini yansıtır. Dünyada 1,8 milyar Müslüman yaşamaktadır. Müslümanların yalnızca yüzde 1'i kadar nüfusa sahip olan Museviler, 100'ün üzerinde Nobel Bilim ödüllü insan yetiştirmiştir. Türk Bilimadamı Aziz Sancar: *"Ben bu Nobel ödülünü Atatürk ve Cumhuriyet sayesinde aldım"* diyerek, aslında Atatürk Türkiye'sini, diğer Müslüman ülkelerden ayıran niteliği belirtmişti.

Dinler, değişmez kabul edilen kurallarla bir bütündür. Değişmez kurallara sahip din, değişen kurallarla gelişen temel dinamiklere müdahale ederek toplumu yönetmeye kalktığında, toplumun gelişimini önler. Batı, işte bu dengeyi sağlayabilmiştir.

***

Atatürk Türkiye'si dışındaki Müslüman ülkelerin durumu bu iken, Türkiye'nin pusulasını Arap ülkelerinin yönüne çevirmenin gelecek kuşaklara istikrarsızlık ve gözyaşından öte bir şey kazandırmayacağı tarihî bir gerçek.

İslam ülkeleri, akıl ve bilime aykırı yönetim sistemlerini korudukça; El-Kaide, Irak Şam İslam Devleti (IŞİD) tipi acımasız terör örgütlerini besleyen verimli bir bataklık olarak kalacaktır. Gelinen noktada Ortadoğu; tarihten hiç ders almayan, aşiret yaşamından toplum düzenine bir türlü geçmeyi başaramayanların coğrafyası olma yolunda geri adım atmamakta kararlı. Kendi kardeşini öldürmek için zengin enerji kaynaklarını hoyratça harcayarak, Batı'dan silah satın alan bir cehaletin öyküsüdür Ortadoğu. **"Başkalarından satın aldığı silahla birbirini öldüren ve başkalarının bulduğu ilaçla iyileşmeye çalışan coğrafyadır"** Ortadoğu ve benzer ülkeler.

***

İslam dünyası şu soruları yüksek sesle, haykırarak sormalıdır:

-Müslüman ülkelerin çoğu dünyadaki en fakir ülkelerdir. Neden?

-İslam dünyasında halkın eğitimi düşüktür. Neden?

-İslam dünyasında, Batı'da olduğu gibi bilim insanı yetişmiyor. Teknolojik buluş yok. Neden?

-İslam ülkelerinin çoğu Batı tarafından sömürülüyor. Neden?

-İslam ülkelerinin çoğu otoriter liderler tarafından yönetiliyor. Neden?

-İslam ülkelerinde yolsuzluk ve rüşvet yaygın. Neden?

-İslam ülkelerinde kadınlar, erkeğin kontrolü altında, eşit olmayan koşullarda yaşatılıyor. Neden?

İbn-i Haldun'un, **"Akletmek (akıl yürütmek), Müslümanlık tarafından terk edildi ve bu yüzden zelil (küçük-aşağılanan-**

horlanan) bir hâle düştüler'" sözü, aslında İslam dünyasının içinde bulunduğu durumun bir özetidir.

Akıl yürütmeyi, doğru düşünmeyi mantık ve matematik öğretir, din değil.

İtalyan düşünür Giordano Bruno, 1600'lerde, **"Tanrı, iradesini hâkim kılmak için yeryüzündeki iyi insanları kullanır, yeryüzündeki kötü insanlar ise kendi iradelerini hâkim kılmak için Tanrı'yı kullanırlar"** demişti. Çok doğru söylemiş...

"Umarım bir daha İsa bile gelse,
tüm yetkiyi tek kişiye
verecek kadar aptal olmayız."
Almanya Şansölyesi Konrad Adenauer

Diktatörlerin Portresi

Problemli bir çocukluğun ardından, dünyanın başına bugüne kadar yaşanan en büyük felaketi getirdi. Dinleyenleri büyüleyen, hitabet yeteneğini keşfetti. Her konuşmasıyla kendisini dinleyenlerin sayısı daha da artıyordu. Kalabalıklar içinde kendini bulmuş birisi olduğunu hissetmeye başlamıştı. Ateşli konuşmalarıyla kitleleri heyecanlandırmaktan ne kadar büyük zevk aldığını fark ettiğinde, artık aklında ne ressamlık ne de mimarlık kalmıştı. Keşfettiği hitabet yeteneğini, daha da keskinleştirmek için çok zaman harcıyordu. Özel fotoğraflar çektiriyor, hangi yüz ifadesiyle hangi el kol hareketlerinin uyumlu olacağını belirlemek için saatlerce ayna karşısında çalışıyordu.

12 ay kaldığı hapiste ünlü kitabı *Kavgam*'ı yazdı. İnsanlığı ikinci kez bir dünya savaşına sürükleyen ideolojinin kutsal kitabı olarak kabul edilebilecek olan *Kavgam*, yazarını telif milyoneri yapmıştı. Keşfettiği hitabet yeteneğini daha da artırmak

için, büyük çaba harcadı. Demokrasiyi tramplen olarak kullanmayı prensip edinmişti. Hele bir iktidara gelsinler, demokrasinin icabına bakarlardı elbet! 1932 seçimleri için çıktığı kampanya gezilerinde uçak kullanmış ve bu alanda çığır açmıştı. Diğerleri kadar şansı olan Nazi Partisi, dünyayı etkileyen "Ekonomik Kriz"in işsiz bıraktığı milyonlarca Almanı arkasına alarak diğerlerine fark attı. Geleceğe ait hiçbir umudu kalmamış insanlar, kendilerine "ulusal diriliş" vaat eden bu sese kulak kabartmaya başlamıştı. Kaybedecekleri ne vardı ki? O hâlde denemekte yarar vardı. Seçimlerden galip çıktı ve başbakanlık görevini aldı.

Göz ardı edilmekten hayatı boyunca nefret etti, bu yüzden sokakların sesi olmayı başardı. Ülkeyi olağanüstü hâl yasaları ve kararnamelerle yönetmeye başlamış, parlamentoyu saf dışı bırakmıştı. Diktatör olur da korumaları olmaz mıydı? Karşıtlarının korkulu rüyası olan SS (Koruma Gücü), siyah üniformalarıyla muhalifleri ezen bir çekice dönüştü. İlk eylemleri, kendisine sadık olup da daha sonra muhalif tarafa geçenlerin idam edilmesi oldu.

***

1934 yılında, Cumhurbaşkanlığı makamı ile Şansölyelik (Başbakanlık) makamının tüm yetkilerinin tek kişide, Hitler'de toplanması yönüne referandum yapıldı. Referandum yoğun bir baskı ortamında gerçekleşti. Hitler'in askerleri sandıkta açık oy kullanılması yönünde baskı yaptılar. Hitler, 43 milyon oyun yüzde 90'ını aldı ve ülkesinin tek lideri, diktatörü oldu. Uzun süre kendisine şüphe ile bakan ordu da biat edince, zincirin halkaları tamamlandı. Demokrasi dalgası üzerinde yelken açarak diktatörlük kıyısına kapak atmıştı. Artık devlet demek, O demekti. Führer (lider) adını almıştı. O'nun için siyaset demek, propaganda ve ateşli konuşmalar yapmaktı. Kendi gençliğini yaratmak için devletin tüm imkânlarını seferber etti. Saldırgan dış politikasını hayata geçirdi.

Eleştirileri sevmezdi. Kendini eleştirenlere ve basına hiç tahammülü yoktu. Basına baskı yapmak için iki yolu seçti. Önce devletin basın ve radyo kanalını, kendi kanalı olarak kullandı. Yazılması ve söylenmesi gerekeni o yönlendiriyordu. Muhaliflerin radyo yayınlarını kesti, basım yerlerini kapattı. Yabancı kaynaklara başvuran insanları "vatan haini" ilan etti. Bir süre sonra halka sadece, kendisinin denetiminden geçen bilgiler verilmeye başlandı. "Şu gazeteyi okuma, evine sokma, alma..." gibi toplumsal baskılar oluşturuldu ve o gazeteleri okuyanlar vatan hainiymiş gibi yansıtılmaya başlandı. Öyle ki, İkinci Dünya Savaşı'nda Rus birlikleri Berlin kapılarına dayandığında bile; Alman basını, Alman halkına, savaşı kazanmak üzere olduklarını ve zaferin kaçınılmaz olduğunu yazıyordu. Alman halkı, böyle sanıyordu. Çünkü basın tarafsız değil, Hitler'in emir bülteni gibiydi.

Hitler, 12 Şubat 1938'de halka şöyle sesleniyordu: ***"Benim tarihî bir misyonum var. Ben, bu misyonu gerçekleştireceğim. Çünkü Tanrı, bu misyonu yerine getirme görevini bana verdi. Benimle beraber olmayanlar ezilecektir."*** Bu inanışla, 60 milyon insanın yaşamını yitirmesine neden olacaktı.

Savaş konusunda şöyle demişti: *"Savaş kaybedilecek olursa, millet de kaybedilecektir. Kaçınılmaz bir şeydir bu... Zaten savaşlardan artakalan insanlar, işe yaramaz insanlardır."* İkinci Dünya Savaşı'nda, generallerinin çoğunun karşı çıkmasına rağmen, Sovyet lideri Stalin'in adını taşıdığından dolayı, Stalingrad'ı ele geçirmek istemişti. Hitler'in bu hayalci ve ihtiraslı hedefi, hem kendisinin hem de Almanya'nın sonunu hazırladı.

***

Hitler'in et yemeye ve içki içmeye karşı var olan hoşgörüsü, sigara konusunda yoktu. Çevresinde sigara içmek kesinlikle

yasaklanmıştı. Girmesi muhtemel odalarda bile sigara içme izni yoktu. Tütün kokusuna tahammül edemezdi.

Hitler'in akıl hocası ve yalan makinesi, "Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanı" Goebbels'ti. Goebbels'in Führer'e verdiği taktiklerden biri şuydu: ***"Hatalı olduğunuzu ya da yanlış yaptığınızı asla kabul etmeyin... Asla kendinizden başka birine hareket alanı bırakmayın... Bana vicdansız bir medya verin, size bilinçsiz bir halk sunayım..."*** Alman Hava Kuvvetleri Komutanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Gestapo Şefliği yapan Goering çıtayı oldukça yükseltmiş, ***"Vicdansızım ben, benim vicdanım Adolf Hitler'dir"*** diyecek kadar biat etmişti.

Hitler, ***"Bize emir veren devlet değildir, devlete emir veren biziz... Biz Almanya'yı, bizden iyileri olmadığı sürece yönetmek isteriz. Fakat Almanya'da ne bugün ne yarın bizden daha iyi hiçbir şey yoktur ve olmayacaktır da. Bize Allah tarafından kutsal ve yüce bir görev verilmiştir..."*** diyerek, her zaman geçerli olan diktatör ruhlu liderlerin ortak yönünü haykırmıştı.

Almanlar, Hitler için, **"Biz Führer'den kurtulmak için koca bir Dünya Savaşı yaşadık. Führer, bize bir Dünya Savaşına mal oldu."** derler.

***

Hitler döneminin Adalet Müşaviri Dr. Frank, yargıçlara şöyle sesleniyordu: *"Vereceğiniz her kararda önce kendinize şunu sorunuz: 'Benim yerimde Führer olsa nasıl karar verirdi?'"* O dönemde ideal yargıç, kendisini Führer'in yerine koyarak karar veren yargıçtı. Ancak Alman hukuk adamları Hitler'e biat etmemiş, örneğin 1934 Mart'ında Reichstag yangınının dört komünist sanığından üçünü Alman Yüksek Mahkemesi beraat ettirmişti. Bu nedenle, vatana ihanet davaları, yüksek mahkemeden alındı "Halk Mahkemesi" adı verilen yeni bir mahkemeye

verildi. Bu mahkemede meslekten gelme dört yargıç vardı; öteki beş yargıç, partilerden, SS'lerden ve ordudan seçiliyordu. Kararlar da temyiz edilemiyordu. Bir de "Özel Mahkeme" vardı. Siyasi davalara bu mahkemeler bakardı. Özel mahkemelerin amacı, "Hükümete karşı girişilen gizli saldırı olaylarına" bakmaktı. Bu mahkemelerin üç yargıcı güvenilir parti üyelerinden seçilirdi. Özel Mahkeme yargıçlarının, zaman zaman yasaya bağlı kaldıkları olurdu. O zaman Gestapo; hemen müdahale eder, sanığı alır ve toplama kampına götürürdü. Tüm baskılara rağmen, Hitler yine de yargıya tam olarak hâkim olamamıştı. Basın ise, Propaganda Bakanlığı tarafından yönlendirilirdi. Nazi basın programının amacı, partiye muhalif bütün basını ortadan kaldırmaktı.

***

Hitler Nazizmi'nin ders alınması gereken çok önemli bir özelliğini, Hitler'in Propaganda Şefi Goebbels'ten dinleyelim:

"Almanya'nın gerçek hedeflerinin ne olduğu konusunda düşmanlarımızı karanlıkta bırakmayı başardık. 1932'den önce iç düşmanlarımız nereye gittiğimizi veya hukuka bağlılık yeminimizin sadece bir aldatmaca olduğunu anlayamadılar. Bize engel olabilirlerdi. Onlar, bizim tehlikeli bölgeye girmemize izin verdiler. Dış politikada da aynen öyle oldu. 1933'te ben bir Fransız Başkanı olsa idim şöyle söylerdim. 'Yeni Reich Başkanı, MEİN KAMPF'ı yazan adamdır. Kitabında şöyle söylüyor. Bu adamın yakınımızda bulunmasına hoşgörü ile bakamayız. Ya ortadan kaybolmalı veya biz üstüne yürümeliyiz.' Fakat bunu da yapamadılar. Bizi kendi başımıza bıraktılar. Tehlikeli bölgeye girmemize izin verdiler. Biz bütün o tehlikeli kayalıklardan sıyrılmayı başardık. Biz; işimizi bitirip, onlardan daha iyi silahlandıktan sonra bize savaş açtılar."[1]

1 Ömer Lütfü Erol, *Asker Devrim Darbe*, Yayın B, İstanbul, 2003.

Hitler, *Kavgam* adlı kitabında, *"Liderlik sanatı, kitlenin dikkatini tek bir düşmana odaklamaya ve hiçbir şeyin bu dikkati dağıtmamasını sağlamaya bağlıdır"* demişti. Gündem oluşturma ve değiştirme konusunda eline su döken yoktu.

***

İtalya'nın başına geçen Mussolini de Hitler gibi, parlamenter sistemi uygulanamaz duruma getirdi. Ceza kanunlarını tekrar yazdırdı. Okul ve üniversitelerdeki öğretmenlere, faşist rejimi koruma ve kollama yemini ettirdi. Gazete yöneticilerini bizzat kendisi seçti. Sendikaları budadı.

Hitler ve Mussolini gibi diktatörler, "düşman ve savaş üreterek" iktidarlarını bir süre için korudular. Hitler'in dediği gibi: **"Beni yenmek için benimkinden daha otoriter bir yönetim gerekir."** Hitler'i daha otoriter bir yönetim götürmedi ama kendi doktrini, onu ve ülkesini yıkmaya yetti. **"Daha güçlü otorite, ayakta kalabilmek için daha saldırgan bir diktatörlük"** derken kendi kendini yok etmeyi başardı. O'nun dağıttığı güç sayesinde, kendisine yakın duranlar bile ondan korkmaya başlamışlardı.

***

Gestapo'nun şefi Himmler, Almanya yenilmeden önce, *"Hitler'e Firavun mezarlarından da heybetli bir anıt inşa etmeliyiz ve bu Adolf Hitler'in ebedî mekânı olmalıdır"* demişti. Ancak Hitler'in ölümü, Himmler'in planladığından çok farklı şekilde gerçekleşti ve yarattığı harabeler arasında kayboldu gitti.

Bin yıl ömür biçtiği bir Dünya İmparatorluğu kurmak için çıktığı yolculuğun sonunda, dev Almanya'nın enkaz durumuna gelmesi, çılgın bir diktatörün sınırsız ihtirasının faturasın-

dan başka bir şey değildi. Aslında, *Kavgam* adlı kitabında, hem Almanya'nın hem de dünyanın başına bela olacağının ipuçlarını, çok önceden açık bir şekilde vermişti. Fakat hem Almanya hem de dış dünya, nedense bu gerçeği görmek istememişti.

***

Rus ordusu, Berlin'deydi. Hitler, teslim olmayı ve kaçmayı reddetmişti. 30 Nisan 1945, saat 13:10'du. İntihar etmelerinden elli dakika önce Hitler, yanında yeni evlendiği Eva Braun olduğu hâlde, sığınağındaki toplantı salonuna geldi. Çalışma arkadaşlarının ellerini tek tek sıkarak onlara veda etti.

Hitler, Goebbels'in eşi Frau Goebbels'in önüne gelince kendisinin cesaretine hayran kaldığını söyledi, göğsünde bulunan Nasyonal Sosyalist Parti'nin altın madalyasını çıkardı ve kadının bluzuna taktı. Sonra yaveri Heinz Linge'ye dönerek kesin bir dille şunları söyledi:

"Allahaısmarladık Linge. Belki de beni hayatta sizin kadar kimse tanımadı. 1935 yılından beri yanımdasınız. Gölgem oldunuz. Yaşamanızı, mutlaka yaşamanızı istiyorum. Hakkımda çok kötü şeyler anlatacaklar. Galip devletler, hakkımda en kötü şeyleri söyleyeceklerdir. Bütün yaptıklarımı, bütün eserlerimi ortadan kaldırmak isteyeceklerdir. Bu uğurda ellerinden gelen her şeyi yapacaklarını biliyorum..."[2]

Hitler ve Eva Braun, hazır bulunanların ellerini sıktıktan sonra odalarına çekilirler. Odadan bir silah sesi duyulur. Hitler'in odasına koşanlar, Hitler'i ağzına kurşun sıkılmış olarak bulurlar. Yanında Eva Braun'un cesedi vardır. O da siyanür içerek intihar etmiştir. Hitler'in ve Eva'nın cesetleri, sığınak dışına, bahçeye çıkarılır. 30 Nisan 1945 Pazartesi günü, 200 litre yerine, bulunan

2 Osman Pamukoğlu, *Hitler*, İnkılâp Kitabevi, 2021, s. 146-148.

80 litre benzinle, Rus bombaları altında ikisinin cesetleri yakılır. Böylece Hitler efsanesi sona erer.[3]

***

Hitler'in intiharından bir gün sonra, 1 Mayıs 1945'te, Goebbels'in eşinin isteği üzerine bir doktor, Goebbels'in altı çocuğuna morfin enjekte eder. Sonra siyanürle çocukların yaşamına son verir. Öldürdükleri öz çocukları; 5, 6, 7, 8, 10 ve 13 yaşlarındadır. Kısa süre sonra, Goebbels ve eşi bahçeye çıkarlar. Emir eri, Goebbels'in verdiği emir üzerine tabancayla onları öldürür. Goebbels'in yaveri, verdiği sözü yerine getirir ve önceden hazırlanan benzinle cesetleri yakılır.[4]

Böylece, hem Nazi İmparatorluğu hem de Hitler, hayata veda etmişti. Kendilerinden geçerek inandıkları Führer'in sıradan insanlar gibi ölmesi, Alman halkını şok etmişti. Şokun şiddeti, Yahudilere uygulanan soykırımın boyutları ortaya çıkınca daha da arttı. Geride, yaklaşık 60 milyon insan kaybı ve savaş yorgunu bir Almanya ve dünya kalmıştı.

***

İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde Almanlar, bir taraftan harabe sokaklar arasında ölmüş at eti yiyerek yaşamlarını sürdürürken, öte yandan yeni bir yönetim sistemi hakkında düşünmeye başladılar. Almanya Şansölyesi Konrad Adenauer, bu manzara karşısında şöyle der:

3 Güran Tatlıoğlu, *Hitler Öncesi-Sonrası*, Sonçağ Yayınları, Ankara, 2019, s. 361.
4 Güran Tatlıoğlu, *age*, s. 367.

"Umarım bir daha İsa bile gelse, tüm yetkiyi tek kişiye verecek kadar aptal olmayız."

Alman Papaz Niemmöller'in şu itirafı ibretliktir:

"Önce Komünistlere saldırdılar, ses çıkarmadım, çünkü Komünist değildim. Sonra Yahudilere saldırdılar, ses çıkarmadım, çünkü Yahudi değildim. Sonra Katoliklere saldırdılar, ses çıkarmadım, çünkü Katolik değildim. Sonra bana saldırdılar ve artık sesimi çıkaracak kimse kalmamıştı..."

Yıllarca Alman halkının, **"Tanrı'nın elçisi, büyük başkan, lider, önder, büyük kurtarıcı"** sloganlarıyla yere göğe sığdıramadıkları Adolf Hitler'in intiharından bir ay kadar sonra, gerçekler gün yüzüne çıkmaya başladı. Ama iş işten geçmişti. Alman halkı; yıkıntılar içinde, ölmüş at eti bulup yemeye başlamıştı.

***

Mussolini, Hitler'in intiharından iki gün önce öldürüldü.

Partizanlardan birisi Mussolini ve metresi Claretta'nın kaldıkları evin kapısını açtı ve bağırdı: "Duçe seni kurtarmaya geldik!"

Mussolini sona geldiğinin farkındaydı. Onunla dalga geçti: *"Eğer bu doğruysa sana imparatorluk veririm!"*

Partizanlar ikisini götürürken, Claretta, Mussolini'ye döndü ve ona son defa sevgiyle bakarak:

"Memnun musun? Seni sonuna kadar takip ettim" dedi.

Partizan subay Audisio, yolun kenarında yan yana duran Mussolini ve Claretta'dan, Mussolini'ye nişan alıp ateş etti ama vuramadı. Bunun üzerine Claretta, önce subayın üzerine atıldı ve sonra dönüp Mussolini'yi kucaklamaya giderek gelen ikinci mermiyle vurulup yere düştü. Bunun üzerine Mussolini, bağrı-

nı açarak "Beni göğsümden vur. Yaşasın İtalya!" diye haykırdı. İnfazcı, silahını ateşledi ama bu defa da silah tutukluk yaptı. Attığını vuramayan, silahı tutukluk yapan bu yetenekli infazcı(!) bu defa yanındakilerden birinin silahını alarak kısa mesafeden Mussolini'ye ateşledi. Vurulan Mussolini, yerde nefes almaya devam ederken, yanına gidip bir kere de başına ateş etti.

Mussolini ve Claretta'nın öldürülmesinden sonra köydeki 5'i bakan 15 tutuklu da kurşuna dizildi. Cesetler Milano'ya, partizanların kurşuna dizilmiş olduğu yere götürüldü. Çılgına dönmüş halk, Mussolini ve Claretta ile bazı bakanların cesetlerini Milano'da, Lotero Meydanı'ndaki bir benzin istasyonunun çatısına ayaklarından baş aşağı astı.

Mussolini'nin 28 Nisan 1945'te öldürülmesinden 48 saat sonra, 30 Nisan 1945'te de Hitler intihar etti...[5]

***

Diktatörler ve otoriter liderler, Makyavelli'yi çok severler. Makyavelizm düşünce sistemini benimserler.

Makyavelizm akımı; siyaset biliminin babası olarak bilinen, politikacı ve hümanist kimliğiyle ön plana çıkan İtalyan düşünür Niccolò Makyavelli (1469-1527) tarafından ortaya konulmuştur. Makyavelli, İtalyan Rönesans hareketinin en önemli aktörüdür. En ünlü eseri, *Prens* kitabıdır. Politik yazın tarihinde, ilk kez iktidarın alınışı ve korunması gibi bir sorunu dinsel ya da ahlaki kaygıları dikkate almaksızın inceler. Günümüzde hileyi, zulmü, şiddeti kullanarak iktidar olmayı amaçlamak veya iktidarda kalmaya çalışmak Makyavelist bir politika olarak bilinir. Makyavelizm her yolun mubah olduğu bir düşünce akımıdır. Çağdaş sözlüklerde Makyavelli sözcüğü, **"Amacı için her şeyi meşru**

5 Osman Pamukoğlu, *Mussolini*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2021, s. 136-137.

gören, entrikacı, hile yapan, şartları kötüye kullanan politikacı veya devlet adamı" anlamında kullanılır. Makyavelist sözcüğü ise, **"Entrikacı, amacı için her şeyi meşru gören"** anlamını taşır.

Makyavelli'ye göre siyasi girişimlerde gerçekleştirilen eylemler ne ahlaki ne hukuki ne de dinî değer ilkelerine bağlı kalmak zorundadır. Makyavelli'nin, doğruluğu ve ahlaki değerleri yok sayarak iktidarı amaçlaması, onun bu kötü üne sahip olmasına ve hatta Vatikan tarafından aforoz edilmesine neden olmuştur.

"Tarih, tekerrürden ibarettir derler." Nedensellik Yasası ise şunu söyler: ***"Bir nesne, kendi doğasına uygun davranır. Bir nesnenin ne yapacağı, onun ne olduğu ile belirlenmiştir. Bir şey ne ise odur. Başka bir şey değildir."*** Bu yasa, günlük yaşayan balık hafızalı toplumlar için geçerli değildi elbet...

Bu bölümde yararlanılan diğer kaynaklar: Prof. Dr. Rasim Adasal, *Yeryüzü Tanrıları, Liderler Komutanlar ve Kahramanlar Psikolojisi*, 1979; Ali Çimen, *Tarihi Değiştiren Diktatörler*, 2014; Savaş Özpınar, *Hitler'in Son 13 Günü*, 2014; Osman Öndeş, *2. Dünya Savaşı*, Altın Kitaplar Yayınevi, 1980; Burhan Oğuz, *Yüzyıllar Boyunca Alman Gerçeği ve Türkler*, İstanbul, 1983.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Fon 030/10, yer 202/379/3.

Genelkurmay ATASE Arşivi, 1-4 Kısım 51, F 28-30.

Sir Horace Rumbolt, Yazışmalar, No. 9, 22 Eylül 1922.

TBMM Gizli Celse Zabıtları, c. 1, s. 135, 136.

2. Kitaplar, Makaleler, Yazılar

Abadan, Yavuz, "Lozan'ın Hususiyetleri", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, c. 4, sayı 15, 2011.

Acemoğlu, Daron, James A, Robinson, *Ulusların Çöküşü*, Doğan Kitap, İstanbul, 2019.

Adasal, Rasim, *Yeryüzü Tanrıları, Liderler Komutanlar ve Kahramanlar Psikolojisi*, 1979.

Adıvar, Halide Edip, *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, Atlas Kitabevi, 1994.

Ağır, Osman, Murat Sezik, "Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları", *Birey ve Toplum*, c. 5, sayı 9, 2015.

Akıncı, Turan, *İşgal/ İstanbul'da Yabancı Güçler (1918-1923)*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2020.

Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, 13. baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.

———, *İç Savaş ve Sevr'de Ölüm*, İstanbul, 2010.

Apak, Rahmi, *Yetmişlik Bir Subayın Anıları*, TTK, 1988.

Ararat, Osman, *PKK Terörü ve Türkiye*, Andaç Yayınları, Ankara, 2015.

Armağan, Mustafa, *Abdülhamit'in Kurtlarla Dansı.*

Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 6. baskı, İstanbul, 2010.

———, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 6. baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2010.

Armstrong, H. C., *Bozkurt*, Arba Yayınları, İstanbul, 1996.

Artuç, İbrahim, *Kurtuluş Savaşı'nın Zorlu Yılları*, 1988.

Ata, Aysu, "Darülfünun'dan DTCF'ye Türkoloji Öğretimi", *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, c. 2, sayı 1, Haziran 2017.

Atabek, Kaya, *Türk Siyasetinde Kürt İslamcılar*, 2. baskı, İleri Yayınları, 2015.

Atatürk, M. Kemal, *Nutuk,* haz. Taha Mazman, Toplumsal Çözüm Yayınları, İzmir, 2009.

Atatürk, *Söylev (Nutuk),* haz. Türk Dil Kurumu, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1981.

Atatürk, *Zabit ve Kumandan ile Hasbı-Hal*, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 2010.

Atay, Falih Rıfkı, *Atatürk'ün Bana Anlattıkları*, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1998.

———, *Atatürk'ün Hatıraları (1914-1919),* Pozitif Yayınları, İstanbul, 2019.

Avcıoğlu, Doğan, *Milli Kurtuluş Tarihi*, c. 1, İstanbul, 1973.

———, *Türkiye'nin Düzeni*, 1. Kitap, İstanbul, 2001.

Aydemir, Şevket Süreyya, *Tek Adam*, c. I-II-III, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Aydoğan, Metin, *Bitmeyen Oyun*, Umay Yayınları, İzmir, 2005.

———, *Atatürk ve Türk Devrimi*, 2. Kitap, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017.

———, *Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı-1*, 30. baskı, Gözgü Yayıncılık, İzmir, 2020.

———, *Türkiye Nereye Gidiyor*, 6. baskı, Umay Yayınları, 2007.

Aysal, Necdet, "Atatürk Döneminde İç Politika (161-187)", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, ed. Temuçin Faik Ertan, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011.

Bardakçı, Murat, *Şahbaba*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Bayur, Yusuf Hikmet, *Atatürk'ün Hayatı ve Eseri 1*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1990.

———, *Türk İnkılâbı Tarihi,* c. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul, 1943.

Bozkurt, Abdurrahman, "İtilaf Devletlerinin İstanbul'da İşgal Yönetimi", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2009.

Bozkurt, Gülnihal, Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi, Bildiri, 8-12 Aralık 2003.

Braudel, Fernand, *A History of Civilizations*, Penguin Yayınevi, 1995.

Bulut, Arslan, *Yeniçağ* gazetesi, 7 Ağustos 2015; 8 Ağustos 2015.

Butto, Benazir, *Doğu'nun Kızı*, çev. Enver Günsel, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2014.

Büyüktuğrul, Afif, *Balkan Harbi Tarihi Osmanlı Deniz Harekâtı (1912-1913),* c. I, Genelkurmay Harb Tarihi Dairesi Yayını, İstanbul, 1965,

Cebesoy, Ali Fuat, *Millî Mücadele Hatıraları,* Temel Yayınları, İstanbul, 2000.

———, *Moskova Hatıraları*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982.

CFR (Council Foreign Relations), *Regional Challenges and Opportunies: The View From Suudi Arabia and İsrail,* CFR, 4 Haziran 2015.

Coşkun, Alev, *Samsun'dan Önce Bilinmeyen 6 Ay*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2015.

Criss, Nur Bilge, *İşgal Altındaki İstanbul 1918-1923*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

Çetin, Nurten, *Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa,* Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2016.

Çetiner, Yılmaz, *Son Padişah Vahdettin*, Milliyet Yayınları, 1993.

Çimen, Ali, *Tarihi Değiştiren Diktatörler*, 2014.

Çora, Nazmi, *Çekiç Güç'ün Gizli Günlüğü*, 2. baskı, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 2007.

Danişmend, İ. Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* c. IV, 2011.

Dinçer, Hasan, "Mondros Mütarekesi ve Sonrasındaki Gelişmeler (73-95)", *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, ed. Temuçin Faik Ertan, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2011.

Eroğlu, Hamza, *Türk İnkılap Tarihi*, Savaş Yayınları, Ankara, 1990.

Erol, Ömer Lütfü, *Asker Devrim Darbe*, 2003.

Ertan, Temuçin Faik, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi,* Ankara, 2011.

Esmer, Ahmet Şükrü, "Vahdettin'le San Remo'da Bir Karşılaşma", *Yakın Tarihimiz*, c. 4.

———, *Siyasî Tarih*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1944.

Fukuyama, Francis, *Siyasi Düzenin Kökenleri*, Profil Kitap, İstanbul, 2016.

Gentizon, Paul, *Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu,* 2. baskı, Bilgi Yayınları, Ankara, 1994.

Georgeon, François, *Sultan Abdülhamid,* İletişim Yayınları, 2012.

Göztepe, Tarık Mümtaz, *Mütareke Günleri,* haz. H. Afşin Günaydın, Cümle Yayınları, Ankara, 2017.

———, *Vahdettin Gurbet Cehenneminde*, İstanbul, 1968.

Grew, John, *Atatürk ve İnönü*, Cumhuriyet Gazetesi Yayını, İstanbul, 2000.

Güller, Mehmet Ali, *Suriye'nin Sevr'i Amerikan Koridoru*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2015.

———, *Tampon Ülke Emperyalizmin Göç Stratejisi,* Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul, 2021.

Kara Harp Akademisi, *Sevr ve Lozan Antlaşmaları ile Montrö Boğazlar Sözleşmesi*, İstanbul, 2003.

Karaca, Taha Niyazi, *Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey Olayı*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi* c. VII, VIII, Türk Tarih Kurumu, 2011.

Kaymaz, İhsan Şerif, "Mondros: Bir Ateşkesin Tahlili", Gazi Üniversitesi Fen ve Edebiyat Fakültesi, *Yüzyıl Dergisi*, Ankara, 2008.

Kinross, Lord, *Atatürk: Bir Milletin Yeniden Doğuşu,* Altın Kitaplar, İstanbul, 2007.

———, *Atatürk*, Altın Kitaplar, 12. baskı, İstanbul, 1994.

Kul, Kenan, "Mondros Mütarekesi'nin İmzalanmasından Samsun'a Çıkışına Kadar Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'daki Faaliyetleri", Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkerleri ve İnkılapları Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kurumahmut, Ali-Başeren, Sertaç Hami, *The Twilight Zones In The Aegean Unforgetten Turkish Islands (Ege'de Gri Bölgeler Unutul(may)an Türk Adaları),* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2004.

Lewis, Bernard, *Yanlış Giden Ne Oldu?,* 2002.

Mahalli, Hüsnü, *Diren Suriye*, Destek Yayınları, İstanbul, 2014.

Meydan, Sinan, *Akl-ı Kemal/Atatürk'ün Akıllı Projeleri,* İnkılâp Kitabevi, c. 3, İstanbul, 2018.

———, *Cumhuriyet Tarihi Yalanları,* İnkılâp Kitabevi, Ankara, 2010.

———, *Akl-ı Kemal, 1. Cilt*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2014.

———, *Panzehir,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2017.

———, *Yakın Tarih İçin Anahtar*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2022.

———, *Yüzyılın Kitabı,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2022.

Mumcu, Uğur, *Kürt-İslam Ayaklanmaları*, Tekin Yayıncılık, 1995.

Oğuz, Burhan, *Yüzyıllar Boyunca Alman Gerçeği ve Türkler*, İstanbul, 1983.

Okyar, Fethi, *Üç Devirde Bir Adam,* haz. Cemal Kutay, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1980.

Orbay, Rauf, *Siyasi Hatıralar*, Örgün Yayınları, İstanbul, 2003.

Öndeş, Osman, *2. Dünya Savaşı*, Altın Kitaplar, 1980.

Özakman, Turgut, *Şu Çılgın Türkler,* Bilgi Yayınevi, 2005.

———, *Vahidettin, Mustafa Kemal ve Millî Mücadele*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2007.

Özpınar, Savaş, *Hitler'in Son 13 Günü*, 2014.

Pamukoğlu, Osman *Mussolini,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2021.

———, *Hitler,* İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2021.

Parmaksız, Alaettin, *PKK Gerçeği,* Pozitif Yayınları, İstanbul, 2009.

Saka, Mehmet, *Ege Denizi'nde Türk Hakları*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1974.

Sarıhan, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, c. 1, Ankara, 1993; c. 3, Ankara, 1995.

Selek, Sabahattin, *Anadolu İhtilali*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2020.

Sherrill, Charles N., *Mustafa Kemal (2)*, Cumhuriyet Gazetesi Yayını, İstanbul, 1999.

Show, Stanford J., Ezel Kural Show, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c. II, E Yayınları, 1994.

Sonyel, Salâhi R., *Gizli Belgelerde M. Kemal, Vahdettin ve Kurtuluş Savaşı*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2010.

Sorgun, Taylan, *Mütareke Dönemi ve Bekirağa Bölüğü*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2017.

Soyak, Hasan Rıza, *Fotoğraflarla Atatürk ve Atatürk'ün Hususiyetleri,* Hayat Yayınevi, İstanbul, 1964.

Sönmez, Cemil, *Atatürk'ün Annesi Zübeyde Hanım*, 2. baskı, Ankara, 1998.

Şapolyo, Enver Behnan, *Kemal Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi*, Kopernik Kitap, 2018.

Şimşir, Bilâl N., *Malta Sürgünleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2017.

Tahsin Paşa, *II. Abdülhamid ve Yıldız Hatıraları*, Kapı Yayınları, 2021.

———, *Tahsin Paşa'nın Yıldız Hatıraları*, haz. Ahmet Zeki İzgöer, İZ Yayınları, 2021.

Tarih Vesikaları Dergisi, Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi, Ankara.

Tatlıoğlu, Güran, *HİTLER Öncesi-Sonrası,* Sonçağ Yayınları, Ankara, 2019,

Tokalak, İsmail, *Dünyayı Yönetenler ve Sistemleri*, Gülerboy Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Torumtay, Necip, *Necip Torumtay'ın Anıları*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1993.

Townshend, Charles F., *My Campaign in Mesopamia,* Londra, Thornton Butterworth Ltd., 1920.

Toynbee, Arnold J., *Türkiye ve Avrupa*, Örgün Yayınevi, 2002.

Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi*, 2. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2017.

Türkgeldi, Ali Fuat, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi,* Türk Devrim Tarih Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1948.

Uçarol, Rifat, *Siyasî Tarih,* Seri no. 4, 2. Baskı, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, 1982.

Ünal, Serkan, "Mustafa Kemal Paşa'nın Mütareke İstanbul'undaki Faaliyetleri", *Tarih Okulu Dergisi*, yıl 7, sayı 19, Eylül 2014.

Yalçın, Edip Semih, "Mütareke Döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'daki Faaliyetleri (30 Ekim 1918-16 Mayıs

1919)", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1995.

Yazıcıoğlu, Yaşar, *Değişmeyen Zihniyet*, Bizim Büro Matbaa, Ankara, 2017.

———, *Her Yönüyle Lozan Antlaşması,* Kripto Kitaplar, Ankara, 2018.

Yuva, Mehmet, *Aydınlık* gazetesi, 10.09.2014.

Zürcher, E. J., *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008.

3. Gazeteler

Akşam, 3 Kasım 1922.

İkdam, 4 Kasım 1922.

Cumhuriyet, 26 Şubat 1990.

Hürriyet, 14 Mart 2007; 12 Şubat 2010; 15 Kasım 2013; 2 Ekim 2019.

Akşam, 24 Nisan 2013.

Sabah, 8 Ağustos 2015.

4. Elektronik Kaynaklar

"2002: 6 şehit, 2012: 123 şehit", https://www.ntv.com.tr/turkiye/2002-6-sehit-2012-123-sehit,I13imXKSXkCuxc94VXYPSg (erişim tarihi: 09.06.2023).

"34 askerimizin İdlib'de şehit edilmesinin üzerinden iki yıl geçti", yenicaggazetesi.com.tr, 27.02.2022, https://www.yenicaggazetesi.com.tr/unutmadik-unutturmayacagiz-ruhlari-sad-olsun-alcak-ruslar-tarafindan-idlibde-34-askerimizin-sehit-edilmesinin-uzerinden-iki-yil-gecti-514723h.htm (erişim tarihi: 21.03.2023).

"ABD: Genelkurmay Başkanı Milley Suriye'de sadece ABD askerleri ile görüştü", haberturk.com, 07.03.2023, https://

www.haberturk.com/abd-genelkurmay-baskani-milley-suriyede-sadece-abd-askerleri-ile-gorustu-3571371 (erişim tarihi: 07.03.2023).

"Abdülhamit'ten Vahdettin'e 'Geçmişi Yeniden İnşa Etmek'", sozcu.com.tr, 03.10.2022, https://www.sozcu.com.tr/2022/yazarlar/sinan-meydan/abdulhamitten-vahdettine-gecmisi-yeniden-insa-etmek-7396007/ (erişim tarihi: 09.04.2023).

"Almanya 60 Bin Suriyeliye Nasıl Tuzak Kurdu?", https://www.youtube.com/watch?v=oyHV8SbyAOM (erişim tarihi: 22.06.2022).

"Barzani'den referandum sonrası ilk açıklama", cumhuriyet.com.tr, 26.09.2017, https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/barzaniden-referandum-sonrasi-ilk-aciklama-832362 (erişim tarihi: 14.06.2022).

"Başbakan Andersson: İsveç göçmenlerin entegrasyonunda başarısız oldu ve çete suçları arttı", tr.euronews.com, https://tr.euronews.com/2022/04/28/basbakan-andersson-isvec-gocmenlerin-entegrasyonunda-basar-s-z-oldu-ve-cete-suclar-artt (erişim tarihi: 22.06.2022).

"Başbakan Erdoğan: Dağdakiler inecek, cezaevleri boşalacak", hürriyet.com.tr, 16 Kasım 2013, https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basbakan-erdogan-dagdakiler-inecek-cezaevleri-bosalacak-25134624 (erişim tarihi: 19.03.2023).

"Binlerce askeri şehit eden Osman Öcalan TRT'ye böyle çıktı", odatv4.com, 22.06.2019, https://www.odatv4.com/guncel/binlerce-askeri-sehit-eden-osman-ocalan-trtye-boyle-cikti-22061938-163488 (erişim tarihi: 21.03.2023).

"Duhok'ta düşen terör helikopterlerin aslı sahibi kim? Teröristlerin kimliklerindeki ilginç detay! PKK nasıl suçüstü oldu?", takvim.com.tr, 17.02.2023, https://www.takvim.com.tr/guncel/2023/03/19/duhokta-dusen-teror-helikopteri-ile-ilgili-flas-detaylar-pkk-elebaslarindan-mazlum-kobaninin-yegeni-servan-kobani-de-oldu (erişim tarihi: 20.03.2023).

"Europe Must Stand with Turkey over Putin's War Crimes in Syria", georgesoros.com, 05.03.2020, https://www.georgesoros.com/2020/03/05/europe-must-stand-with-turkey-over-putins-war-crimes-in-syria/ (erişim tarihi: 03.05.2023).

"Geçmişten bugüne Ermenistan-PKK ilişkisi", trthaber.com, 16.09.2021, https://www.trthaber.com/haber/dunya/gecmisten-bugune-ermenistan-pkk-iliskisi-609492.html (erişim tarihi: 13.06.2022).

George Soros, "Rebuilding the Asylum System", project-syndicate.org, 26.09.2015, https://www.project-syndicate.org/commentary/rebuilding-refugee-asylum-system-by-george-soros-2015-09 (erişim tarihi: 03.05.2023).

"George Soros: 'The EU is heading for a disorderly disintegration'", 27.07.2016, weforum.org, https://www.weforum.org/agenda/2016/06/george-soros-the-eu-is-heading-for-a-disorderly-disintegration/ (erişim tarihi: 03.05.2023).

"Grafiklerle, Suriyeli mültecilerin on yıllık umut yolculuğu", haberuskudar.com, 29.06.2021, https://haberuskudar.com/grafiklerle-suriyeli-multecilerin-on-yillik-umut-yolculugu (erişim tarihi: 19.06.2022).

"IKBY bağımsızlık referandumunun üçüncü yılında ne kazandı, ne kaybetti?", aa.com.tr, 25.09.2020, https://www.aa.com.tr/tr/analiz/ikby-bagimsizlik-referandumunun-ucuncu-yilinda-ne-kazandi-ne-kaybetti/1985204 (erişim tarihi 14.06.2022).

"Joe Biden'dan Mesud Barzani'ye: İkimizin de ömrü Kürdistan'ın bağımsızlığını kendi gözlerimizle görmeye yetecek", indyturk.com, 18.06.2021, https://www.indyturk.com/node/375381/siyaset/joe-bidendan-mesud-barzaniye-i%CC%87kimizin-de-%C3%B6mr%C3%BC-k%C3%BCrdistan%C4%B1n-ba%C4%9F%C4%B1ms%C4%B1zl%C4%B1%C4%9F%C4%B1n%C4%B1-kendi (erişim tarihi: 22.03.2023).

"Mesud Barzani: Lozan'dan beri devlet hayali kuruyoruz", hurriyet.com.tr, 14.03.2016, https://www.hurriyet.com.tr/

dunya/mesud-barzani-lozandan-beri-devlet-hayali-kuruyoruz-40068858 (erişim tarihi:27.01.2023).

"Mülteci sorunu, Türkiye'yi de Pakistanlaştırabilir", sozcu.com.tr, 13.06.2016, https://www.sozcu.com.tr/2016/dunya/multeci-sorunu-turkiyeyi-de-pakistanlastirabilir-1040754/amp/ (erişim tarihi: 21.03.2023).

"O meydanın adı Şeyh Said Meydanı oldu", milliyet.com.tr, 02.12.2014, https://www.milliyet.com.tr/siyaset/o-meydanin-adi-seyh-said-meydani-oldu-1982663 (erişim tarihi: 27.01.2023).

"Öcalan: Kürt sorununun çözümü için 'Toplumsal Lozan'a ihtiyaç var", mezopotamyaajansi35.com, 23.07.2021, http://mezopotamyaajansi35.com/GUNCEL/content/view/141867 (erişim tarihi: 27.01.2023).

Özdağ, Ümit, "Seçime Giderken PKK Ayaklanması", 21. Yüzyıl Enstitüsü, 26 Ağustos 2015, https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/terorizm-ve-terorizmle-mucadele/secime-giderken-pkk-ayaklanmasi (erişim tarihi: 03.05.2023).

"Papa ziyaretinde hatıra pulu skandalı", sozcu.com.tr, 10.03.2021, https://www.sozcu.com.tr/2021/dunya/hatira-pulu-skandali-6305443/ (erişim tarihi: 14.06.2022).

"Saving Refugees to Save Europe", project-syndicate.org, 12.09.2016, https://www.project-syndicate.org/commentary/comprehensive-european-refugee-plan-by-george-soros-2016-09?barrier=accesspaylog (erişim tarihi: 03.05.2023).

"Tarihi zirve sonrası Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Putin'den ortak açıklama", hürriyet.com.tr, 22.10.2019, http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-tarihi-zirve-sonrasi-cumhurbaskani-erdogan-ve-putinden-ortak-aciklama-41356342 (erişim tarihi: 03.05.2023).

"Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Nisan 2023", multeciler.org.tr, 09.01.2023, https://multeciler.org.tr/turkiye-deki-suriyeli-sayisi/?gclid=CjwKCAjwq-WgBhBMEiwAz

KSH6JL5evpcMdduTxvBqZ89cMCWRMxd-XOWiLAbbkwdnLikodht04II_hoCHSEQAvD_BwE (erişim tarihi: 21.03.2023).

Aydoğan, Osman, "Halife El Memûn", sehriyar.info, 14.04.2021, https://www.sehriyar.info/?pnum=449 (erişim tarihi: 04.05.2023).

Bardakçı, Murat, "25 karılı ve 43 çocuklu Abdülmecid'in renkli hayatını bir de benden okuyun", haberturk.com, 20.11.2011, https://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/689658-25-karili-ve-43-cocuklu-abdulmecidin-renkli-hayatini-bir-de-benden-okuyun (erişim tarihi: 04.03.2023).

cnnturk.com, 30 Ağustos 2014, 21.06.

Güler, Ali, isteataturk.com, https://isteataturk.com/Kronolojik/Tarih/1923/1/27/Baskomutan-Mustafa-Kemal-annesi-Zubeyde-Hanim-in-mezarini-Maresal-Fevzi-Cakmak-ve-Kazim-Karabekir-Pasa-larla-ziyaret-ediyor-27011923/14 (erişim tarihi: 04.05.2023).

hurriyet.com.tr, 17 Kasım 2007.

milliyet.com.tr, 22 Şubat 2015.

twitter.com/i/status/1530968055404175362 (erişim tarihi: 04.06.2022).

Bugünün tarihi yazıldığında gelecek kuşakların, bugünlerde yaşanan gerçekleri bilme hakkı var.

Türkiye'nin güney sınırı, terör üreten bir coğrafyaya dönüştürülmüştür.

Suriye'de sınıra yakın bölgede yuvalanan El Kaide türü terör örgütleriyle Türkiye, Küçük Afganistan'la komşu durumuna getirilmiştir.

Dünyada en fazla göçmeni barındıran ülke olan Türkiye, demografik yapının değişimi tehlikesiyle yüz yüze kalmıştır.

Yozlaşmanın yaygınlaştığı, cehaletin bilgeliğin yerini aldığı toplumda güneş batarken, bilgi ve liyakat artık gereksizdir…

Tarih, stratejik körlük ve kişisel ihtiras uçurumlarıyla, stratejik öngörü ve diplomatik olgunluk zirveleri arasında gidip gelen bir yolculuğun öyküsüdür.

"Tanrı, iradesini hâkim kılmak için yeryüzündeki iyi insanları kullanır, yeryüzündeki kötü insanlar ise kendi iradelerini hâkim kılmak için Tanrı'yı kullanırlar" demişti, İtalyan düşünür, Giordano Bruno, 1600'lerde…

Belgeler ışığında, **"Yalanlar ve Gerçekler…"**

ISBN 978-975-10-4548-5

9 789751 045485

/inkilapkitabevi
/inkilapkitabevi
/inkilapkitabevi
Online alışveriş: inkilap.com

